

Василь
Стус

Вибране

в есе

ШКІЛЬНА БІБЛІОТЕКА
УКРАЇНСЬКОЇ ТА СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Василь
Стус

Вибране

Харків
«Фоліо»
2016

ББК 84(4УКР)6
С 88

Серія «Шкільна бібліотека української та світової літератури»
заснована у 2010 році

Художник-оформлювач
Л. П. Вировець

План-проспект серії затверджено
Міністерством освіти і науки України

Стус В. С.

С 88 Вибране / Василь Стус; передм. Д. Стуса; худож.-
оформлювач Л. П. Вировець. — Харків: Фоліо, 2016. —
221 с. — (Шкільна б-ка укр. та світ. літ-ри).

ISBN 978-966-03-5461-6

(Шкільна б-ка укр. та світ. літ-ри).

ISBN 978-966-03-7451-5.

Упродовж тривалого часу вилучена з літературного життя, сьогодні поезія Василя Стуса (1938—1985) повертається до читачів, її публікують газети й журнали, народжуються пісні на вірші поета, його твори входять до сценічних вистав. Творчість митця є помітним явищем української та світової літератури, усього нашого суспільного життя. Непересічний талант поета, його трагічна доля, відчайдушна боротьба за національну незалежність, відродження духовності, історичної пам'яті українського народу, сміливі виступи проти комуністичної ідеології викликають великий інтерес до особи митця, до його поетичних творів.

До книги ввійшли вірші зі збірок «Зимові дерева» (1970), «Веселий цвинтар» (1971) та «Палімпсести» 1977).

Передмову написав син Василя Стуса — Дмитро Стус.

ББК 84 (4УКР)6

ISBN 978-966-03-5461-6
(Шкільна б-ка укр. та світ. літ-ри)
ISBN 978-966-03-7451-5

© Д. В. Стус (правонаступник),
2016

© Д. В. Стус (правонаступник),
передмова, 2016

© Л. П. Вировець, художнє
оформлення, 2016

© Видавництво «Фоліо», марка
серії, 2010

ДОРОГА ДОЛІ ВАСИЛЯ СТУСА

Василь Стус народився в неспокійній і несвятковий Святвечір. Він був четвертою дитиною в родині, яку фатальні зміни гнали світ заочі з рідної Вінниччини. Батько з його старшою сестрою Палажкою вже перебралися до Сталіно. Мама зі старшим братом Іваном поїхали за ними через півтора роки після народження Василя. Після переїзду в Сталіне родина оселилася в гуртожитку «сто сьомого» заводу, в окремії комірчині, де мешкала в маленькій кімнатці.

Раннє дитинство Василя Стуса припало на роки війни. У часи Другої світової Семена Стуса до війська не взяли за віком. Упродовж 1942—1943 років, задля того аби вижити, батькам Василя довелося змінити на харчі все, що мали. Наприкінці окупації родина остаточно опинилася в злиднях.

Не було полегкості й після визволення. Ставлення до «осіб, які перебували на окупованій території» в Радянському Союзі було доволі жорстке.

1944 року загинув брат Іван. Йому виповнилося лише 15 років...

Життя тривало. Не маючи бажання сидіти самому вдома — тато й мама на праці, а дитячі садочки відразу після війни були завеликою розкішшю, — малий Василь подався до школи за сестрою. Читати він умів. Під час війни зі старшим братом Іваном, батьком та мамою вивчив грамоту.

Упродовж 1944—1946 роки Семенові з Їлиною вдалося поставити на виділеній для них земельній ділянці невеличку однокімнатну хатинку. Там і оселилися вчотирьох. Можна сказати, що «гарнє дитинство», як схарактеризував його сам поет, виховало українця, який відчував свою причетність до цілого світу. І хоча в 1954-му він усе ще залишався патріотом своєї країни, але вроджений вітальний дух і почуття справедливості допомогли Василеві здолати віковичну «прибитість» і страх перед світом, що міцно вкорінилися в душах українських селян після голоду 1933-го, репресій 1920—1930-х та воєнного лихоліття.

Срібна медаль, яку Василь Стус отримав за рік після смерті Сталіна, вабила обіцянкою відкритості всіх доріг, а тому 16-річний юнак майже без вагань зібрав речі та й майнув до Києва — столиці тієї справжньої України, за якою він тужив і якою марив.

У 16 років на журналістику не приймають. Безапеляційна відмова, яку потрібно було гідно пережити.

Повернувшись до Сталіно, Василь Стус подав документи на українське відділення Сталінського педагогічного інституту. Наймолодший у групі, Василь доволі швидко завоював авторитет поміж студентів і невдовзі зрозумів, що рівень викладачів не надто відповідає його вимогам. Самотужки вивчив латинську мову. Добре знав німецьку, читав Гайне в оригіналі... І на лекціях з німецької мови перекладав текст без словника. Відповідав тільки українською мовою.

Поет багато часу проводить у бібліотеці. Побачивши наполегливість і працездатність студента, Василю почали давати книги з власних книгозбірень окремі викладачі. Упродовж 1954—1956 років Стус мав можливість ознайомитися з ранніми творами Павла Тичини й Максима Рильського, творчістю заборонених тоді Михайля Семенка та Миколи Зерова, Володимира Свідзінського та Аркадія Любченка, Годося Осьмачки та Михайла Драй-Хмари. Надзвичайно важливим для усвідомлення реальної картини української літератури, в якій Василь уже тоді готувався працювати, було знайомство з прозою Миколи Хвильового, Валер'яна Підмогильного, Бориса Антоненка-Давидовича, Володимира Винниченка, драмами Миколи Куліша.

Порівняно менша пильність радянських каральних органів до студентів-українців, які навчалися в цьому зрусифікованому краї, позитивно позначалася на їх становленні. Атмосфера страху, спричиненого тиском КДБ, хоча й існувала, але була значно слабшою за ту, яку відчували студенти Києва чи Львова. Залишався більший простір «дозволеного», що активізувало спілкування.

Водночас зі Стусом у Сталінському педінституті навчалися такі відомі в українській літературі постаті, як Олег Орач, Володимир Міщенко, Анатолій Лазаренко, Василь Захарченко, Василь Голобородько.

На останньому курсі інституту Василь Стус готує свою першу справжню добірку віршів і через Тимофія Духовного передає її до редакції «Літературної газети». Передмову до неї написав Андрій Малишко. Її було надруковано в провідній літературній газеті радянської України тоді, коли Стус перебував на військовій службі. Але саме ця публікація стала головним підсумком інститутської доби. Восени 1961 р. поет повернувся до Донецька.

Сутужна фінансова ситуація не дала можливості відпочити, й довелося відразу братися за працю: вже з грудня 1961-го він починає викладати українську мову та літературу в середній школі № 23 м. Горлівки.

Молодий учитель Василь Стус, нехтуючи програмою, читав школярам власні вірші та розповідав цікаві епізоди з української

історії. Проте мрії про аспірантуру й літературну кар'єру не по-лишають поета.

1 листопада 1963-го року його було зараховано до аспірантури Інституту літератури АН УРСР ім. Т. Г. Шевченка. Почався новий етап життя. Нові знайомства вселяли оптимізм і давали надію на більш інтелектуальне коло взаємин, чого так бракувало в До-нецьку.

З аспірантського оточення Василь Стус зблизився з Леонідом Селезненком. В Інституті літератури — з Іваном Світличним та Михайлиною Коцюбинською. Світличний став у Києві для поета тією людиною, яка остаточно допомогла сформуватися Стусу-поету і Стусу-громадянину. Це зближення допомогло йому увійти до кола шістдесятників та зблизитися з Клубом творчої молоді. Василь потрапляє до кола творчої української інтелігенції, яка жила тими самими болями й надіями, що й він.

Тоді ж настало справжнє велике кохання. Василь зустрів Ва-лентину Попелюх, яка стала дружиною та берегинею поетового життя й творчості.

Наприкінці літа 1965-го Україною прокотилася хвиля арештів. Поміж заарештованих був найближчий товариш Васи-ля — Іван Олексійович Світличний. З того часу життєві обста-вини дедалі більше примушували ставати в жорстку опозицію до влади.

Офіційна література не помічала неофіційну. На поетичних вечорах густішала атмосфера страху, а відтак Стусові довелося зосередитися переважно на літературознавчій та перекладній праці. Завершивши збірку «Зимові дерева», поет подав свої російськомовні сценарії на конкурс до Московських сценарних курсів. Успішно пройшовши відбір, він так і не поїхав туди вчи-тися, адже українське ЦК було категоричним: Стус — націоналіст.

У Києві Стусові твори припинили друкувати навіть під псевдо-німами, а працювати довелося спершу кочегаром (неофіційно), а згодом — редактором будівельної документації.

13 січня 1972 р. Василя Стуса заарештували через так звану справу Добоша. Поет тримався, а його реакцією на дев'ятимісячне слідство стала збірка «Час творчості».

Дальша біографія героїчна й добре відома. Це вже шлях людини, позбавленої сумнівів. Паралельно творилися вірші — даровані Богом, Долею чи світом у нагороду за незрадливість і витримку. Василь Стус надто цінував такий дарунок, аби сумніватися. Від покарання до покарання він торував свій шлях, з кожного повороту якого творив свій портрет, в якому легко вгадуються ситуації й цілий світ. Вгадуються, незважаючи навіть на те, що в «Палімпсестах» Стус зробив все можливе, аби затерти сліди надмірних емоцій, страждань і переживань. У ХХ ст. виявляти надмір емоцій чи страждань — це відвертий несмак.

1972 року був суд і вирок: п'ять років таборів і три — заслання. У грудні Стус прибув етапом у табір селища Барашево Мордовської АРСР. 3 березня 1975 року він написав лист до Верховного Суду РРФСР на захист В. Чорновола. У листі цього підписав звернення політ'язнів в Комісію законодавчих пропозицій ВР СРСР, у якій формулювалися чотири принципи законодавчої реєстрації статусу політ'язня.

На початку липня 1976 року у поета вилучено рукопис збірки «Палімпсести» «для перевірки». 15 липня В. Стус відмовився від радянського громадянства. У серпні розформовано табір. Поет в цей час знаходився в таборівій лікарні. Під час розформування табору зі Стусових речей вилучено рукопис збірки «Час творчості».

Восени зошит з «Палімпсестами» повернуто поетові (з 50 вилучених у Стуса зошитів із віршами повернуто було менше 10).

11 січня 1977 року за добу до завершення терміну ув'язнення Василя Стуса взято на етап до нового місця заслання. 5 березня поет прибув у селище ім. Матросова Магаданської області.

10 лютого 1978 року відбувся обшук у кімнаті в зв'язку зі справою Л. Лук'яненка. Триденний допит в Усть-Омчужському районному відділі КДБ. Шантаж новим терміном ув'язнення.

У серпні 1979 року повернувся із заслання до Києва. Став членом Української Гельсінкської спілки.

2 жовтня 1980 року Київський міський суд засудив особливо небезпечного рецидивіста Василя Стуса на 10 років таборів посиленого режиму і 5 заслання. Навесні 1981 року відбулася його остання зустріч з рідними.

Поет став лауреатом Міжнародної літературної премії «Amnesty International». 3-поміж усіх радянських політ'язнів цієї літературної премії була удостоєна лише колишня киянка, російськомовна поетеса Ірина Ратушинська.

Восени у Стуса вилучили зошит віршів і перекладів «Птах душі».

1985 року Генріх Белль висунув творчість Василя Стуса на здобуття Нобелівської премії.

На початку серпня Василя Стуса кинуту до карцера через брехливе звинувачення.

Проти ночі 4 вересня 1985 року у карцері, під час «сухої» голодівки припинило битися серце Василя Стус.

Дмитро Стус

Зі збірки «ЗИМОВІ ДЕРЕВА»

(1970)

* * *

Куріють вигаслі багаття,
собаки виють до зірок,
а в річці місяць, мов латаття,
доріс до повні і розмок.

І в ртутній спеці фіолету
він невимовне довго чез,
лишившись тільки для прикмети,
як цятка сяєва небес.

Самотність аркою провисла
над райські кущі в пригри снів.
Шукай по них щасливі числа,
так, як раніше ти умів:

той день, як від земної тверді
найперше сонце відійшло,
і той, що мітить знаком смерті
ще нерозгадане число.

А ти іще посередині,
ще посередині твоє.
Отож, радій вечірній днині,
допоки в ребра серце б'є.

IX.1967

* * *

Сиве небо обрієм пролилося.
Лиловіє Труханів острів.

І Дніпро у моїх очах,
катери і автомобілі.
І не розхлюпати себе,
і не витримати,
за тамбережні гони
серця не виплескати.

Гримить радіо. Надсадно тріщать сороки.
Натужно здійсмається автобус угору.
А ти відкритий — для всіх чотирьох вітрів,
відкритий, як шлюз,
з котрого
не витікає вода.

Жалами витягнулись трамваїв гальма.
Човен моторний, задерши ніс,
полишає чорну розбіглу тінь.
Баржа — під жовто-зеленими вогнями,
за баржею — жовтувата вода.

Вижовкни, світе мій,
споловій мою душу, ранній,
хай запізно омолодиться,
та зарано ще — старіти.
Вижовкни, світе мій,
від води і від берега вижовкни,
споловілим піском упади
на захмелену душу,
поки я, мов баржа, обважнений,
як шлюз з невитіклою водою,
поки пізні плавці на воді —
застряглими спогадами у горлі.

Бронзові, як жарини,
з давнини, з теміні упокореної
вихопляться ліхтарі,
як півні з прохолоди.
Ліхтарі — то про тишу вистояну,
ліхтарі — то про спогад вистражданий,
ліхтарі — то трішечки теплоти,
а більше туги.

А тобі ж хіба до тужинь?
Ти даремно не увіруєш в доброчесність,
у власну не увіруєш глупоту,
в те, що всі твої совісті і гризоти
вигадані, як злодії ночі.
Вони обкрадають тебе,
вигадані з тобою живуть
(ждуть, припишкли,
поки засвітяться ліхтарі),
потім накочуються
і п'ють з тебе душу:
присмоктами хвиль,
присмоктами недолюбленого,
присмоктами незбагненного,
присмоктами недопитих спогадів.

А ти не бережешся, ні?
А ти — не бережешся?
Думаєш — вистачить на віки?
На рік бодай — вистачить?
Не муч мене.
О не муч,
річко спогадів,
забуття мого,
річко тиші.
Сиве небо, пролите обрієм,
вितिшений Труханів острів,
тамбережні колючі присмерки —
то все не кожної ж миті
западає, виповнюючи
тебе наче шлюз, із котрого
ніколи не витікає вода.

IX.1964

БЕЗСОННОЇ НОЧІ

Думи визбираю, мов зерна,
ніби стернями колоски.
Колять сльози. Колючі сльози.
Остюками — в очах.

Ніч протовпитья, як п'яниця,
по кімнаті, по стінах шастає.

І мовчить, і мовчить. Домовий
так ходив би. Мовчав би.

За вікном гуркотять літаки,
ніби відьми — на шабаш.
Понад дахами,
понад затихлими,
понад притахлим Києвом — гуркотять.

Емігрантом. Їй-богу. Ліжко.
І на ковдрі — од вікон — грати.
І подушка моя скуйовджена,
і скуйовджена голова.

Що ви ловите, телевізорні
Збожеволілі антени — погорільці?
Що ви ловите — запалим ротом —
комини почорнілі?

Вам повітря забракло? Диму?
Розум спертий, як спирт, горить?
Другу ніч уже, другу — не спиться.
Жовкнуть у вікні ліхтарі.

XI. 1964

* * *

Осліпле листя відчувало яр
і палене збігало до потоку,
брело стежками, навпрошки і покотом
донизу, в воду — загасить пожар.
У лісі рівний голубий вогонь
гудів і струнчив жертвенні дерева.
Зібравши літніх райдуг оберемок,
просторив вітер білу хоругов.
Осамотілі липи в вітрі хрипли,
сухе проміння пахло сірником,
і плакала за втраченим вінком
юначка, заробивши на горіхи.
І верби в шумі втоплені. Аж ось
падає як мед настояно-загуслий
останній лист. Зажолобіє з гусінню —

і жди-пожди прийдешніх медоносів.
Так по стерні збирають пізній даток,
так вибілене полотно — в сувій,
так юна породілля стане матір'ю
в своєму щасті і в ганьбі своїй.
Схилились осоки до води,
на шум єдиний в лісі. Яр вирує,
а осінь день, як повечір'я, чує.

Кружляє лист в передчутті біди.

XI.1962

* * *

Жовтий місяць, а ще вище — крик твій,
а ще вище — той,
хто крізь зорі всі твої молитви
пересіяв, мов на решето,
він, німуючи, відкрився в тверді,
ніжністю спотворив і заляв,
і тобі, потворі, спересердя
добру мову й розум одібрав.

А підвівши добрі дві долоні,
а зітерши подуми з лица,
він промовив: радісні комоні
випущені з стаєнь правітця,
радісну стежу вам прокопитять
і заграє обраділий степ...

А світання золоте обіддя
котиться, округле і пuste.

IX.1967

* * *

Увечері везли віолончель,
немов джмеля, дрімотного й німого,
як запліталась порохом дорога,
лягаючи трубою на плече.

Як бубон, бився волохатий жаль,
на поворотах автострада тихла
і ластівок ласкаве чорне пікколо
ліпилось як гніздо до етаж
безлистих посвистів осінніх крон
(плането душ! Ти вигорілий кратер!)
Рвав вітер на шматки далекий трактор
і поніч рвав, мов стінки хорих бронх.
Шуміли шини, шастали колеса
і пересохлий сипався пісок
у кузов. Угорі літак прокреслювався,
мов у відьомське зловлений ласо —
робив віраж управо — аж до місяця
і крихкотіли зорі на льоду
нічного безгоміння. Раптом виткався
ставок під фарами. Болотний дух
убгався в плеса, кумканням застелені.
Шофер, почувши жаб'ячий оркестр,
на гальма тиснув: од шляху за метр
ставок доходив форм віолончельних.
А в кузові її німий округ
гамує хрипи хорого музики.
Пливуть над ставом перехлипи тихі
і дикі перехлюпи темних рук.

Х.1963

ЗИМОВІ ДЕРЕВА

Згорнули руки — не викричаться
(як викричаться — без рук?).
Засніженим віттям витишитись
тополі і не беруться.
Спочили ясні, мов свічі,
холодом, як вогнем,
применшені і порідшалі
з грудневим недобрим днем.
Спочили до дна у роздумах,
наповнені, наче амфори,
піщаним повітрям морозним

української Африки.
З них кожна за розпач вища,
як герметична ніч,
цурупалком нервів свище
крізь праліси протиріч.
І лячно, немов антена
ловить радарною кроною
візерунчастий день,
гаптований криком вороновим,
гаптований дзвоном трамваїв,
гострим сміхом дітей
і круглим міліцейським бісером
на розі Хрещатика.

XII.1964

* * *

Те, що було тобою, стало сном.
Вже й сон розтав, як крига в чорній хвилі.
Минулося! Нема мені дозвілля!
Пантрує обережно за ставком
бляшане листя. День крутоберегий
уклався спати, ніби шарий віл.
Кажі — прощай! Перемкнули черги
розлітанням! Добраніч, суходіл!
Минулося! Немає більших слів!
В душі, немов на пересохлім ставі,
вітрила, геть подерті поприспали...
Такого ти впокорення волів?
Перепочинь, немає більше снів!
І гайвороння геть заговорило
нерадісним шелепанням розкрилля
нерадісну покору куширів.

X.1966

* * *

Утік з казарми, прослав шинельку, відкинув ратиці,
і зазираю в уральські хмари, неначе в святці.
Така далека моя родина така далека
і що робити, коли стомила юга і спека?
і що робити, як так марудно у цьому світі?
У необжитім?
Хіба ненавидячи любити?
Хіба ненавидячи кохати?
Вар'ят — за брата?
Уральські гори, уральські сосни, край Кисегачу,
я межі вами — валунний камінь — лежу і трачусь
А шкода віку, і шкода щастя, і неба — шкода,
і дуже шкода тебе, прегорда чужа природо!

IX. 1969

ГАЙДАМАЦЬКЕ

Мій вороне, пророче мій, несамовито-синій вороне мій,
мій фіолетово-сухий, мій вижарений у віках,
у курних степах, по кураях, по рідних селах, по містах,
чужих містах — ти тах і кляк і однокрило ріс угору.

Мій ворон, крила розведи і не ціди крізь темінь літ
свій фосфорований вогонь — не залякаєш в сні

цвинтарному:

хай я поранений — дарма. Впаду — та не кажи амініь.
Мені зарано ще амініь казати. Так, іще зарано мені.

Я з вітром вирвусь — і на степ. Я й непритомний утечу
межі очей, пожежі брів, осклілими глухими шкельцями.
Я вже на волі, раз почув, як в полі бродить круглий шурхіт
молочаїв, суріп і грициків і стежка геть до лісу стелеться.

Ти думаєш — уже піймав? Що, може, очі зав'язав,
геть голову забрив мою, у москалі віддав навіки-віків?
А я дремену й не верну і обмину і згадку й засідку.
Перехова мене байрак, допоки день як день не виткається.
А крикне пугач уночі — і хлопці виринуть спочилі,
і на Летичів подамось, перегородим шлях як греблею,

наскочить пан — то і жупан, і гаманець —
кріпацький чинш —
все видерем, йому ж залишимо лиш грішну душу
й слово тепле.

Тож, чорний вороне, замовч і головоньки не мороч,
бо так накрядеш — що аби уже й добрався б до товариша...
а десь самотній упаду, а вмру — ніхто й не стулить очі...
А то — ще й хворим підберуть — і на Сибір
відправлять маршем.

1964—1965

* * *

Глухо сосни скриплять на світанні,
хмурі плеса озер віддалі.
Ніби спалахи світла на грані —
краєвиди моєї землі.
Сосон бронза й березові плями,
аж до обр'ю частокіл.
Промайнули верби похилені
і сховалися за горбами.
Сплять солдати, накрившись бушлатами,
перед досвітом сном знеможені,
снять обідами і дівчатами
і обличчям матері, може.
Україно, тебе вже не видно —
ні тополь твоїх, ні дубів.
За Михайлівським хутором, рідна,
я надовго тебе загубив.
Ти не вернеш уже, не вернеш,
ти втікаєш і груди рвеш.
Витікаєш, неначе з вен,
ніби горлом і через...
Лиш напнутий осіннім вихором,
упокорений ліс утікає.
Ти ж, як свічка маленька, під вітром —
палахочеш, мигтиш і згасаєш.
Прощавай, Україно, туго моя!
Розіп'ялись темні путі.

І сповитий димом, мов думою,
поїзд злякано стукотить.

VI.1960

* * *

Висамітнів день. Висмоктали сили,
висотали біль.
Все тобі — чуже. Все тобі — немиле.
Все гірке тобі.
А немудре все! Хоч би дотягти,
та бодай — до краю.
Світ — уже не світ. Ти — уже не ти.
(Хто із вас — конає?)

Хочеш — задушись. Можеш — утечи
сам од себе.
Скільки не волай, скільки не кричи,
а — порожнє небо.
Хто б тебе почув? Хто б тебе схотів
зрозуміти?
Висохло перо. І мульткавий стіл
слізьми — змитий.

VIII.1966

* * *

Як нам порозумітись — душа в душу
і серце в серце? Тишею? Без слів?
Як нам порозумніти — без жалів,
без нарікань, без сліз?

Невже я мушу
сторч головою западати в прірву
у карооку? Западати так,
щоб знігитись і зникнути. Розтанути,
ввійти в єдиний звук, єдину віру,
в просторі очі, ніби в тятіву
ввійти стрімкою пружною стрілою.
І відчувати дикою бровою,

що тільки мить — і дивом задивлюсь,
і задимію димом. І вогнем
прорвуся. Ти ж, моя гірка покаро,
підійдеш, візьмеш головешку з жару,
і жально усміхнувшись, не збагнеш,
і що, й до чого.

X.1962

* * *

Я марно вчив граматику кохання,
граматику гріховних губ твоїх,—
ти утікала і ховала сміх
межи зубів затиснений захланних.
Білили стегна в хижих шелюгах.
Нескорена вовчиця зголодніла
по диких лозах шматувала тіло,
аж червонів багульник у ногах.
О покотьюло губ, і рук, і ніг,
о вовча хіть і острахи ягнятка!
Аж ось вона, аж ось вона — розплата,
аж ось він, шал, і ярий грім, і гріх!
І довгі гони видовжених тіл,
і витлілі на дим верхівки сосон,
і цей кошлатий, цей простоволосий,
глухий, гарячий, тьмянний суходіл!
Вовтузилася петрівчана ніч
відвільглий ранок припахав навозом.
Сузір'я бігли за Чумацьким возом,
а ми пливли в чумацькому човні.

VI.1963

* * *

Удруге кульбаба в долині пророста,
шпориш удруге попри стежку пружиться,
і молодіє в жовтих пелюстках
прижухлий очерет.

Ще й горобці беруться

переспівати спокій і журу
і тишу ковилево-полинову.
Прокільчилося молодими врунами
осіннє поле — зеленіє знову.
Тебе ж нема. Була ти — і нема.
І вдруге не пройдеш новими травами:
на окрайсвіті бродиш під вітрами,
під чорними вітрами чотирма.

VIII.1963

* * *

Хрещатиком вечірнім під неоновим
блідавим світлом, у суху поземку
ти плинеш, таємнича незнайомко
із Блока — в вечір, ніби в синій сон.
Сповита мороком, загорнена у норку,
ти висвітлила темінь і дорогу,
мов лижниця, що донесла з Говерли
тривожний запах снігу і зірок.
Чужа розмова, юрбам і рекламам,
поміж сирен, гудків автомобілів
несеш крізь гамір вулиць і проспектів
свою солону і гірку красу.
Так спроквола у мерехтливий вечір,
в хлипкій пільмі нічного снігопаду,
охрипне сніг у тебе під ногами
під владним деспотичним каблуком.
І перед диктатурою краси
відступляться потворні диктатури,
одну-єдину і високу владу
утверджуєш ти образом своїм.
Ти словом і мовчанкою — караєш,
байдужістю холодною — караєш,
ти спокоем і кроками — караєш,
морозом — теж, і віхолою — теж.
Але неправота твоя — красива,
твої покари — горді і красиві,

Хрещатик сивий, Київ теж — красиві,
бо ти в цей світ державити прийшла.

II.1964

* * *

З обличчям першокласниці-школярки,
що перед цілим світом завинила
дитинячою чистотою зору
і немічністю власної цноти —
такою, щойно вийшовши з трамваю,
ти гамірну проходиш автостраду,
спутивши долу очі наполохані
і несучи торбинку, як портфель.
Двійним, трійним рятована видінням,
покрою рятуєчись од лиха,
ти знаєш: шлях існує для дорослих,
а для дітей — вузенький пішохід.
Двоїться гуркіт і бордюр двоїться,
і ця відчута раптом кривоокість
тобі віщує ночі неспокійні,
(ти звістки ждеш в важкім передчутті)
і перший поклик долі озветься
таким жалінням довгим, що намарне
себе переконати: все, як треба,
і все, як у дорослих, буде в нас.
І добрістю рятована й терпінням,
збагнеш нарешті: доля милосердна
до того, хто через подвійну раму
на неї подивляє тайкома.

IV.1966

* * *

Гарноброва, пожежностанна,
снами вимріяна і трачена,
зголоднілим поглядом спалена,
непокірна, нічна і лячна.
Як твоє розпросторилося тіло!

Як прозріло мені в імлі!
Десь на всій на великій землі —
тільки й того: довічне диво
твого голосу, губ, очей,
губ твоїх голубливе гудиння.
В небі місяць стоїть, як шельвах,
стереже нам святешні будні.
Криво усмішка гасне десь,
сновигаючи, як сновίδα.
Вже заходить на ранок в день,
в заціловане підборіддя,
в хаос ліній твоїх німих,
ув осліплений сполох пальців.
Хлюпостаємося у щасті,
загубивши годинам лік.
П'єм як з корця. Ненатла ніч
проминає зачадним щемом,
лиш не щезни — благаю. Ще нам
сон-трава зацвіте в вікні.

VII.1964

* * *

В. Попелюх

І не те, щоб жити — більше:
споконвіку б — без розлуки.
До віків і після віку —
це — любов. Оце — вона!

І не те, щоб знову — «з Богом!»
І не те, щоб — «чорту в зуби!»
Ні. Не те. А тихо-тихо:
ані пестошів, ні ласк.

Тільки б так: вона — як щогла,
в ріст Великої Дзвіниці
(велич гнітиться доземно,
ниць сягає до небес).

Не дзвонар ти. І не Шедель,
а відвідувач, закоха-

ний. Не говори — по вуха:
геть поверх людських голів...

Це — любов. Вона, як жінка
крутостегна. Це — початок
твій. Це вечір. Смерк ласкавий.
Це перерва, як прорив.

І не те, щоб більше — (жити б!)
І не те, щоб жити — (більше!)

...до віків і після віку —
перемрієш — тільки й того.

18.VIII.1965

ПІСЕНЬКА ДЛЯ В.

На нашій молодій воді
тепер ані човна.
Чадіють пасма молоді —
то баряться весна.
Ще герметичний стогін верб
не влився в жили віт,
а вже пожовклий стовбур стерп,
глухий, як динаміт.
Як закорковане вино,
беріз шумує сік,
він чує небо, ніби дно,
а землю — гирлом рік.
Іще на ранньому лужку
не кільчиться моріг
(був виплів стежечку витку,
а душ — не поберіг
рахманно пагорбами ріль
води — рахманно — вис
малий метелик, наче біль
малий на крилах ніс —
рахманно — пагорбами ріль
він ріс і даленів...

Під ятаган татарських зіль
сумний наш човен плив
і — переспраглий носорог —
біг місяць молодий.
Він плеса бив — торох-торох!
аби добуть води).

На чорній молодій воді —
ані тобі човна.
Лиш миче пасмуги руді
задумана весна.

III. 1968

ПРОВОДИ

Зима, і сніг, і соловей
співає — підпадьом,
благаю — геть з-перед очей:
реве аеродром.
Вже, збожеволілий циклоп,—
кліпає літак
і — цілить в лоб, і — цілить в лоб.
Га, так його перетак!
Раптово крила відросли —
і вже. І немає крил,
і тільки гурмом басалиг
шаліє суходіл.
Га, так і так! І так і так,
і так його перетак!
В долоні падає літак,
маленький гарячий птах.

Розлукозустріче і не-
пусти і зупини,

і вже навіки поверни —
бодай мене — мені!

1969

* * *

Не відповідаєш? Мовчиш? Заціпило?
Не можеш вибачити? Клянеш?
Не можеш вивіритись розлуці?
Серцю — довірितися?
Мовчиш, як покинена вагітна?
Мовчиш, як бомба? Мовчиш?
Думаєш — од чекання розтрісну?
Думаєш — збожеволію?
Надаремне, любов моя.
Надаремне, тюрмо моя.
Надаремне все, зненавидо.
Надаремне, кохана.
Я тебе не сльозою — ждатиму.
Я тебе кулаками — ждатиму.
Кулаками — у глупу поніч,
кулаками — в подушку.
Не пиши. Не відповідай.
Проклинаю. Цілую. Мовчки.
Задушився чеканням — мовчки.
Кулаками — в подушку.

IV.1964

* * *

Скорбний хорал за стіною:
діти розплакались.
За вікном ластівки
точать вечора ультрамарин,
поспішаючи, поки дощ
землю не змочить.
Темні фіранки на вікнах,
мов крила благої темряви,
спущено. По кутках
принишло чекання.
Ти, мабуть, прийшла з роботи,
вечеряєш нашвидку,
кудись поспішаєш в гості?

До мене приходь.
Я ждатиму.
Тільки приходь.

IX.1959

* * *

Вона заслухана у себе,
їй чути порухи дитини,
а хиже сонце ополудне
і небо жити не дають.

Розважно пляжників минає
і попід верби крайбережні
вона спускається в долину,
де тінь і легіт і трава.

Там, горілиць упавши долу,
вона відчує, як тріпоче
земля — вимогливо і ніжно —
заслухана у височінь.
Ти чуєш тріск в високих зорях?
їм треба поміняти кола:
в свічаді світної любові
нова вже родиться зоря,
коли ти, губи закусивши,
відчуєш, як земля натужно
тебе обляже, бо тобою
ридає з радістю в очах.

VIII.1966

* * *

Бідне серце!
Як воно дико б'ється
на останньому перегоні
між Ясинуватою і Донецьком!
Як воно перераховує оглухлі стики!
А коли побачиш трамвай,

цього пустограку — хлопчиська,
що проноситься
між «Передачею» і «Главснабом»
(пригадаєш болітце попід мостом,
де в воді — жовтувата зелень,
там ти бачив колись
п'яного біля насипу,
веселого п'яного,
що спав, захопивши в обійми сітку
із півлітрою, хлібом і оселедцем),
то видасться:
ти нікуди звідси й не виїздив.
Тут твої двадцять літ,
тут розсвітання,
перші вищербі,
гіркота,
перші втечі...
Пригадаєш маторженики?
І борщі з лободою?
Кукурудзяне поле матері
з квасолею й картоплями?
Культпоходи по колоски,
хованки від об'їздчиків?
Деремося на терикон
з відрами і мішками.
«Як вона поливала?» —
регочемо, з'їжджаючи на мішках.
О, спогади чорномазі!
З каучуковим футболом
і чебрецевою самотою
на динамітному полі!

Гой, як прибралися знані схили,
приготувавшись до зустрічі з тобою:
тебе вже помітили,
стежать, не признаються.

Чуєш, як болить тобі в грудях
вісімнадцятирічний Василь?
Як йому зручно тут,
на забутій стежині.

Як йому ніяково
перед тридцятирічним,
як тридцятирічний
журиється перед ним!
Вглядайся,
вслухайся
в радощі скам'янілі,
в припорошену печаль,
екскаваторами прориту,
реставровуй своїх тривог
путилівську стежку:
згірклі губи коханої,
підтряхлу стежку,
вигнівлену любов...
«Кроки криво від стежки проклались.
Прокляла. Заридала. Пішла.
В ліс пірнула — й одразу склякла,
обхопивши стовбура.
— Не жалій мене, ой, не жалій!
— Не за жалість, за добрість — цілую.
(Ніби в жабра, пожадно хапаю
повітря — руками).
Слово стало у горлі, як грудка.
Не сьорбнути зелених голок.
Не напитися. Не наколотися:
Сколотилося в серці.
Гірко пахне ялицею в грудях.
Так, напевно, миш'як — по губах.
Стовбур вгвинчувавсь, ніби шуруб,
у промерзлу безодню.
Пам'ятаєш — упав? Пам'ятаєш?
Блисли в місяці лікті мої.
Ти казала — ступні, як провалля.
Голова моя, голова...
Заривались вітри по ярах.
Вдарило. Спорошило очі.
Як вітряк, я руками повітря хапав.
Паморочилось».

А те, що було тобою,
за чорним яром сплигло,
а те, що було тобою,
сповзає в безодню.

Перестрибни через провалля,
допоки ще не старий,
і впадеш у своє дитинство:
просто навзнак — пахка трава.
Упади в своє дитинство,
в себе, випалого, впади.
Де ти, доле моя пречиста?
Антрацитом горять, антрацитом горять
позосталі заплави води.

... Все тут виросло і змінилось:
і до свят вибілений вокзал,
і носій у синьому фартушку,
(як виблискує його медальйон на грудях!),
і нове приміщення КДБ,
і знайома буфетниця,
у якої знайдеться донецьке пиво,
і вичовганий жданням
перон пристанційний,
і залізнична лазня,
і вічно поновлюваний асфальт автостради,
і завше переповнений автобус від селища,
і вишки геологів,
що риють, риють, дошукуються скарбів,
і шахтарська їдальня,
і барачні будиночки,
і розгасла дорога по вулиці...
і рахуєш кроки
із заплющеними очима:
перша хата,
друга,
третья...
Глянув — біля крана мама стоїть
з низько пов'язаною хустиною,
на ній — кофта із дрібненькими квіточками,

на ній — чорна спідниця,
і вся вона просмагла
від гару, вишневого сонця й розлуки,
журно всміхається витепленими очима.
Але поїзд
тільки-но притишив свій хід,
поїзд м'яко осідає на гальмах.
І шпичастий вокзальний шпиль
защемів — не дихнути.

* * *

Сьогодні — неділя,
і раз на тиждень
можна признатись собі,
що набридли дисертаційні розділи,
набридли однаково добрі книги,
набрид розфасований на одеській фабриці
цейлонський чай.

Раз на тиждень
можна бути одвертим
і промовити:
цілоденні клопоти
сидять тобі в печінках.

Раз на тиждень
приємно піти до лісу,
де на круглих галявах біліє сніг.

Раз на тиждень
хорошо бутись в колі старого лісівника,
що, вивчаючи жерделі,
знає Персію, Малу Азію
і старезну, як світ, грушанку.

(Раз на тиждень
приємно побути поруч
майже незнаної дівчини,
яку ти любиш по-особливому:
чим далі від неї,
тим більше любиш,

коли ти й не думаєш
про фізичну із нею близькість,
але потерпаєш,
що вона дізнається про таку любов
і розсердиться).

Хороше, блукаючи добрим гуртом,
березовий пити сік,
милюватись криваво-червоною
жальною свидиною
і злегка роздумувати
про схожість свидини і кохання.

Хороше розуміти плин часу,
який ніби полишається обік нас
(— тобі — скільки?
— а тобі хіба не байдуже?
раз без спогадів, то й без літ).
Матріархальна грушанка,
зеленіючи прикорінням дерев,
брижить думи,
розпросторені на десятки тисяч літ:
одна — далеко позаду,
а друга — шойно народжує тебе,
так що між грушанкою
і цією проглядуваною думкою
ти існуєш, ніби в коробці,
яка не затискає тебе,
а гречно подовжується на тебе...
Крім того:
як виспівують горобці!
Як тонкоголосять горихвістки!

Ш.1965

* * *

Друзі на тебе чекають?
То нічого.
Коли вміє чекати — той друг.
А втім, не буду і я свинею:
от тільки доголю праву شوку

(електробритва «Дніпро» нікуди
не годиться,
треба купити безпечну:
дешево й гарно),
тільки доголю —
і на трамвай.
Таки добре
хоч час від часу
звільнюватись від друзів.
Саме так:
лишився один,
увімкнув радіоприймач,
підставив люстерко
і сам себе переглядаєш,
як старий поетичний збірник.
Без друзів — добре.
А втім —
застібаємо комірець
(так, сорочко?),
дістаємо капелюх
(добрий день, самотнику!),
тепер пальто
(не сердься на мене:
тобі сумно, коли одне —
і тільки тремпель,
як музейна кістка викопної тварини —
з нього злецький сусід! —
я знаю, але не сердься на мене:
я ж поки що не цілком
звільнився від родимих плям
капіталізму,
щоб із почуття максимальної доброти
ніколи не скидати із себе).
Я тебе розумію.
Але не сердься:
бути абсолютно справедливим —
небезпечно:
можна поламати власний хребет.

Беремо ключ
(тобі добре, дурню:
на весь твій вік —
однісінька шпара),
і — гайда.
Трохи спізнююсь — не біда.
Затримався — і не треба
лякатись.
Усе гаразд.
Буде все — якнайкраще.
Друзі знають,
що ти їм друг,
нехай ти й великий-великий грішник.
Тебе прийматимуть і такого.
І такого — прийматимуть.
Бо хіба ж ти, знаючи кожного з них,
не відпускаєш, як Господь Бог,
гріхи кожного,
коли бачиш,
як посміхнувся суворий рот,
як начищені туфлі
у неохайного вчителя етики,
як лагідно розмовляє вчорашній
христопродавець,
як, перепивши, п'яниця добре стоїть на
ногах
ховаючи обличчя в розкриті «Правду».
Як людина, що проживає пенсію
за єдиний мозоль на вказівному пальці,
ходить сьогодні з перев'язаною рукою,
(а маленький біль від абсцесу
повернув лицем до людей
вчорашнього ката),
(тобто: хто бачив оце обличчя?
Він його замикав так само,
як тюремний сторож замикає на кілька
замків
ув'язненого),

як учорашній міліціонер
марно шукає в своїй робочій спецівці
свисток,
а не знаходячи —
осміхається.
Як начальник електромеханічного цеху
упевнено підраховує,
на скільки процентів
виконає виробничий план 1969 року,
як жінка, поневажена якимось альфонсом,
гордо випинає важкий живіт.
Це так добре,
так приємно бачити
задуману в собі
стишену дівчинку,
маленьку дочку асенізатора
(у неї коротша ліва ніжка,
і вона бере уроки фортепіанної гри),
як вона висвітлюється власною мрією,
мов весняна калюжка
під високим небом 17 березня 1965 року.

Але ж... кондукторе,
зупиніть, будь ласка, свій шарабан:
я проїхав зупинку!

III. 1965

* * *

Бредуть берези, по коліна в небі,
в баюрах по коліна. І навкруг —
весняна твань. Болото — аж гримить,
а сонця сплах — опукою на релях.
О стома провесни і довгих сподівань,
і вікових невдач, твоїх, убогих,
і — вікових невдач. Твоїх. Убогих.
і — вікових невдач.
Спасибі, можна виходити серце

і можна все забути. До чобіт
такого начіпляється болота —
усе забудеш.
Далека подорож — немов на край землі.
Чи навпаки: ти — по краю остався.
Остався по краю. Один — остався.
Остався — по краю.
Бредуть берези, калюжі, сонця —
і в покотьолі провесни шаленім
ти — з себе скалок. Вискалки твої —
мов зайчики у чорнім вируванні.
І де ти є? І де ти тільки є?
Отут, у твані звільненого світу?
Чи там — ізвідки йдеш? Чи там, ізвідки
тобі немає більше вороття?

IV.1966

* * *

Не співатиму. Казатиму. Отак:
жінка шмаття випрала. На жердці
пришпилила. Біля ніг собачка
лащиться. Вимахує хвостом,
іклами всміхаючись до сонця.

Спогади, що навмання блукають,
випірнуть із пам'яті. Напнеться
спокій твій, мов сукня на дорідних
грудях молодих. А ти мовчи.
Шепочи, поки пливуть слова,
і мовчи, коли на серці тихне.

Не співатиму. Казатиму. Тепер
вистоялось. Вивітрилось. Уперше
ні печалі. Ні благоговіння.
На півсвіту — безберегий день.

Гамірний прогуркотить візок.
У прориви хмар ввірветься небо,

і доносить сонце громохе
вічності високу нетактовність.

Обрадільй, мовчки влию в шклянку
з другом недопитої горілки
і дивитимусь, як час минає
галасливим гицеля візком.

Не співатиму. Слова шовкові
набігають на уста. Лоскочуть,
а тобі — вікно. І гамір вулиць.
Неспокійна самота — тобі.

(...ти кажи собі. Потиху шепочи:
не добрати з уст ясного глузду,
загубилась тиша. Без цілунків
ні на крок. Не бачиш? — беручкий
вітер розкриває п'яні вікна.
І гаразд. І добре. І люблю).

Ш. 1964

* * *

Нехай горить трава по осені,
хай чорні димляться поля,
та тільки ж та палітра просині,
і обрій той, і та земля.
Холодним полум'ям займається
повітря мрійне, як вода.
Не надаремне серце мається,
коли завирувала даль.
Не марне дзвону вечоровому
вторує вороновий крик.
Скорись дорозі уготованій,
хоч і коритися не звик.
Але живий живому тішитися,
живий не думає про смерть.
По ярій вечора доріжці
йде місяця остання чверть.

Хай світ насів тобі на горло,
проклятим Марком бродить ніч —
високі тіні, мрії, пориви
мережать зорі у вікні.
То ж хай горить трава по осені,
хай чорні димляться поля —
але ще буде в ранках росяних
журитись благісна земля.

1960

НАТУРЩИК

Він у розпачі.
Він не може в собі затриматись.
Він, мов свічечка, по сльозі
гріє скульптора серце.
З нього висотують жили.
Його оголюють,
і не подітись від очей зненависних,
і п'ятий не знайти куток.
О таїнство
народження й сконання!
Ці пружні пальці,
що взяли його
поперек горла:
передайся ввесь
в чужі холодні
зсатанілі очі.
Піддатливий, мов глина,
не знайде,
за що вхопитись.
Терпне мертве тіло,
і вже, мембрановий,
натурщик остигає
на гострій, ніби шпиль,
колючій ноті.

VI.1963

* * *

Вона хилиталася цілий день.
Упокорилась вітрові.
Упокорилась дощеві.
Упокорилась сонцеві.
І всі манили її,
кликали за собою,
а вона угору росла,
біла рожа.

Ранні роси ту рожу зрошують.
Ранні діти її дитиняць
і долоні її долоняць
і пригублюють губи.

А тоді, коли день проходить,
а тоді, коли ніч минає,
коли знову світає день —
все іде по-старому:
діти дитиняць її,
губи — пригублюють,
ярна зірка робить її
нічницею.

А вона
угору росте.

VIII.1964

* * *

Небо. Кручі. Провалля. Вода.
Сонце. Чайки. Високі хвилі
поглинає загусли даль.
Ми — рибалки спочилі.
Шебершать однокрилі сосни.
Морок лагідно землю обліг,
як джерельця, струмілі коси,
поміж пальців окляклих моїх.
Гострі плечі. Червоно-чорна
ковдра вечора на ногах.
Пароплав заніміло прочохкав,
в баранці загортаючи гамір.
Потім — Господи, не доведи! —

небокрав закушпелило виблій,
видавалось: росли з води
лячні ноги, як білі риби.
Зорі пахли живицею. Ніч
пахла водорістю, і в проруб
з жальним свистом спускались вогні,
до світіння розжаривши вохру.
Морс, наче ведмідь в барлозі,
ще не маючи спокою,
губить колений глицею зір,
доброзичливий рокіт.
Темінь всмоктували гаї,
прохолоду хлипку ковтали.
О твої солов'ї!
О любов'ю воложені губи!
І човнами слова
непорочні
між нас
пропливали.

VII. 1962

* * *

Дні стали сторч. І рік — мов чорний бір
простер у хмари голову колючу.
Він над минулим дибиться, як круча,
і шлях заслав — майбутньому всупір.

Мій ангеле, страждання проводир,
знеси мене над хвилю ту летючу,
нехай востанне спогадом омучу
свій зір. І з кручі — прямо в водовир
потомних літ. Хай вік схолов, мов лід —
ще довгий встид подовжить хвилю лету,
нема кінця суворому поету,
немає краю. Ні віків, ні літ,
ні миті вже не вистане — рушаю —
і перебіжне обрій озираю.

X. 1965

ПІСНЯ КОНФЕДЕРАТІВ

Не гайте часу, друзі,
чи ж випити чортма?
День на вечірнім прюзі
зависнув жартома.
Вологою гіркою
сполощем кришталі,
поки махне рукою
байдужий машталір.
Скінчилися мандри. Досить.
Вмирають — тільки раз.
Хай друга друг припросить
гасити власний сказ.
Нехай горілка ллється —
розлиймо по чарках.
Підпилий засміється —
злякає костюмах.
А вже як жить доволі —
натхненно вийде час,
хай перестріне в полі
той друг, що не про нас.
Зустріне по дорозі —
і чарку на ралець,
надію май у Бозі,
та в вірний вір свинець.
Скінчилось! Вийшло! Доста
сказати б, достомать,
а вже, підпивши, просто
і чорта обламать.
Не гайте часу, друзі,
чи ж випити чортма?
День на вечірнім прюзі
зависнув жартома.

1964

* * *

Мовчазно,
як дивиться на себе стіл.

Сумовиті
опали сутінки.
Пройшли подвір'ям
і стали
перед твоїм вікном.
— Твій день — закінчився?
А ти — закінчив свій день?
А ти — не спечалений,
що, як плавець,— поміж
далекими берегами?
Що довга-предовга ніч
пролягає попереду
і шамотить,
шамотить хвилями,
шамотить?

1964

* * *

Несамовито-синій вороновий
розкрилений косопис напівкільний —
душі твоєї витлілі округини —
з кального сонця приспадає тихо
і важко стрягне в молоду траву.

Немов кавалки згорненого болю —
з морозного травневого полудня
падуть на діл, яріший божевілля,
яріший за хмільний, за тъмяний сказ.

Дзьобами — об корчі. Дзьобами — об,
дзьобами — об покорену планету,
об ластів'яче об яйце — дзьобами
і Україну вечорову — об

Вернадського, 53! Ковчеже!
Ти збоку, збоку, збоку — і не в крені?
Вже поточилась далеч, геть зарюмсана.
І тільки він не точиться. Ковчег.

1964

НА ГРАНІ

Лягають тіні синім полум'ям
Де осені спижеве маєво...
І важко річка, літом повнена,
Спливає гаєм.

Холоне вітер серед віт дерев,
Котрі дощем тернистим зрошені...
Нехай вас чорт, печалі, забере,
Чом причаїлися непрошні!?

Нехай не тане дум кошлатий дим!
Лови в туманів променистий біль,
Докіль забудеш хлипання біди,
Як забувають рідний хліб і сіль.

Хай тіні полум'ям лягають в синяві,
Нехай спижева осінь зринула —
Не мовкни. Борсайся в холодній піняві:
Ми не перейдемо! Не переминемо!

1960

ОЗЕРО КИСЕГАЧ

Сурмлять прощання дальні журавлі,
на пізніх ватрах догоряє осінь,
і обрію зеленувата просинь,
мов кораблі, гойда гірські шпилі.

Тривожить вітер віти чорних сосон,
колише біля пристані човни,
берез хвилює неспокійні сни,
ворушить хмар улежані покоси.

І місячна доріжка ув імлі
лягла сріблястим спалахом на хвилі.
Окрилля хвиль — неначе гуси білі!
проблісне і розтане віддалі.

Та зорі, як медузи, брижать воду:
в'юнкі маленькі рибки золоті

хлюпочуться в холодній самоті.
Пантрує місяць їх цнотливу вроду.

Прощай, Урале, радісна покарю!
Натужно хвилі в берег б'ють і б'ють,
немов прощальні поцілунки шлють,
лиш чути серця трепетні удари.

Хай відсурмили дальні журавлі,
хай сурми вранці виграють тривогу, —
та хороше на цій землі, їй-богу,
тривожно й хороше на цій землі.

XI.1961

КОЛЬОРОВИЙ ОБРАЗОК

Негр у червоному.
У жовтій сукенці
з чорним пояском —
білява дівчина.
Пройшли Хрещатик,
вийшли на Володимирську гірку.
Голубів Дніпро — останнім денним полум'ям,
голубіли очі,
вечорішав, світлішав негр.
Тихо хлюпа лимонна хвиля,
а край берега —
у червоному негр,
поруч дівчина
в жовтій сукенці з чорним пояском,
та небо, зловлене у витишений Дніпро,
і дівчина —
в волохаті обійми ночі.

1964

* * *

Голова невагома,
як від легкого сп'яніння,

або так,
ніби під загальним наркозом
мені зроблено
повну резекцію головного мозку.
Хороше
після цілоденних турбот,
як у холодну ванну,
йти в ліжко,
під чисті простирадла
(сьогодні в гуртожитку
поміняли білизну).
Хороше відчувати,
легкість у голові,
і знати, що тебе ніщо не турбує.
(Буде спокійний сон?
І не мучитиме безсоння?
Аж ні? Я не рахуватиму до тисячі,
заколисуючи себе
рівномірним диханням?)
І будуть гарні сновидіння,
стрункі, як тихі дощі.
Я витягатиму власне тіло,
наморене за цілий день
у біганині по чергах,
бібліотеках і далеких побаченнях.
Вийду з зазубнів
розбіганої власної душі
і гукатиму:
— Сходьтесь,
тут, окрім нас, немає нікого!
І всі частини мого тіла
опівночі почнуть повертатися,
як добрі нічні феї.
— Сходьтесь! Уже споночіло!
Я один і більше нема нікого.
Сходьтесь,
щоб до ранку виповнилась моя голова
мільйоною волею
від моїх органів почуття,
щоб нарано, почуваячись на силі,

я знову бігав — по бібліотеках,
чергах і далеких-далеких побаченнях.

1964

* * *

Дві дівчинки
на трамвайній зупинці
жваво обговорюють
вчорашній день.
(Дівчата завше інакші
в своєму дівочому товаристві:
їхнім видом
відбивається кожен перехожий,
як хмарка на сонці).
Їм ніби подобається
не помічати
доброго, як благостиня
заждалого трамвая,
не хочеться думати,
що це — маленька радість,
котрої ліпше не відчувати:
настільки вона маленька,
що може зникнути.

Дві дівчинки
на трамвайній зупинці
діждуться трамвая іншого,
перекидаючись словами,
зайдуть у вагон
(їхатимуть — розмовлятимуть,
розмовлятимуть — їхатимуть),
і трамвай,
це добре створіння
цивілізації нашого віку,
так слугуватиме непомітно,
щоб ці двоє
навіть не дякували
за його людську добрість.

1964

* * *

Отак і вікувати,
пізнавши роки мсти
(це — за добро заплата).
І — Господи, прости.
Не нарікаю, Боже,
на іспити важкі:
одним стражденим дрожем
злютовано віки.
Та виболіти землю —
нам! Зберегти живе —
нам! Вивершити стелю —
нам! І Господь зове —
нас! Бо його надія —
не фарисеї, ми
(не садукееї ж скніють
під мурами тюрми).
Нам шлях прослався вгору —
не вбік, не вниз, а — ввись.
Ми, добротою хорі,
до неба змоглись,
Там наша Україна,
котра не знає грат,
а притиску, а кпини,
а помсти — й востократ.
В вселенському стражданні
один твій, Дніпре, зміст.
Держи ж свій біль на грані,
ти з ним одним зріднивсь
із клекотіння магми.
Натужний біль століть
заповідав нам Ягве.
Кричи ж, коли болить.

1968

* * *

Верби навесні — немов човни.
Лаком і смолою трохи пахнуть,

і самі прокурені, пропарені,
мов діжки торішні.

Вербам — радість. Котики зійшли,
як зіходить ластовиння з виду,
в синім травні густо поросли
кучері, вітрами передрібнені.

Вербам — радість. Верби хилять стан,
хай пристаркуваті — — то даремно,
то даремно, бо сміється став,
молодо сміється став наш древній.

Скільки літ — на прив'язі човни,
жабуриння, кумкання, латаття.
Соловей витьохкує і тягне
на вологій волосині ніч.

Тут здасться — цілий вік — весна,
лаком і смолою пахне трохи,
а берегова драговина,
ще не завдає тобі мороки.

Вся сторожова твоя маєтність
до ставка збігає в кілька суголовків.
Тут, як кажуть, чисто все — твоє:
ти — його, воно ж — тебе пантрує.

На призволенні, між сонних див
огіркам, капусті, помідорам
це свічадо тихої води
видасться безберегим морем.

1964

ПОВЕРНЕННЯ ОРФЕЯ

Харон суворо мовив: ні!
Пором відчалив. До Тенара
Надходить чорнокрила хмара.
В вечірнім палена огні.

І в гromі — чується мені —
Дзвенить тривожена кифара...

Напевно, смерть тобі не пара,
Ганебна смерть на чужині.

Напевно, ні, коли в затоні
Гуркоче грім. І дощ. І град.
І рвуться сідлані комоні
З печери. До світів. Назад.

І никнуть привиди похмурі.
Вже дальні далі на меті.
Ще варто жити, коли бурі
Клечають хмари золоті.

1959

ГАЙВОРОНСЬКЕ

Туго пісня випиналась
над рікою — тятивою,
ніби райдугу пустили
з лісу-бору,
з-за ріки.

Вечорове.
Вечорниці.
Голоси дівчат під місяцем
чорнобриві.

Заздро мріють
заворожені зірки.

VIII. 1959

* * *

З надвечір'я визирає ніч.
Виповнився, визрів ярий обрій.
Не колишеться.
Не мріє.
Не струмить...
— Добрий вечір!
— Доброго здоров'я!

1959

Зі збірки «ВЕСЕЛИЙ ЦВИНТАР»

(1970)

НАД ОСІННІМ ОЗЕРОМ

Цей став повісплений, осінній чорний став,
як антрацит видінь і креміль крику,
виблискує Люципера очима.

П'янке бездоння лащиться до ніг.

Криваво рветься з нього вороння
майбутнього. Летить крилатолезо
на утлу синь, високогорлі сосни
і на пропащу голову мою.

Охриплі очі збіглися в одне —
повторення оцього чорноставу,
насилу вбгане в череп.

Неприхищений,
а чуєш, чуєш протяг у душі!?

ВЕРТЕП

На першому поверсі — двоє людей
на другому — їхні тіні.

Вправний оператор
так освітлює кадр,
що й не добереш,
де люди, а де лиш тіні.

Внизу проказують: нам з тобою
жити в любові й радості.
Вгорі повторюють: мав би ніж —
зарівав би як собаку.
Потім на кін виходить

хтось третій
і починає агітувати за рай,
що росте й росте
все вище й вище.

Сніп світла зноситься
в порожню небесну твердь,
де чути янгольські співи:
«одним кипіти в маслі,
а другим у смолі».

Нарешті починаються танці:
на авансцену вискакує чорт
і починає обертатися.
Раз він стає на ноги,
вдруге — на руки,
доти перевертається,
поки руки не приростають до землі,
а ноги зависають в повітрі.
І тоді стає помітно,
що обертається, власне,
тільки тулуб.

* * *

Мені здається, що живу не я,
а інший хтось живе за мене в світі
в моїй подобі.

Ні очей, ні вух,
ні рук, ні ніг, ні рота. Очужілий
в своєму тілі. І, кавалок болю,
і, самозамкнений, у тьмуцїй тьмі завис.
Ти, народившись, виголїв лишень,
а не приріс до тіла. Не дійшов
своєї плоті. Тільки перехожий
межисвітїв, ворушишся на споді
чужого існування.

Сто ночей
попереду і сто ночей позаду,
а межі ними — лялечка німа:

розпечена, аж біла з самоболю,
як цятка пекла, лаконічний крик
усесвіту, маленький шротик сонця,
зчужілий і заблуканий у тілі.
Ти ждеш іще народження для себе,
а смерть ввійшла у тебе вже давно.

* * *

Порідшала земна тужава твердь,
міський мурашник поточив планету.
Міліціонери, фізики, поети
вигадливо майструють власну смерть.
Протрухлий український материк
росте, як гриб. Вже навіть немовлятко
й те обіцяє стати нашим катом
і порубати віковий поріг,
дідівським вимшлій патріотизмом,
де зрідка тільки човгання чобіт
нагадує: іще існує світ
справіку заборонений, як схизма.
Ця твердь земна трухлявіє щодня,
а ми все визначаємось. До суті
доходимо. І, Господом забуті,
вітчизни просимо, як подання.

* * *

Біля метро «Хрещатик»
щоранку зупиняється
дитячий візок.
Двірничка вибирає з чавунних урн
накиданий мотлох —
старі газети, ганчір'я,
коробки з-під сірників, недокурки,
навантажить ними візок
і сквером каштанів рушає далі.
А сьогодні, напередодні свята,
вона вбрала найкращу спідницю з сатину,

новенькі черевики й фуфайку,
навіть візок прикрасила
штучними квітами з поролону.
Усмішка і задума на її обличчі
творить рівновагу щастя.

* * *

Посадити деревце —
залишити про себе найкращу пам'ять.
І вони стали висаджувати вздовж колючого
дроту
квіти, кущі, дерева.
Дикий виноград обснував гострі шпичаки,
розвісив лапате листя
і навіть попускав синюваті грона,
повився повій,
трублячи в поблідлі сурми ніжності.
Коло горожі порозпускались такі півники,
півонії, жоржини,
що заберуть очі і не повернуть.
Начальство, перевіряючи, як вони виконують
взяті соцзобов'язання,
завжди ставило проти графи
«заходи по естетичному вихованню
ув'язнених»:
ведеться на високому ідейно-політичному
рівні.
Одні тільки підписи високого начальства
їм нагадували забуті шпичаки дроту.

* * *

Їх було двоє — прибиральниця і двірник.
Вони сиділи на Володимирській гірці —
там, де видно увесь Труханів острів,
Дарницю і навіть поближні трамваї,
і жваво обговорювали замацану статтю
«Як ми готуємо пленум райкому».

Між ними спалахнула жвава дискусія,
в якому районі міста
пленуми проводяться якнайкраще.
Двірник був настирливий,
але прибиральниця не здавалась:
по пам'яті вона цитувала Брежнєва.
Докази її, майже незаперечні,
таки справляли враження,
бо двірник скільки не опирався,
мусив був здатися.
З кишені він дістав
загорнений у газету сніданок —
цибулю, хліб, кусень сала й пляшку води,
щедро розполовинив,
віддавши їй більшу частину
хліба, цибулі і навіть сала.
Поївши й попивши,
прибиральниця дістала з-за пазухи
зашмарованого вузлика,
висипала в жменю дріб'язок,
піднесла до очей
і стала підраховувати навпомац.
Напевне, вона збиралася
розрахуватися за снідання,
але двірник зробив королівський жест:
мовляв, не треба платні,
він сьогодні частує.

* * *

Тато молиться Богу,
тужить мама. Сестра
уникає порогу,
хоч вернутись пора.
Уникає — радіє,
повертає — мовчить.
Повечір'я ще тліє,
іще хвіртка рипить,

іще видно дорогу,
іще гусне жура.
Тато молиться Богу
і ридає сестра.

* * *

На Лисій горі догоряє багаття нічне
і листя осінне на Лисій горі догоряє,
а я вже забув, де та Лиса гора, і не знаю,
чи Лиса гора впізнала б мене.
Середина жовтня, пора надвечір'їв твоїх,
твоїх недовір і невір і осіннього вітру.
І вже половина життя забувається. Гріх
уже забувається. Горе і радість нехитра.
Середина жовтня — твоїх тонкогорлих розлук,
і я вже не знаю, не знаю, не знаю, не знаю
чи я вже помер, чи живу чи живцем помираю,
бо вже відбриніло, відквітло, відгасло,
відграло навкруг.
Та досі ще пахнуть тужливі долоні твої,
і губи гіркі аж солоні і досі ще пахнуть,
і Лиса гора проліта — схарапудженим птахом,
і глухо, в набухлих аортах, надсадно гудуть голуби.

* * *

Відлюбилося.
Відвірилося.
Відпраглося.
День врівноважений,
як вичовганий валун.
Поступово перетворюєшся
на власний архів,
дорогий,
мов померлий родич.
Нічний ставок попід соснами,
книги, самота —
більше не зворохоблюють.
Світ — міріадом досяжних мет.
Забаганки — здійсненні.

Простягни руку попереду —
схололими пальцями
відчуєш самого себе.
Спокій,
вичинений.

МУМІЯ

I

Голова його заповонена спогадами.
(Вічне перемелювання однієї істини:
grimasi підлості, підлість підлості,
підлість підлості підлості).
Хтиво проказує старечим ротом:
те, що було 1968 року нової ери,
віддзеркалює, ніби в мертвій воді,
події 1968 року перед Христом.
Рухається, зазираючи в брезклу воду.
Підійшов, побачив, збагнув.
Збагнув, підійшов, побачив.
Все вже збагнуте
підійшов побачив
ні греця не збагнуть.
Але — стверджуватись:
утверджування покійника,
реанімація на рівні народження,
демократія цвинтаря.
Очей — не треба.
Ніг — не треба.
Зусилля — зайві.
Зайва голова
на рудиментарних плечах.
Цар природи, вінець її,
більшає, отже, маліє.

II

Проминання — цілюще.
Одужання — самовтратою.

Дозрівання — знищенням.
Вивершення — божевіллям.
Композиція багатьох голів,
поставлених одна на одну
(перша спить,
друга спить,
третя — спить,
четверта, п'ята —
до нескінченності! —
спить).
Верхня пантрує сон.

III

Кинеш камінь —
розходяться рівні кола.
Ловиш кола —
тоді вони знов збігаються,
утворюють подобу
стисненої пружини.
Виймаєш камінь —
чорніє дірка сама.

* * *

Ось вам сонце, сказав чоловік з кокардою на кашкеті
і витягнув п'ятака, схожого на сонечко.

А це вам дорога, він зробив кілька ступнів праворуч,
носаком позначивши її межу.

Щоб вам було радісно — вмикайте магнітофони,
транзистори,

беріть до рук іграшкові калатала,
бемкайте, хоч би й по голові.

Щоб не хотілося їсти й пити —
слухайте лекції, популярні кінофільми,
як ви житимете щасливо,
коли доправитесь небесного царства.

А щоб не капав за шию дощ —
пам'ятайте,

що будь-яка злива
колись та кінчається,
навіть потоп.
Буде холодно — співайте оцих пісень,
при цьому він подав жмутик
проштемпельованих текстів
(дозволено цензурою
для колективного співу
двом, трьом і більше співакам).
Коли вам захочеться відпочити —
розучуйте цікаву гру про війну,
уявіть, що опали вас вороги
і хочуть позбавити щасливого існування.
Словом, стріляйте, кидайтесь на амбразури,
падайте під танки.
Тільки не розбігайтесь, докинув він.
— Благодійнику наш,
кому хочеться тікати з раю, —
загукали ми в одне горло,
вдивляючись в очі під кокардою,
схожі на дві крапельки ртуті.

* * *

Я йшов за труною товариша й думав:
везе ж таки людям:
задер ноги і ніякого тобі клопоту,
востаннє блиснув білими стегнами покійника,
а світ хай собі ходить хоч на голові.
Та коли ми прийшли на цвинтар,
побачили стільки машин, фургонів, катафалків —
не те підступитися,
голови встромити немає де.
Стояла величезна черга за ямами.
Кожен намагався захопити шмат землі
(на руки давали 1,5×2 метри).
Наша черга була вісімсот шістдесят третя.
Де його було дочекатися,
коли полізло стільки горлохватів —

той інвалід першої групи,
в того право, в тієї немовля на руках,
а той просто так — залляв од самого ранку сліпи
і суне, куди втрапить,
байдуже, за капустою чи по смерть.
Мали вже повертатися додому ні з чим.
Думаю собі: приїдемо назад
я й кину покійникові, як з кілочка:
буде тобі вилежуватись, уставай-но,
потерпи днів зо три зо чотири,
поки той плав спливе,
однак спішити — якого чорта?
Аж тут підступається до нас
баба з двома кошиками
(на цвинтарі випродовує городину)
вам ями треба питає
можу відступити свою
карбованців за сто п'ятдесят.
Воно можна знайти й дешевше,
але ж то саме тільки звання, що яма,
а в мене просто тобі перина —
і полежати й виспатись
там самому чи й з молодичею
(у баби весь металевий рот,
що називається — озброєна до зубів).
Я відразу збагнув, що це перекупка —
скуповує й перепродує ці ями,
але, не торгуючись,
вийняв з кишені гроші й віддав —
на, щоб ти землі сирої наїлась.

* * *

Попереду нарешті порожнеча
і довгожданна. Вічність пізнаю,
даровану годиною лихою.
А білий світ — без кольору і звуку,
ні форми, ні ваги, ані смаку —
розлився безберегою водою.

Цей бенкет смерті в образі життя
щасливого відстрашує і врочить:
устромиш ногу в воду — і помреш.

* * *

Пам'яті А. Горської

Ярій, душе. Ярій, а не ридай.
У білій стужі сонце України.
А ти шукай — червону тіль калини
на чорних водах — тіль її шукай,
де горстка нас. Малесенька щопта
лише для молитов і сподівання.
Усім нам смерть судилася зарання,
бо калинова кров — така ж крута,
вона така ж терпка, як в наших жилах.
У сивій завірюсі голосінь
ці грона болю, що падають в глибінь,
безсмертною бідою окошились.

* * *

Вони сидять за столом,
поклавши перед себе жилаві руки:
ось сухі і нервові — мамині,
ось татові — важкі, наче гирі,
сидить сестра — таємнича усмішка
сновигає її непевним обличчям,
усміхаючись, вона думає про своє.
Маленька племінничка шестилітня
навдивовижу відкритим поглядом,
пласким, як медуза,
по черзі приліплюється до брата,
матері, тітки,
сидить мій син,
вибавляючись наостанок
увагою присутніх,
купаючись у ній,
як у розкошах.

— Час, — каже тато
і помалу підводиться з-за стільця,
маміне обличчя тьмянішає
нікому зачепитися
нізащо.
В кишені я маю телеграму,
що через чотири години
літак прилетить до Жулян
і я почую
найрадісніше й найздивованіше
«таточку»
щасливий крик дитинчати,
не призивкого до життєвих перепадів:
вогню й морозу,
ночі й дня,
радощів й горя
(скільки то йому треба ще
обрвати натужних жил,
аби збагнути різницю).
В кишені я маю телеграму,
і, вправний режисер,
примушую рухатись
своїх рідних далеких дорогих
так, як мені заманеться.
Я торжествую, маленький бог, —
окрім телеграми
в кишені в мене літак,
дружина з усіма дорожніми бебехами
і син принишко-грайливий,
як довірливо зайча.
Я насолоджуюсь набутою певністю,
адже протягом трьох годин чекання
я можу бути певним,
що світ ще не збожеволів.

* * *

Сповнений почуттям вдячності,
він захотів переповісти мені

всю свою історію,
але виявилось,
що історії нема.
І він мусив був обмежитись
самими словами вдячності.

* * *

Я знав майже напевно,
що він обікрав моїх друзів,
зробив нещасною мою матір,
а дружину призвів до сухот;
і сповнений рішучості
я подався до нього на розплату.
— Де ти, мій кате? —
гукнув я на весь знелюднілий зал,
в якому кат проживає.
На відповідь чотири реви,
одбиті од стін,
вдарилися об стелю
і мертві впали до моїх ніг.
— Де ти, мій кате? —
гукав я удруге і втретє,
чотири реви воскресали із мертвих,
підводились догори і падали об землю.
— Невже він здох? — вирішив я зраділо.
Але повертаючись додому,
побачив, що біля моїх дверей
зупинилося дві ноги, дві руки й тулуб
(голови не було).
— Ти що тут робиш? — я застукав його
знанацька,
і з переляку дві руки, дві ноги й тулуб
збіглися в тіло без голови.
Вхопивши тіло без голови,
я гукнув у порожню рурку ший:
скажи мені, де мій кат?
— Не бий мене,— попросила рурка,
йди до того будинку, де був.

У першій кімнаті сидітимуть люди без голови,
в другій — ще й без ніг,
у третій — ще й без рук,
у четвертій побачиш самі тулуби;
а в п'ятій нічого не побачиш.
Там є твій кат.
Ти нічого не вгледити,
але повторюй і повторюй до безкінця
все, що хочеш йому сказати.
Тільки не вір очам своїм:
він там, де його немає.

* * *

Пам'яті М. К. Зерова

Колеса глухо стукотять,
мов хвиля об паром,
стрічай, товаришу Хароне,
з лихом і з добром.
Колеса б'ють, колеса б'ють,
кудись торують путь.
Уже. Додому не вернуть,
додому не вернуть.
Колеса глухо стукотять,
колеса стукотять
в христа, в вождя, в усіх божат
і в мати і перемать,
Москва, гора Ведмежа, Кем
і Попів острів — шлях
за ґратами, за вартами.
розбухлий на сльозах.
І знову В'ятка, Котлас, Усть-Вим,
далі — до Чиб'ю.
Рад-соц-конц-таборів союз,
котрий Господь забув,
диявол теж забув. Тепер
тут править інший бог:
марксист, расист і людожер —
один — за трьох.

Москва — Чиб'ю, Москва — Чиб'ю,
печорський концентрак
споруджує нову добу
на крові і кістках.

* * *

Так явно світ тобі належать став,
що, вражений дарованим багатством
оцього дня, відчув, як святотатство:
блукати лісом, йти межі отав,
топтати ряст, аби спізнати в зорі
наближення своїх гріховних прав.
Рушай вперед. І добротою хворий,
розтань рососою димною між трав.

* * *

Ця п'еса почалася вже давно,
і лиш тепер збагнув я: то вистава,
де кожен, власну сутність загубивши,
і дивиться, і грає. Не живе.
Отож мені найщасливіша роль
дісталася в цій незнайомій п'есі,
в якій я слова жодного не вчив
(сувора таємниця). Автор теж
лишається інкогніто. Актори
чи є чи ні — не знаю.

Монолог?

Але без слів? Бо промовляють жести
непевні. Що то — сон ачи ява?
Чи химородні вигадки каббали?
Чи маячня і тільки?

Стежу оком

за тим, що наш глухонімиий суфлер
показує на мигах. Не збагну я:
захочу стати — він накаже: йди,
а йти почну — примушує стояти,
у обрій декорований вдивляюсь —

велить склепити очі. Мружусь — він у світле майбуття своє вглядайся. Сідаю — каже: встань. Отетерілий, вирішую: найщасливіша роль дісталась іншому комусь. Ти граєш несповна розуму.

Й одразу входжу в роль загравши навпаки: мені б сміятись — я плачу. Груди розпирає гнів (маленьке перебільшення: сновиди навіки врівноважені в чуттях) — а я радію. Рушив катафалк — а я втішаюсь. Вилізши на повіз, шаленствую: хай славиться життя. Захоплений суфлер не сходить з дива і тільки підбадьорує: віват. Поскрипують стільці в порожній залі, єдині глядачі цієї п'єси, і мудро так вглядаються крізь мене у порожнечу, видну тільки їм. Так голова болить. І так нестерпно прожекторна освітлює п'єтма, неначе тьмавий зал перетворився на сніп вогню пекельного.

Суфлер

наказує нарешті зупинитись, і я вганяюсь з розгону в зал. І все. Скінчилося. Вистава щезла. Завіса впала. Я вже не актор — глядач. А скільки покотом у залі лежить живих мерців, старих акторів, обпалених вогнем шалених рамп. І всі вони до мене простягають осклілі руки.
— О, щасливий Йоріку,
твій номер тут сто тридцять п'ять. По ньому шукай подушку, ковдру і матрац, і можеш спочивати, скільки схочеш. Тут час стоїть. Тут роки не минають.

Бо тут життя — з обірваним кінцем,
як у виставі. Тільки є початок.
Кінця ж нема.
— Як ця вистава зветься?
— Щасливий Йорик.
— Тобто я герой,
як кажуть, заголовний?
— Був героєм,
тепер — скінчилося.
Ми теж колись були.
— А що за п'еса?
— Варіант удатний
давно вже призабутого Шекспіра,
її створив славетний драматург.
— А як його на прізвище?
— Немає в нас прізвища.
— То як же так?
— Ім'я годиться тільки тим, котрі існують.
— А ви?
— Ми всі однаково щасливі.
— А Йорик — божевільний?
— Ні. Щасливий.
— Щасливий? Так? А я кретина грав.
— То що тебе дивує? Хай кретин,
розумний, геніальний чи щасливий
або нещасний — то пусті слова,
що правлять для розрізнення та й тільки.
А тут немає родових одмін.
Бо кожен з нас — актор або глядач.
А це одне і теж. Бо глядачеві
так само треба грати глядача
і то захопленого. А наймення
у нас немає свого. Нині — Йорик,
а завтра вже ніхто. Чекай на роль,
якою і почнеш найменуватись,
допоки скопу. Раз єдиний — Йорик,
а все життя — ніхто. Ні тобі виду,
ні імені. А грай чуже занудне
нашіпане життя — самі повтори.

Так живучи у ролі аж до смерті,
вивчай слона забуті: боротьба,
народ, любов, несамовитість, зрада,
порядність, честь...

Так багато слів

ті предки повигадували. Боже —
життя на гріш, а так багато слів.

І всі вони — чужі та незнайомі.
Скажімо, нас назвали будівничі,
а що то — будівничі — не питай.

— Ви щось будете?

— А що то — будувати?

Так звать нас — будівничі, от і вже.

А нам до того байдуже. Хіба

тобі не все одно, що справжній Йорик
був зовсім, може і не Йорик. Навіть
напевне ні, раз так його зовуть.

Ти пам'ятаєш? Гамлетові в руки
попав лиш череп — ні очей, ні губ,
ні носа, ані вух — зотлів геть чисто,
ось так і ми. То можеш називатись
як заманеться. Тут усе одно:

герой, актор, глядач, суфлер і автор —
усі живуть одне чуже життя:

удень — вистава, все одна й та сама,
хоч завше невідома, бо ждання —
то теж актор, що грає сподівання
і вміє виінакшувати світ.

А уночі — те ж саме. Лицедій
вже звик до спокою. Допіру смеркне —
ховається під ковдру, ніби равлик
у мушлю. Той, скажімо, бубунить
собі під ніс якісь уривки ролі
(озвучує мовчання й мертвий жест),
а той зайдеться реготом — аж виляск
летить в концертну яму. Третій спить,
четвертий плаче. П'ятий — втупить очі
у стелю — і мовчить, мовчить, мовчить.

Ще був один — молився. Скільки знаю — він був із нас найстаршим, пережив аж трьох суфлерів (їх життя коротке), допоки не завівся. З нудьги, подейкували наші лицедії, хоча розмов про те і не було.

— Чому ж? — А що балакати? Даремне плескати язиком. Ще хто почує і донесе суфлерові. Бо ми радіти зобов'язані до смерті.

Це перший наш обов'язок. Колись був завітав до нас найголовніший суфлер. Велику раду був зібрав і слухав кожного. А ми стояли і хором дякували. — Та за що ж?

— Хіба я знаю? Наказали — от і дякували. — Ну, а той? — Дивився і розуму випитував у нас.

Хто радо радість грав — того наліво, нерадо хто — рушай направо. Грішник, хто журиться. А праведний — радіє.

Отож бо й є, що так. І перегодом понурих вивезли кудись. Казали, до школи радості. Та досі жоден з них не повернувся звідти. Ну, бувай, бо взавтра загадав мені суфлер демонструвати щастя три години, чотири — гнів, а решту дня — любов і відданість. То треба й відпочити.

І вже залишений напризволяще, я мізкував собі, що досить рух єдиний одмінити — і тоді вже не збагнеш кінця ані початку, бо все переінакшується. Світ тримається на випадкових рухах, які його означають. Питьма навпомацки у кості грала. Глухо постогнували сонні лицедії,

і оком Поліфема угорі
світив червоний місяць без'язикий.
Я ждав чогось до ранку. Ніч? Життя?
Чи, може, вічність проминула? Тільки
нарешті увімкнули дня рубильник
і краном баштовим підняли сонце,
а на склепінні неба появилось
двох лицедіїв, що співали дружно
за жайворонів. Із лабораторій
взяло росу на пробу. І вчепило
рекламний щит: «Ставай-но до роботи,
почався день». До будки вліз суфлер,
і п'еса почалася, не скінчившись.

* * *

Змагай, знеможений життям,
знеможений, змагай.
Минуле вабить вороттям
і врочить і нехай.
А ти, сомнамбуло, змагай.
у напівсні живи,
де жовті сходяться леви
у присмерковий гай.
У воду зазирнуть ставка
й свічадо ночі п'ють.
їм шерсть полискує шорстка,
мов пелехата лють.
А голоси протобажань
лиш горло перетнуть,
покрають серце без ножа
і мовчки одійдуть,
лишивши, як загуслий біль,
укритий смерком гай,
де тіні товпляться в тобі,
проте, не потурай.
Он бач — верба — димочком тінь.
Ти ж тіні тіні тінь.

Ані рухнеться волосінь,
занурена в глибінь.

* * *

Мов жертва ширості — життя
мов молодечих крил
пружнавий тріск, як небуттям
укрився суходіл.
Ти ще на кінчику пера
возносишся увисьь.
А вже пора? Давно — пора.
Спадаючи, молисьь.
Як жертва ширості, як кат
оговтаних бажань,
переминай за гранню грань,
чекаючи розплат —
за те, що марнував свій вік,
надміру неба праг,
що був людині чоловік
і друг, і брат, і враг.
І я найперше помолоюсь.
І вдруге помолоюсь.
І втретє помолоюсь.
І в смерть
з землею поріднюсь.

* * *

У тридцять літ ти тільки народився,
аби збагнути: мертвий ти єси
у мертвім світі. І нема нікого
окоуж. Ти тільки сам. І — мрець єси.
Хіба що так: недозволенний простір
живого духу кличе самосмерть
подобною життя. Це — на початку.
А далі вже — й убійництвом. Проте
природа розправляєтья простіше.
Бо плоть твоя сплюндрована до тебе.

І дух тобі спотворили давно.
Поневажаю індивідуальність —
справіковий набуток лихоліть.
Отож — бреди назад. І скільки сили
простуй назад. Бо тільки там життя —
ще до народження. Із світу імітацій —
вповзи у кожну з вимінених шкур.
Простуй назад — в народження вертайся,
де щастя глупства, смороду і тьми,
і там витворюй рай. Там так і треба:
людина має спати — отже, спить,
белькочучи якісь слова спросоння.
Земля укрилась панцирем, немов
стара, давно оглохла черепаха,
а ти на ній, мов кузочка мала,
що творить сталий світ на збіглій хвилі.
Нівроку, відмолоджується смерть.

* * *

Людина флюгер. Так. Людина флюгер,
підвладний вітрові, а не собі.
Я знаю? Може, Бог чуттями править,
чуттями править, може, дика товч
ще неоговтаних протобажань людських.
А ти живеш навпомацки — і тільки.
Самопізнання — самозагасання.
Триматися у власному сидлі —
такі химери юності, що шкода
і часу і себе і Бога — теж.
І вже. Вкипіла під ногами магма
й стверділа товщ і магма почувань
і прагнення стверділості — повтори.
...А змучений повторами, натрудиш
з'ятрілу душу. І нема тобі
рятунку: прохромити твердь змертвілу
і в море неспокійне увійти,
щоб борсатися і немов вітрило
порожнє виповнитись шалом дня

і вже покороному поріднитись
з безумством світу білого. Пливи
і погинай, заблукане човенце.
Як здумано життя чуттями править.
Зухвало як — цуратися душі
і навертати й повнитись. І вічно
летіти в сонні самопочезань.

* * *

Вмирає пізно чоловік,
а родиться дочасно,
тому й на світі жити звик,
як раб і рабовласник.
Він като-жертва, жертво-кат
страждає і богує,
іде вперед, немов назад,
як душу гнів руйнує.
О світе світе світе мій,
їй-бо, ніяк не звикну:
невже твій син — то тільки злий,
а добрий — то каліка?
А все немудре. Доживу
віка, докалічю,
допоки жили не зірву
чи не зламаю шиї.

ВЕРТАННЯ

Перерізане світлом вікно
вулиці — біле по білому,
аж до болю.
Насип.
Далеке шосе.
Машини.
І небо вологе — над.
Шлях у себе:
вабить (уже закритий),
відкривається (на розлуці).

Темінь.
Шукай.
Що там? Сніг
бором — кукурудзиння.
Досвітні таємниці.
Терикон.
Смердюча річка,
глибом випахла.
Нехитрі подорожі
ставком.
Дитяча зверхність,
невимовлене зрідніння
з кригою, з вітром.
Душе, далій.
Скільки не повертайся
черга даремних спроб —
ось воно, зачудоване:
перерізане світлом вікно
вулиці — біле по білому.
Аж до болю.
Насип.
Далеке шосе.
Машини.
І небо вологе — над.

* * *

Молочною рікою довго плив:
об мене бились білостегні риби,
стояв нестерпний світ, як круча здиблений,
а попід кручу зяяв чорний рів.
Оце. Оце воно. Оце воно —
лиш ти і я. І здиблений, мов круча,
високий світ. Ану ж, тебе я тручу,
аби з тобою запізнати дно,
де літеплена річка молока
потьмариться до вигусклої спеки,
день збрижиться, утеклий і далекий,

і ледве висхла, наче віск, рука
малу об'яснить свічку. Мов живиця,
спижово-згускла обтікає ніч,
по краплі скапуючи.

Хай святиться
ця маячня, що стала при вікні
і білою, мов неміч, головою
об шибу б'ється. Хай святиться сон
і роками проритий, як прокльон,
цей спогад, що спотворений явою.

* * *

Рятуючись од сумнівів,
Б'ю телеграму собі самому:
вчасколивесьрадянськийнарод
івсе прогресивнелюдствоготується
гіднозустрітичерговийз'їздкпрс
бажаю тобі великих успіхів,
широ заздрю, що ось уже тридцять років
ти живеш у найщасливішій у світі країні.
Але й після цього досада не минає.
Тоді я примушую себе пригадати,
що міжнародна обстановка
сьогодні складна, як ніколи,
і заспокоююсь.

* * *

Як страшно відкриватися добру.
Як страшно зізнаватись, що людина
іще не вмерла в нас. Як страшно ждати,
коли вона, захована, помре
у темряві, щоб нишком відвезти
на цвинтар душ, і щастя запопасти,
якого вже до ран не прикладеш.
Як вабить зло. Як вабить гріх — піти
світ-за-очі, повіятися з вітром
і власної подоби утекти,

мов чорта лисого.

Кульгавий день
увійде в темінь, гляне по криївках
і завагається. Бо шкода праці:
сидить при ватрі плем'я самоїдів,
щасливо позіхає. На вогні
печеться м'ясо. В казані окріп
переливається. Сьорбають юшку
і повні філософських резигнацій
мізкують, з кого б смажити печеню,
щоб стало на сніданок і обід.
Кульгавий день відходить, бо печерний
ікластий лютий смерк не западе,
допоки аж останній самоїд
не з'їсть самого себе і помре
із філософським виразом. Мовляв,
життя коротке, а — забракло м'яса.

* * *

Напередодні свята,
коли люди метнулися по крамницях,
виносячи звідти шпроти, смажену рибу,
шинку й горілку з перцем,
якийсь дивак, озутий у модні черевики
(такі тиждень тому були викинули
в універмазі «Україна» — двадцять два
п'ятдесят з навантаженням — дитячі штанці
вісімнадцятого розміру), облився чортівнею
і підпалив себе.
О, він горів, як поросся, смалене примусом, —
налетів на людей, що культурно собі стояли
в черзі за цитринами,
порозбігались усі, як один:
від нього так несло смаленим —
носа було навернути ніяк.
На щастя десь узялося кілька міліціонерів,
одразу вкинули його в машину
і помчали в бік Лук'янівки.

А черги ми таки достоялись. Аякже:
що то за святковий стіл без цитрин?

* * *

Сьогодні свято.
Спереду трамвая
вчепили шмат полотна з написом:
«Хай живе рідна КПРС».
На зупинці, обступивши вагон,
один з-перед другого
люди пхаються в двері,
а старий чоловік,
геть обвішаний медалями,
лишився в кінці натовпу
і лається на чому світ стоїть.
Він набрався ще зранку
і ледве тримається на ногах.

* * *

Утрачені останні сподівання.
Нарешті — вільний, вільний, вільний ти.
Тож приспішишь, йдучи в самовигнання:
безжально спалюй дорогі листи,
і вірші спалюй, душу спалюй, спалюй
свій найчистіший, горній біль — пали.
Тепер, упертий, безвісти одчалоюй,
бездомного озувши постолі.
Що буде завтра? Дасть Біг день і хліба.
А що, коли не буде того дня?
Тоді вже гибій. Отоді вже — гибій,
простуючи до смерти навмання.

* * *

Цей корабель виготовили з людських тіл.
Геть усе: палубу, трюм, шогли
і навіть машинне відділення.

Морока була з обшивкою.
Особливо погано держали воду місця,
де попадалися людські голови.
Коли утворювалась потужна водотеча,
діру затикали кимось із екіпажу.
В той час, як решта
шукала щасливої пристані
у відкритому морі.

* * *

У Прохорівці — сни, мов ріки
напровесні: об груди б'ють,
як об пороги. Думи йдуть,
неначе дзвони. І великі
тумани в головах ростуть.
У Прохорівці сни, мов ріки.
Так увижається не раз:
заснеш — не чути й третіх півнів,
і сновигають тіні дивні —
то Максимович і Тарас
бредуть Михайловим узвозом
угору й гору — аж до хмар,
де виткався Волосожар,
де марення чумацьким возом
пускаються у Крим по сіль.
А потім враз оступить біль
натужну душу — й не дихнути.
Ідеш у визорену ніч,
поки зблукаєш межі рути,
відавшись довгій маячні.
У Прохорівці сни — мов ріки.

* * *

Чоловік підійшов до меморіуму
і прочитав на ньому власне ім'я:
вічна слава героям,
що полягли за незалежність Вітчизни.

Йому приємно й боляче.
Під однією сорочкою Колима і Ташкент.
Та мешканці міста зігнорували його:
хто повірить цій байці?
Якщо ти живий — тим гірше для тебе:
вшановуєм тільки мертвих.
Весь клопіт скінчився, коли видали довідку:
«Пред'явника вважати за мерця».

* * *

Я сидів на весіллі
серед поважних молодиків —
у того голос, наче в диякона,
той остаточно схрип від горілки й співу,
а та в котрий уже раз переконувала присутніх,
що не така вже й дурепа,
як здається на перший погляд.
Я вигукував з усіма «гірко»
і думав про Валентина Мороза,
згадував його лоб і волосся й очі
і переконувався знову й знову,
що горішньою частиною обличчя
він скидається на пророка.
Всі жували, пиячили, удавали з себе веселих
і я жував, пиячив, удавав веселого з себе,
але так було гірко на душі,
так несподівано пронизливо гірко,
що побачивши, як дружина моргає мені:
ходім,
з полегкістю відітхнув
і вхопився за втечу,
як потопельник за соломину.

* * *

Сидимо біля погаслого вогнища,
перетрушуємо в долонях попіл,
розтираємо витухлі геть вуглини:

а що як зажевріє раптом жар?
Тут темно і темно там і ще далі темно,
але жар ніби жевріє.
Ось він, задумано каже друг,
очі його туманіють страхом.
Бачу, відказую скорбно другові,
придивляючись до нічних світлячків.
Сидимо біля погаслого вогнища —
століття, друге, третє,
жар не стухає, не гасне.
Так що друг, коли невіра його нестерпна,
називає купину вічним вогнем
і просить сірника,
щоб запалити цигарку.

* * *

То все не так. Бо ти не ти,
і не живий. А тільки згадка
минулих літ. Через мости
віків блага маленька кладка.
А небо корчиться в тобі
своїм надсадним загасанням,
яке ти тільки звеш стражданням.
Ці роки, збавлені в ганьбі, —
то так судилося...

* * *

Спочатку вони вбивали людину,
потому вбитого оживляли.
Реанімацією займалися
в косметичних кабінетах
(малярі — замість лікарів).
Справі оживлення
відавали життя
цілі династії майстрів пензля.
Зате відрізнити живого од мертвого
було неможливо.

* * *

Вечірній сон. І спогади. І дощ
колише цвіт розпуклого ямину.
Бездомний вітер. Спи, маленький сину,
спи, сину мій маленький, коли хоч.
Немає мами нашої давно —
вертала, поспішала, забарилась.
Надворі дощ і лє, як із барила.
Заснеш — і чуєш: торготить вікно.
Здасться, хтось підійде до дверей,
проситиме негоду переждати.
Ти ж, синку, спи, і не питай про матір
і більше не загадуй наперед,
бо не стоїть хвилинка на хвилині,
хвилинка на хвилині не стоїть.
Нехай тобі бодай у сновидінні
появиться очікувана мить.

* * *

Цей біль — як алкоголь агоній,
як вимерзлий до хрусту жаль.
Передрукувайте прокльони
і переписуйте печаль.
Давно забуто, що є жити
і що є світ і що є ти.
У власне тіло увійти
дано лише несамовитим.
А ти ще довго сатаній,
ще довго сатаній, допоки
помреш, відчувши власні кроки
на сивій голові своїй.

* * *

Тагіл. Зима. Шістдесят перший рік.
І я солдат, що після всіх скорочень
попав сюди — докантувати строку,
одержав за зразкове воєнробство

(були солдатські жарти — воєнраб)
увільнення.

Напевне, цілий рік
проживши між боліт, ялин, казарм,
до міста не показуючи носа,
я звикнув пити був (замість горілки —
трійний одеколон). Онучі прати
хоч раз на місяць. Згадують дівчат,
що буцім-то в житті одним і снили,
аби мені віддати свій вінок.
Пускати в діло свій солдатський пасок,
розповідать солоні анекдоти,
навчився сачкувати так майстерно,
немов солдат, що добуває строк.
Отож — Тагіл. Не пам'ятаю — парк
чи сквер міський зібрав великий натовп
щасливих гаволовів: школярі,
студенти, металурги, кагебісти,
наш брат солдат, старі пенсіонери
дивилися на виставку собак.
І то було видовище, скажу вам:
орденоносні пси — могутні груди,
обвішані медалями, а морди —
пихаті, як в заслужених митців
чи лавреюваних міліціонерів —
подзенькуючи бляшками, проходять,
зневагою вшановуючи натопа,
а біля них, тримаючи побожно
ланцюг, — щасливі власники собак.
О мить блаженства — і людей і псів.
Одні щасливі ницістю своєю
і приналежністю чотириногим
так низько хиляться благочестиво
перед Нічим, що дивиться зокіл.
А другі — на хребтах своїх довгастих
несуть такий тягар своєї слави,
аж закипає від образи кров
в собачім серці: ось воно, мовляв,
мистецтво для безрогих. Гніт тяжкий

зумисних демократій. **Перед ким**
демонструватимем ясновельможність
своїх заслуг і подвигів? **Кого**
вщасливлювати власною явою?
Кому показувати псову міць,
державну гордовитість і незламність?
Я був у натовпі. **Я** був **ніким**.
Я сором відчував за власну ницість,
за воєнрабство. І безмірний жаль
виповнював мою голодну душу,
що я не пес. Орденоносний пес.

* * *

У цьому полі, синьому, як льон,
де тільки ти і ні душі навколо,
уздрів і скляк: блукало в тому полі
сто тіней. В полі, синьому, як льон.
А в цьому полі, синьому, як льон,
судилося тобі самому бути,
аби спізнати долі, як покути
у цьому полі, синьому, як льон.
Сто чорних тіней довжаться, ростуть
і вже як ліс соснової малечі
устріч рушають. Вдатися до втечі?
Стежину власну, ніби дріт, згорнуть?
Ні. Вистояти. Вистояти. Ні —
стояти. Тільки тут. У цьому полі,
що наче льон. І власної неволі
спізнати тут, на рідній чужині.
У цьому полі, синьому, як льон,
супроти тебе — сто тебе супроти
і кожен супротивник — у скорботі,
і кожен супротивник, заборон
не знаючи, вергатиме прокльон,
неначе камінь. Кожен той прокльон
твоєю самотою обгорілий.
Здичавів дух і не впізнає тіла
у цьому полі, синьому, як льон.

— Громадяни, дотримуйтеся тиші, —
вимагають чотири щити навколо високої вежі,
де великими літерами зазначено
«Всесоюзний науково-дослідний центр
по акліматизації картоплі на Марсі».
— Колись вона буде дешевша за сірники, —
патетично вигукує високий дідусь,
гладячи рукою кота,
що визирає з-під пальто,
яке було в бувальцях.
— Ви бачили, в них ніколи не гасне світло, —
підносить догори пальця
облисілий пенсіонер у пенсне
(тільки тепер він відривається від
фоліанту).
— Да-а, — докидає літній чоловік
у пожмаканім костюмі,
і важко второпати, про що він думає.
— Героїчна, подиву гідна робота, —
компетентно протягує людина в штатському,
при цьому він владно обдивляє численний гурт,
що зібрався перед брамою,
і жде, коли ж нарешті
можна буде пекти картоплю на вулицях.
— Ось де повчитися, як треба служити народові, —
мрійливо виспіває білява дівчина,
для якої любов до народу
означає тільки плотську любов.
З виразом облич, як на сповіді,
люди побожно прислухаються
до врочистого гамору за муrom.
Раптом звідти долинає хтивий дівочий вереск.
Високий дідусь витягує суху шию,
вуха його нашорошені, як у зайця.
Інтелігент, втупившись у читання,
мало не носом водить по сторінках.
Зніяковілий чоловік у пожмаканім костюмі

починає старанно пригладжувати руками
пасмуги на лацканах.
Людина у штатському відходить у тінь
і там, ніби свічки, запалює очі:
спочатку починає жевріти одне, потім друге.
Білява дівчина стає схожою на весталку.
Натовпом ходить організований кашель,
настільки страшний, що обличчя деяких
скидаються на сині баклажани.
Дівочі верески не вщухають.
Вони ростуть і ростуть,
починається дика оргія,
глусті мури заходяться сміхом,
що збігає із них, як тісто.
Люди нишкнуть, похиляючи голови,
ні пари з уст.
Тимчасом на мур видирається гарна гейша
і показує натовпові язика.

* * *

Чого ти ждеш? Скажи — чого ти ждеш?
Кого ти виглядаєш з-перед світу?
Кого ти сподіваєшся зустріти,
а най і стрінеш — віри не доймеш?
Тамтого світу закуток глухий,
а в ньому жінка, здумана зигзиця,
шепоче спрагло: Боже, най святиться,
О най святиться край проклятий мій.
Ще видиться: чужий далекий край
і серед степу, де горить калина —
могила. Там ридає Україна
над головою сина: прощай.
І плачуть там, видушуючи з себе
сльозу навмисну, двоє ворогів,
радіючи, що син той не любив
ні України, ні землі, ні неба,
і все хилиться висока тінь
чужого болю. Пустинь України

безмежнішає в цьому голосінні,
аж перемерзла лупиться глибінь
опівнічна.

Кого ж ти, демон зла,
кленеш, кленеш, кленеш і проклинаєш?
Кого з самого себе викликаєш?
Свою недолю? Грудочку тепла
під попелом столить? Кого ж ти ждеш?
Невже сподієшся колись дожити,
щоб мовити чеканню. Все. Ми квити.
Ти забираєш, буцім-то даєш.

* * *

Вдасться чи ні
цього разу повернутись додому?
Вдасться чи ні?
Старий терикон шахти 10-біс,
де ти в дитинстві збирав вугілля,
обріс чотирма новими,
і де з них твій давній — не збагнеш.
Вулицею здибають тебе
незнайомі люди,
двоє старих, чий син десять літ тому
загинув в авіаційній катастрофі,
колишуть немовля.
Давні стежки переорано,
дороги дитинства
засаджені кукурудзою,
і навіть мама
з недовірою позирає на тебе —
це ти чи ні?
Йде середина літа.
Якраз над нашим городом,
над яблунями, обприсканими хлорофосом,
над карликовим вишником,
висадженим пару літ тому,
над твоєю осамотілою головою.
Йде середина літа.

Зрідка дощить високе серпневе небо,
гавкають собаки по дворищах,
і крайня зоря над самим небосхилом
надсило продирається крізь віття дерев.
Йде середина літа.
І видиться тобі потемнілий став,
степ, охололий від птаства
і збирачів овочу,
видиться вечір,
заволочений хмарами,
видиться хатка — без вікон і без дверей.
Йде середина літа.

МАРКО БЕЗСМЕРТНИЙ

Напередодні всенародного свята,
покинувши могилу,
Марко виграбався на світ,
розрівняв землю,
щоб ніхто не помітив утечі,
зайшов до найближчого райкому партії
вбрався в службовий одяг
(йому попалися червоні сап'янці,
сині шаровари з червоним поясом
і сорочка з вишиваною манишкою на всі
груди).
Треба було чимось прикрити
свою голомозу голову,
але не було нічого підхожого,
довелося задовольнитися
шапкою з молодого оленя.
Тепер можна й відзначити
десятилітній ювілей своєї смерті.
І Марко, махнувши рукою,
вирішив проциндрити
частину заощаджених за десять років
партійних внесків:
у гастрономі купив пляшку Московської,

банку кильки в томатному соусі,
головку цибулі
і півбуханки житнього хліба.
Спорядивши сітку,
він повернувся на цвинтар,
випив, закусив
і, блаженно полежавши горілиць,
подався на урочистості.

Світ відзначав 100-літній ювілей
Володимира Ілліча Леніна.

* * *

Раз на тиждень
вони викопуються з землі,
з нірки, сизої од самотності,
і збираються разом.
Кожен кріт уявляє себе людиною,
забуваючи, що він кріт,
але забувши, який він кріт,
йому важко уявити себе людиною,
і тоді вони силують себе,
щоб пригадати небо над головою,
уявляють світанні кольори,
ніч, вечір, дощові хмари,
поки стає важко й помітити,
що неба небо,
розточене по нірках,
сховалось під землю.
Їхня натура
стає кожному за найбільший тягар,
важчий за землю,
що провисла над головою,
важчий за оскарження зниклого неба,
важчий за існування.
Іншими днями
вони почуваються щасливими,
і тоді їх виповнює

тьмяна радість,
і тоді, заклопотані,
вони забувають,
що на їхніх відгодованих спинах
тримається земна і небесна твердь.
Обидві тверді існують упереміш
і вони просто не помічають жодної.
Але мученики свого щастя,
кроти потребують забутого горя,
мовби повітря,
це допомагає травленню.
І раз на тиждень
кроти викопуються з землі.

* * *

Один лиш час і має совість:
тече й тече, немов Дніпро.
Не знаю, зло це чи добро —
та загадкова невідомість
вже й закінчиться спішить.
І те — померти ачи жить —
однаковісінько, їй-богу ж
однаково. Чи ти чи ні,
а помремо на чужині,
шукавши отчого порогу.

* * *

— Надворі дощ? — я запитав.
— А так, на небі ні хмарини.
І сльози на очах дружини
від сподівань і від ослав.
— А що ти, плачеш? Ти покинь.
— Авжеш, сміюся. Довгі злидні
в цій подобизні днів невидні.
Так розтає питьмою тінь.
— Їй-богу, не збагну.
— Дарма.

Усе збагнеш, коли прикрутить.
— А хто нам воду каламутить?
Хто варить воду з нас?
— Нема нікого винного. Здається,
що сам Господь — на всій вині.
— Ти забігаєш аж у дні
майбутнього? Тобі не йметься?
Надієшся на сили віщі?
На арифметику чекань?
— На небі ні хмарини.
— Глянь —
надворі мов з відра періщить.

* * *

Ми сиділи за пляшкою шампанського
в тихенькому прокуреному кафе,
і вона відчувала себе царицею,
Афродітою, що проминувши рибалок
(за столиками забивали козла),
алкоголіків, невтомних шукачів
великих жіночих бюстів,
щойно зайшла в таверну,
де тіні), і вино, і прихисток.
А коли ми вийшли
на знелюднілий вечірній берег,
і я, не ждучи нагоди,
спробував її взяти,
хвиля відбігла, наче сторожовий пес,
якого чекає попереду
чорна робота.

* * *

Вночі його мучили блохи,
а те,
що половина людей земної кулі
досі ще стогне під гнітом капіталізму,
не давало йому змоги
склепити очей.

* * *

День величався і пишався.
Ми ж, двоє піших пішаниць,
упали в небо горілиць,
а світ, немов горіх, розпався.
І вже ні неба, ні землі —
лиш ти, одна моя надіє,
і та не жевріє — чорніє
в опротивітій імли.
Та дякувати Богу — вдвох.
Наш день — попереду, мов зараз.
Ще й солов'їв любовна пара
співає тьох та перетьох.

* * *

— Досить крові, — продекламував кат,
коли ще ніж, загнаний мені попід ребра,
стримів у спині.
А я подумав, весь скривившись од болю:
що як він заходиться
ще й лікувати мене?

* * *

Сто дзеркал спрямовано на мене,
в самоту мою і німоту.
Справді — тут? Ти справді — тут? Напевне,
ти таки не тут. Таки не тут.
Де ж ти є? А де ж ти є? А де ж ти?
Урвище? Залом? А чи зигзаг?
Ось він, довгожданий дощ. Як з решета.
Заливає душу, всю в сльозах.
Сто твоїх конань. Твоїх народжень.
Страх як тяжко висохлим очам.
Хто еси? Живий чи мрець? Чи, може,
і живий і мрець? І сам на сам?

* * *

Я блукав містом своєї юності,
марно відшукуючи в нових кварталах
вчорашні споруди, сквери, стежки.
знайому ліпку на фронтонах будинків,
географія втрачена.
Місто покращало й виросло,
з'явилися нові бульвари, готелі, вулиці,
пам'ятники, стадіони, дерева,
тільки жодного знайомого обличчя в натовпі,
жодного обличчя,
котре нагадало б тобі
згублену молодість.
Сподівався зустріти бодай себе
отут, де струменіє фонтан,
лямований штучним мармуром.
Марно.
Нема.
Пропалий безвісти.
Знялися в небо легкі висотні будинки,
і ти біля них — маленький-маленький,
не розгледіти самому,
не те що зустрічним.
Зупинивши таксі.
якийсь шофер підійшов до фонтана,
що оприскував незнайому гінку топольку,
вимив руки,
потім, витягти носовичка,
старанно витер долоні,
сів за стерно і помчав,
знявши легеньку куряву.
Дивлячись йому вслід,
я вперше збагнув: життя — не вдалося.

* * *

Націлений у небо обеліск,
вода, як вічність, літепло струмує,

старий ясмин — оцвіттям весь німує,
а віддалі — німує чорний ліс,
а навпіл зламаний іржавий кріс
в граніт угрузлий — ніби розкошує.
І тільки мати сина вже не чує,
вже біль її старечий спопелився.
Вона сама. Вона сліпа — свічадом
осіннього промерзлого ставка
і висхла, вижовкла її рука
ще образи обмацує нерадо.
Бо де там син? Де Бог? Нема обох,
і смерть обсіла пустку, наче льох.

* * *

В мені уже народжується Бог
і напівпам'ятний, напівзабутий,
немов і не в мені, а скраю смерти,
куди живому зась — мій внук і прадід
пережидає, заки я помру.
Я з ним удвох живу. Удвох існую,
коли нікого. І гримить біда,
мов канонада. Він опорятунок,
я ж білоусто мовлю: порятуй,
мій Господи. Опорятуй на мить,
а далі я, оговтаний, врятую
себе самого сам. Самого — сам.
Він хоче поза мене вийти. Прагне,
рятуючи, донищити мене,
аби на протязі, на буряних вітрах
я вийшов сам із себе, наче шабля
виходить з піхов. Хоче вийти геть,
щоб згасла свічка болю. Щоби тьма
впокорення мене порятувала,
інобуттям. Іножиттям. Найменням
уже невласним: ось він, той загал,
яким кермує той шалений бог,
котрий в мені воліє народитись.

(а я ще тую свічку посвічу,
аби мені не смеркло передчасно.
Пресвітлої години свічка чорна —
неначе перемога крадькома).

* * *

І поблизу — радянський сад,
будова й роздуми в маруді
про довгу чергу самозрад.
Я кочегарю в халабуді.
Ставок тьмяніє, наче ніч,
розлита й вигускла до ртуті.
Так добираються до суті
душі? Доходять протиріч
із розумом? Ідуть на шпиль
тремкого молодого горя?
Як вечір душу розпросторив.
Як сяє антрацитний біль
із темряви. Немов відьмак —
не підведе од тебе й ока —
все стежить, стежить неборак
і випадково й ненароком.

* * *

Зазираю в завтра — тьма і тьмуща,
тьма. І тьмуща тьма. І тьмуща тьма.
Тільки чорна водь. І чорна пуща.
А твого Святошина — нема.
Ні сестри, ні матері, ні батька.
Ні дружини. Синку, озовись.
Понімили друзі. Чорна гатка
в теміні. Пітьмою — хоч залийсь.
Лиш тремтить, як віра в спроневірі,
копійчана свічка на столі
та шугають люто по квартирі,
ніби кажани, твої жалі.
Шурхоти і шепоти і щеми —
то твого спогадування дні
хлюпотять під веслами триреми,

що горить в антоновім огні.
Все життя — неначе озирання
у минулий вік. Через плече.
Ні страху, ні болю, ні вагання
перед смертю. А Господь рече:
відшукай навпомац давню кладку,
походи і виспокійся в ній,
у забутім віці. Тепла згадка
ще придасться на суді страшнім.

Зі збірки «ЧАС ТВОРЧОСТІ — DICHTENSZEIT»

(1972)

* * *

Напевне, так і треба —
судилося бо так:
упали зорі з неба
і надломали мак.
Така знялася хвища —
ні неба, ні землі,
лиш чорне кладовище
по нищеній ріллі.
Залопотіла злива,
мов залива — гай-гай!
Кохана, будь щаслива!
Коханий мій — бувай!

30.9.1972

* * *

Мені зоря сіяла нині вранці,
устроєна в вікно. І благодать —
така ясна лягла мені на душу
сумирену, що я збагнув блаженно:
ота зоря — то тільки скалок болю,
що вічністю протягий, мов огнем.
Ота зоря — вістунка твого шляху,
хреста і долі — ніби вічна мати,
вивищена до неба (від землі
на відстань справедливості), прощає
тобі хвилину розпачу, дає
наснагу віри, що далекий всесвіт
почув твій тьмянний клич, але озвався
прихованим бажанням співчуття
та іскрою високої незгоди:

бо жити — то не є долання меж,
а навикання і самособою-
наповнення.

Лиш мати — вміє жити,
аби світитися, немов зоря.

18.1.1972

* * *

Яке блаженство — радісно себе
пуститися, неначе човен берега.
Не нарікай і не шкодуй, сердего:
тобі все ближче небо голубе.
Як легко, збувшись старих вериг,
почутись вільному, з собою в парі!
В нічнім вікні горять волосожари
снігів і криків, усмішок і криг,
що, слава богу, видяться крізь відстань.
Блаженна смерте! Рано ще! Не надь.
Та довжиться твоя висока падь
і душу виголублиє пречисту.

* * *

Як добре те, що смерті не боюсь я
і не питаю, чи тяжкий мій хрест.
Що вам, богове, низько не клонюся
в передчутті недовідомих верств.
Що жив-любив і не набрався скверни,
ненависті, прокльону, каюття.
Народе мій, до тебе я ще верну,
і в смерті обернуся до життя
своїм стражденним і незлим обличчям,
як син, тобі доземно поклонюсь
і чесно гляну в чесні твої вічі,
і чесними сльозами обіллуюсь.
Так хочеться пожити хоч годинку,
коли моя розвіється біда.
Хай прийдуть в гості Леся Українка,
Франко, Шевченко і Сковорода.

Та вже! Мовчи! Заблуканий у пуші,
уже не ремствуй, прозирає у глиб,
у суше, що розпукнеться в грядущє
і ружею завітне коло шиб.

20.1.1972

* * *

Ще й до жнив не дожив,
ані жита не жав,
не згубив, не лишив.
І не жив. І не жаль.
Тьмавих протобажань
заповітна межа:
ці напасті зі щастям
давно на ножах.
Безборонно любити
заказано край,
а зазнав би ти, світе
великий, добра.
В смерть задивлені очі.
Отерпла душа
і навчає, і врочить:
тобі кунтуша
вже довіку не мати,
а чорний бушлат —
він як батько, і мати,
і дружина, і брат.

19.1.1972

* * *

Наснилися мені мої кохані,
і кожна з них чужа і не моя,
і кожна, мов холодна течія,
моєї віри підмиває камінь,
і кожна з них, убрана до весіль,
несе в руках сумний букет трояндний —

рясний, як радість, ярий, наче біль,
що чим нестерпніший, то більш принадний.
Гуртом рушаємо до когось в гості,
а тому очі круглить переляк,
не сподівався він стількох друзяк —
стоїть блідий, сумний, простоволосий.
О ні, не надарма оцей парад,
мов поховальний хід. І я сумую,
не знаючи, котру з своїх троянд —
червону ачи чорну подарую,
аби не сприкрити. Здається, сто смертей
взяло мене під руки і згубило
межи собою. Ще допіру дніло,
і ледь торкався сон моїх очей.

22.1.1972

* * *

Блажен, хто тратити уміє,
коли заходить час утрат,
аби лишалася надія
і виростала востократ,
що білий світ — він завжди білий
і завжди добрий — білий світ.
Хай ти у ньому — син несмілий,
кого пройняв циганський піт,
а все ж буття твоє — у леті,
і в ньому — порятунок твій.
Вся суть твоя — лише в поеті,
а решта — тільки перегнїй,
що живить корінь. Золотіє
над осінь яблуневий сад.
Блажен, хто тратити уміє,
коли заходить час утрат.

* * *

У затишку прожити не судилось:
ударив грім — і зразу шкереберть

усе пішло, що ніби тільки снилось,
як життєіснування й життєсмерть.
Тож іспитуй, як золото, на пробу
коханих, рідних, друзів і дітей:
ачи підуть крізь сто твоїх смертей
з тобою вслід? Ачи твою подобу
таки збагнуть — в передкінці життя?
Чи серцем не жажнуть ся од ознобу,
бо вже назад немає вороття,
лиш відчайдушно стелеться дорога
несамовитих? Скажуть — слава Богу?
Та тільки шкода — збавлять без пуття
собі віка — і тільки. Більш — нічого.

25.1.1972

* * *

Гаряча ложка юшки — як молитва:
прозоре тіло миттю освіжить
і дух зогріє. Ніби лезо бритви,
той відігрітий дух в мені іскрить
і ловить сонця радісну порошу,
сріблішає, світлішає, стає
на рівні горя. Боже, дуже прошу —
не забери од мене, що моє,
і не додай того, чого не праг я,
що залишає в серці чорний шрам.
Зігрітий дух шумує, наче брага,
і прагне йти у вічність — напролам.

26.1.1972

* * *

Крізь сотні сумнівів я йду до тебе,
добро і правдо віку. Через сто
зневір. Моя душа, запрагла неба,
всерозкриленна, держить путь на стовп
веселого вогню, що осіяний
одним твоїм бажанням — аж туди,

де не ступали ще людські сліди,
з щовба на щовб, аж за смертельні грані
людських дерзань, за чорну порожнечу,
де вже нема ні горя, ні біди,
і врочить порив: не спиняйся, йди.
То шлях правдивий. Ти — його предтеча.

26.1.1972

* * *

Вік би не бачити й не чуть
про тебе, скрипка чорна,
а вірші йдуть, і йдуть, і йдуть,
неначе кров із горла,
і пахнуть рутою, котра
уже напівзабута,
і пахнуть м'ятою. Добра
сам Бог мені прелютий
був зичив, даючи цей хист
проклятий — віршувати
на власну голову. А зміст?
А змісту не добрати.
Коли топилася душа
в грайливім струмуванні,
ти необачно полишав
всі приписи посланій,
де стільки ком, рисок, крапок —
сам чорт там шию зверне.
Сердечний наживеш порок
чи совісті каверни.
Добрим об'яснена душа
велить вогнем палати.
Ти лиш за хистом полишав
право — обирати
собі дорогу. Бо не він,
а ти — був раб. Не блазнем,
а рудокопом. Домовин
таланту вічним в'язнем.

26.1.1972

* * *

Ці яблука тримала у руках
моя дружина. Зо три, зо чотири,
напевне, днів. І на її устах
лежала зморшка болю. Надто щирі
були для нас минулих кілька літ.
Здається, шість? Шість років ще й і місяць
на сьомий. Похилився білий світ
на вижалене соснами узлісся
там, де вітри гудуть: «У-гу-гу-гу!» —
ні спину їм нема, ні обереги.
Прости мені, любове, цю жагу
до мучених — і суших, і полеглих,
до бідних, кривджених, до жебраків,
до кожного, хто, запізнавши горя,
віддачував мені, здається, вчора
людську біду за декілька віків.

СПОГАД

Край золотого бережка
вода струміла,
щока, солоні і гірка,
мені щеміла.
Єдвабом теплим обдало
мій зір колючий,
вечірнє сонце відійшло
за дальні кручі.
І захід дзвоном калатав,
і звістувала
зоря між радісних заграв,
що ніч настала.

* * *

Коли б ти знала, як ми є удвох!
Як пропливаєм нерозлийводою
за віком, за нещастям, за собою,
і ледь зчиняється переполах,

коли твоя рука черкає хвилю,
коли торкає дна моя рука,
і враз розлога пам'ять нешвидка
до уст підносить пересохле зілля
із тих лугів, де ми колись цвіли
і перемиті квіти вибирали.
Коли б ти знала, як ми не могли
прощатися, бо все життя єднались
і близились, і разом увійшли
у спільне річище, де скільки плину —
все видно нашу рідну Україну
з журливими кущами бугили.

15.2.1972

* * *

Я разом зі смертю — пліч-о-пліч лечу.
Таж вільний тепер ти! Хай роки течуть,
хай дні поминають, хай весни біжать,
шумлять водограї, цвіте сіножать,
земля колобродить, втікає з-під ніг,
мені вже не шкода, мені вже не гріх
тебе полишити навіки-віків.
Біді вже не литись з усіх лотоків.
Ні серце не лопне, ні вибухне біль,
покірний холопе земних божевіль.
Лети ж піді мною бодай шкереберть,
людською бідною налита ущерть
усесвіту рано, галактик бідо,
о земле кохана, о смертна водо.
Десь син мій ласкавий, ледь голос подав —
а батька знеславив, а матір прокляв.
Нема мені спину. Тож знося до зір.
Внизу Україна, немов водовир.
Та, мертвий, тепер ти її не почув.
Пліч-о-пліч зі смертю я в вічність лечу.

4.3.1972

* * *

Синочку мій, ти ж мами не гніви
і не збавляй їй літа молодії.
Мене ж — не жди. Бо вже нема надії
схилитись голова до голови
на ширу радість. Більше не чекай.
Я вже по той бік радісного світу.
Закрию скоро погляд сумовитий,
хіба що з того світу виглядай —
і я тебе почую. Синку мій,
ти вже не йдеш мені в розкриті руки.
Не дай же, Боже, звідать тої муки,
котра на мене дивиться з п'їтьми.
Там тисячі недовідомих днів,
від подумів уже холонуть груди.
Ні, не було мене, й нема, й не буде:
судилося згоріти на вогні
на власному — залишиться лиш тінь
та дим від попелища зрине вгору.
Двигить, як молот, моє серце хоре,
та ти ж мене — і мертвого — зустрінь.
Це ж я тобі назустріч завше йшов,
і серце обпікалося тобою —
знайди ж мене — під чорною ганьбою,
межи слідами чорних підошов.

22.3.1972

* * *

Здається, нас ніколи й не було.
Загублені у предковічнім міті,
ми нібито й опали на суцвітті,
бо наше дерево не одцвіло.
А ти збирай, мій сину, гнилички,
що падають додолу, ніби в казці.
Хай придається вигадане щастя,
у липові озуте личаки.
Мовчання — перша заповідь моя.
Страждання — друга, сподівання — третя.

А з заповідей народився кетяг,
що гронився — та змила течія.
Тепер пливи, як пліт, поперед себе,
до нього власні кості долучай.
Цвіте у дикім полі молочай,
а більше нам нічого і не треба.
Бо нас ніколи так і не було,
ми вирости між небом і землею
і оросили кровію своєю
те, що неначе рана, запеклось
на грудях наших. Ось він — материк
преславного і пресвятого болю.
Збагни ж, нарешті, сину, цю недолю
і заховай глухонімий свій крик.

22.3.1972

* * *

Не потурай жалям. Бо то дарма —
своїм жалям намарне потурати.
Уже таким тебе зродила мати,
аби назнати, що то є — тюрма.
А, може, й шляху кращого нема,
аби себе об зорі обкарнати,
коли між вами — ґрати, ґрати, ґрати,
і вічність — за замками сімома.
Щоб ти збагнув нарешті, хто єси
і задля чого ти єси у світі,
а задля чого в'яли на суцвітті
оці отерплі тіні-голоси,
що самотою тут були карались
і тугою, неначе синню, брались.

31.3.1972

* * *

Бажання жити — тільки-но на дні.
Твої саморозщеплення скінчились,

і гордий дух уже лишають сили,
і оступили душу три сумні
високі тіні. Перша: згинь, мій сину,
бо марно — скніти. Краще й не живи.
А друга — не забудь же України,
як буде тяжко — то її зови
і душу тіш далеким пожаданням.
А третя: те, що є, і що було,
і те, що буде — тільки часу дляння,
котре за сподіваннями пройшло
у тьмяну порожнечу лабіринту,
з якого людям виходу нема,
іржею розуму всю землю вкрито,
її іспитувати задарма,
але не ремствуй і на світ вельможний
утаємничений, як і земля.
Даремно. Існування — не обожнюй,
людина кожна — ніби немовля,
поставлене саме супроти себе
поміж меридіанів і широт —
згубила землю, не сягнувши неба,
ця жертва найчесніших із чеснот,
не може вирватися із облуди,
бо білий світ — лиш десь, і щось, і хтось.
Колись Ісусом мудрий був Іуда
і став Іудою Ісус Христос.
А прозорни за перші припочатки,
де все було незаймане, як твердь,
по той бік всіх бажань, не мавши гадки,
що то таке — життя , а що то — смерть.

2.4.1972

* * *

Тебе пойнято дрожем світовим,
нешасний люде. Витворивши звіра
з самого себе, ти, своїх омирень
позбулий, поснувавсь, наче дим,
на попелищі власному.

Святим

ти поставав, коли земна довіра
була в тобі, немов одвічна пригра.
То ж де той світ? Ти розлучився з ним,
опроти ставши. І вселенським дрожем
тепер пойнято кожен рух твій, кожен
бажання клич донищенням страшить,
неначе смерть — то найсолодша мить,
котрої вся душа твоя запрагла
отак невідворотно, як і знагла.
Колись розпукне серце, чорний вечір
опазурить твої одлеглі плечі,
і кроками останнього предтечі
навернеться до тебе смерть твоя,
розгойдана, мов човен. Течія
знесе і знак і витре яру тінь.
Тоді однаково — живи чи згинь,
недолюдку, од власної правиці.
Так суджено тобі од ауспіцій.

10.4.1972

* * *

Недоля вже нитку сурову снує,
а згадую знову і знову
в каміння вмуроване серце твоє,
незнаний, незвіданий Львовє.
Здається, від панських полишений учт,
камінний, кремінний, залізний
мені ти постав із підзамчових круч,
хоч сльози сліпили, як близни.
Торговище совістей, радощів, душ,
де золотом писані ярма,
ти вився провулками, круглий, як вуж,
од мене ховався недарма.
Бо що мені горда твердиня жаги,
бо що мені пам'ятний цвинтар.
Сплюндрована річко, твої береги
стріляють ув очі, як флінта.

Бо що мені трунок, цей трачений чар
оцих знакомитих батярів,
як колеться небо — за вдаром удар,
і дощ смертеносний ушпарив.
Раз пусто і голо і чорно довкруг,
раз чорно, самотньо і голо —
заходь же тепер за останній свій пруг,
за висліплі геть виднокола.
Пора відлігати. Сувора поро
опровесни, ти нескінченна.
Боюсь, перестигне пекуче перо
од праісторичного шему.
Дарма. Обібрався на дурня — і вже,
коли обібрався на дурня.
Бо не береженого Бог береже,
а смертна із мармуру урна.
Попереду білий, як смерть, гробовець,
і рвуться угору собори,
і хай би вам грець, і хай би вам грець,
всі завтра, всі нині, всі вчора.

10.4.1972

* * *

Горить гора. Горить і ліс, і небо,
і діл — у полум'ї. І річка — ув огні.
Гарячий шепіт. Любий мій, не треба
не треба, любий мій, тебе — мені.
А сонце — сторч. А закипає спека,
живиця топиться і скапує смола.
І в два крила — ми летимо далеко —
далеко — далі й далі до села,
де гаснуть гори. Де димлять дерева.
Чадіє небо. І ріка — в імлі,
і Богородицею вийшла мева
з брунатною зорею у чолі.
Одна — червона. Друга — золотава.
Одна — солодка. Друга — аж терпка.
Одна — тяжка біда. А друга — слава.

І губиться розгублена рука,
і я вже рвусь — від себе і до себе.
Із себе рвусь і навздогін — женусь.
А понад нами — божевільне небо,
і божевільним я богам молюсь,
і так кажу: не вами, а за вами
на вічність ближче, по краю світів
ми разом поєднаємось серцями,
відступляться обоження і гнів
перед Тобою, Матере і Діво,
перед Тобою, Друже і Жоно.
Бо ми, лише відходячи, щасливі,
зі стебел повертаючи в зерно,
де всі узгір'я ще й не паленіли,
де зграйна річка утекла назад,
де ще перед життям ми загубили
Семіраміди химородний сад.
Де при початку сходжень всіх і спадів
ми обронили, як гірку сльозу,
свої серця, котрим нема пощади,
коли заходить тільки на грозу
опроти шалу, поклику, бажання,
опроти всіх народжень і смертей
постане, рушачи гріхи кайданів,
вістуючи повернення, Антей.
І потечуть піски назад — у гори.
І ліс у твердь одвічну одбіжить.
І вигадані межі переоре
той, що із нині повернувся у вчора,
аби себе по смерті одживить.

12.4.

ШЕВЧЕНКО. ДОРОГА ДО ОРСЬКА

І закривавились твої сліди
по сніжних кучугурах. Скільки ока —
все далина: порожня і глибока.
А ти — іди. А ти — іди. А — йди.
Тут мали бути села й городи,

текли річки, стояли частоколи
лісів соснових. Пусто все і голо,
немов після татарської орди.
Був битий шлях — ще вчора. А тепер
весь виднокрай зотлів, а люд — помер,
а вітер видув, а сніги встелили,
а заздрісні боги благословили.
Цей навіжений, цей скажений степ
на весну бугилою поросте.

17.4.1972

* * *

Ми з теміні виходимо на світ
і знову повертаємось у темінь,
геть роз'єдинені і поокремі.
У кожного вельможний свій політ,
колиска і труна, котрі з народжень
собі на зріст обрати може кожен.
Та обертається життя на міт,
одвічно випадкові наші кроки
назнаменовує всевишне око.
Викрешуючи іскри з-під копит,
біжать комоні, а кошлаті гриви
лиш бурями вселенськими щасливі.
Кому ж ти, марновіре, шлеш привіт
у дикім передсмертному одчаї,
адже Господь живущих не прощає.
А прочуваєш галактичний гніт?
Стерпи, як сила є. А ні — то вмри
під моторошним сонцем, що вгорі
вельможно підбивається в zenіт.
Йдучи у ніч, вітаймо білий світ.

18.4.1972

ПІСНЯ

Дорога дороги стримить, ніби меч —
пускайся порогу, предтечо предтеч,

і несений вітром лети і лети,
бездомний лелеко, в далекі світи.
Десь тужить і плаче кохана жона,
тебе вже довіку не діжде вона.
І жалібні ручки синочок простер,
бо ж татко — немає, бо ж татко — помер.
Ти ж, несений вітром, лети і лети,
бездомний лелеко, в далекі світи.
Крізь хмари, крізь грози, крізь бурі, крізь грім,
на вижовклі лози, де стелеться дим
від тих україн, що усі — по світах
старих домовин неогвтанний жах.
Зорує земля з передранків сумних,
моє немовлятко, журитися — гріх,
бо нас не рятує, а губить — журба,
од смерті рятує смертельна плавба.

2.5.1972

* * *

Дорога самовтечі, непідвладна
моїм бажанням, рине, як вода.
І я спливаю не за течією,
але всупір — неначе в горловину
пролитих криків. Ніби повертаюсь
до давнього народження (моє
перейдене життя — то простір смерті).
Протипотік — запраг гори, як горя —
без світу, спогадів і навіть снів.
Я ніби закоркований. Неначе
лиш улягаю силі рабування
і самознищую буремний дух.
Малію, обертаючись на тугу,
пряму, як смерть, і чорну, ніби смерть.
Пролита цятка болю, я шукаю
утраченої грудки самосну,
іще не розпочатої. І марно:
бо ж самопроминання — твій приділ.

25.5.1972

* * *

Між клятих паливод, іуд і христів
прожив я сімнадцять без малого днів.
О світе підніжків, убивць і катюг,
зłodіїв, напасників і волоцюг.
Оцей батьковбивця, а той мордував
нешасну дружину — за те, що кохав.
Цей далі за смерть од перестраха втік,
а тому біда одібрала язик.
Той тужить і плаче, а той бубонить,
і кожен з них Господа-Бога гнівить.
За що мене, Отче, караєш життям,
пошли мені смерть — і тобі я воздам
за вічне упокоєння — спокій століть
засів, ніби дразка, у серці й щемить.
Наблизь мене, Боже, і в смерть угорни,
пірну я у тебе — ти в мене пірни.
Бо вирвався стогін, кудлатий, як дим,
не хочу пробути ні добрим, ні злим.
Жорстока розплата — минуле життя —
і кров постигає. Звіряче виття
уже закушпелило погляд німий
од цих несусвітніх страшних веремій.
Не хочу й на очі — ні ночі ні дня,
простую наосліп — іду навмання.
Та кожного кривда мене обпіка,
і падає в серце солоно-гірка
сльоза спроневіри. Людино, еси
твоєї біди це страшні голоси,
бажання добра із передсвіту тьми,
не злодій конає — конаємо ми.
У грудях ропавий бубнявіє щем
за цих баляндрасників, дурнів, нікчем.
І гостре бажання зринає, мов рик:
ще вистане мужності вибути вік,
ще виживу, вистою, викричу я,
допоки поглине мене течія.
Хай світ збожеволів, та розум ясний
ізісподу входить у витлілі сни.

Ще треба терпіти і марне — клясти.
А ти мене, Господи Боже, прости.

25.5.1972

* * *

Розспіваний сніг, розлінований лижами, ранній,
летять з горобини червоні, як кров, снігурі.
На шибах лисиці, рожево-руді од світання,
а ти притулилась до подушки і сльози гарячі утри.
Ген-ген як погнало цю щойно прокладену лижву
за чорні за сосни, за синій морозяний бір.
Колись ми блукали там, рвали у падоли пижмо,
і довге мовчання було — солодких довір і невір.
Бо що я тобі — як коршак, надлетів і розтанув,
і вже ані чутки, ні гадки. І вже не позвеш, не вернеш.
На шибах лисиці, рожево-руді од світання,
і мабуть, задарма ти любиш, задарма чеканням кленеш.
Із чорної невіді зву я тебе — накликаю,
витаю, мов дух, спроневірений, чорний, жалкий,
а вітер відьомський напругле крило прошиває,
одвіку тут шабаш справляють почвари гидкі.
Болить мені путь. Розлінований лижами, ранній
розспіваний сніг уривається в вирві німій.
На шибах лисиці, рожево-руді од світання,
окрий мене сном, безсоромна, непам'яті краєм окрий.

26.5.1972

* * *

Возвелич мене, мамо. А я ж бо тебе возвеличу
тьмяним болем своїм і любов'ю, тугою, як смерть.
Усамітнений, сивий, гінкий, не молю і не кличу —
поминув мені світ і пішов, мов з-під ніг, шкереберть.
Та караюсь тобою. Одною тобою, кохана,
сивиною твоєю, сльозою, крутою, мов сіль.
Ти мій дар піднебесний, моя незагоєна рана,
перший спалах моїх геніально-чутких божевіль.

Бачу, ставши в кутку, насилаєш молитви до Бога:
запомож мені, Отче, і визволи сина з ярма,
заки довга моя не урвалась навіки дорога,
заки сина єдиного не поховала тюрма.
І спрацьовані руки, мов кореневища дубові,
вузлуваті, скоцюрблені, скляклі, неначе горіх,
пишуть вір ієрогліфи, крики своєї любові,
осягнути якої немога і навіть зближитися гріх.
У кутку при іконі простоїш, як свічка, до рання,
не збіжить ні сьоза: Богородиці плакати — гріх.
Шарлатовою скрипкою скрипне раптове світання,
бо й не зчулася ревна, як рання зоря зайнялась.
Запомоги прошу, мій Владико, мій Господи, сили
дай достояти тут, щоб для сина себе не згубить.
Світ немилий без тебе, моя Богородице сива.
Дай побачити тільки, зирну на хаплиночку-мить.
Бо, напевне, і в смерть я рушатиму вслід за тобою,
ув огонь і у воду. Тож тільки твої небеса
розпадуться колись над моєю тяжкою бідою,
і набезвік пробуде твоя вечорова краса.
І над тим над вишневим, над карим твоїм повечір'ям,
як веселка тремка, лазуровий твій усміх сумний
затріпоче, заграє над всім пережуреним миром
і спаде з пеленою зірок зворохоблений рій.

* * *

Мов кінокадри — буйне це життя
поза дротами. Глум тяжких будівель,
вогні вечірні — жовті і німотні,
під кронами, заховані од ока
стороннього — юнак і юнка,
а над усім — пухнаста сиза тінь
од велетенської, мов лебідь, хмари.
Невже ж це ти, моя свята нудьго,
обведена муаром? Ти це, справді?
Ота, що сни сколошкує мої
і спати не дає? Невже так мало
відведено людині для бажань

і успокоєнь? Сліпота! Само-
подовження — на власну ж душу.
Рідіє консистенція, і дух
життєвий твій розлито по усюдах
до невпізнання власного єства
і голосу. Ні, визволяйся, рабе,
із власних пут. Бо займища твої
усі облудні. Знай: благословенне
самообмеження, маління, втрата
окрадливих орбіт. Бо простір серця
людині визначено з правіків.

29.5.1972

* * *

Це час покар. Останнє — хто єси?
Останнє й перше. І в житті єдине.
Перед тобою — всі твої хвилини,
усі твої оджилі голоси.
Світ у тобі. Згуби чи вознеси,
чи це прокляття ачи благостиня?
І сплотніла, ждавши, Україна,
спередвіків зрадливої краси.
Це час покар. Кажі — ти вже доріс
до свого болю? Що твоєю кров'ю
увесь окіл сподіється з любов'ю
того, хто мужньо все це переніс?
Це павза павз — найперша і остання.
А де твій розквіт? Де твоє згасання?

* * *

Ти власну плоть утратив і життя
офірував химерам. І двозначність
людських чинінь спізнав у двох розтоках
добра і зла. І сам — добро і зло —
зігнувся од непевної зажури
за тишею-впокоєнням. За тим
неіснуванням, що життя і творить,

для ока непомітне. Переріс
набридли ватерлінію? Чи глибу
запрагнув, ніби смерти? Ось вони,
душі протоки: правда і добро,
краса, і щедрість, і любов. І все це —
уламки душ, почвари, що, як дар,
даються людям. Тільки — дар зловісний,
що більше забирає, ніж дає,
що обдаровує, неначе губить
і віку прикорочує. Ці всі
уламки душ обсіли, як вампіри,
твоє чутливе серце. Ні дихнути,
ані оговтатись. Ти, вічний рабе
цих обов'язків, смертну путь вершиш
для радості, неначе горя. Досить:
живи у продумах. Так Бог велів.
Бо тільки-но забудешся, бо тільки
ступнеш убік, пристанеш — і кінець
наблизиш свій. І забряжчать собори,
що, вірою будовані лише,
держаться тільки вірою.

* * *

Вервечка заборонених бажань —
дружина, мати, син, сестра і батько,
побравшись одне за одне, ніби
на проході якоїсь божевільні,
мій сон веде й сама снується сном.
Дві постаті нахилені — моя
і їхня — поміж нами стала відстань
тюремних мурів — довго накликають
себе — подовженого на любов
і спогади. І так, сліпі сновиддя,
ми допроваджуємось до страждання,
неначе в ньому — поклик існування
і найдорожчий. І гарячий шепіт,
і подих — чую в себе за плечима.
Та потерпаю: обернись — і вклякну,
і стану невізнаним, наче сфінкс.

* * *

Є дві надії. Перша: білий світ,
що став на голову, таки нарешті
постане світом, а не тьмою. Друга:
небавом ти кінець наблизити свій
і твердю станеш. Бо немає сил
терпіти, щоб талан твій став комусь
за власність. Бо нема для тебе сили,
якій ти б міг коритися. Пощо,
себе дійшовши, знову повертати
із гирл до перших витоків? Навіщо
переінакшувати родовід
і річище пролитих екзистенцій
змістити, ніби серця перестук?
Є тільки дві надії. Але ти
існуєш не між них, але під ними,
без них існуєш. І ніщо тебе
на світі не здивує. Надто рано
цей світ назвали світом. Надто пізно
людина спрагла власного єства,
допіру все згубивши. Надто щедрий
був Бог для нас. І надто нерозумно
пускати смерть попереду життя,
аби змертвити все, що нас чекає
в прийдешньому. О власна клітко,
о ребра здвоєні! О мудрість грат.
Є дві надії. Але край, здається,
лише один: усевельможна смерть.

* * *

Ледь очі стулиш — дерево росте
і павіттям, немов судини чорні,
тобі всю душу оплете, огорне
і серед ночі цвітом процвіте.
Під райським деревом кохана жде,
а яблука червоно-золотаві
мій син збирає в радості і славі
його за руку Пан-Господь веде.

А доокруж — барвистий диво-сад,
прорвались трави пагоном і квітом,
і молода зоря горить над світом,
а десь хлюпочеться Тиверіад.
Тож начувайся. Обережно спи,
щоб, ніби нитку в голку, засилити
у себе мрію, вигадавши міти
із поночі, крутої, мов ропи.
Допіру день посовгнувся в вікні —
стікає дерево і кров відходить
тобі від серця. А бажання — годить:
мовляв, найкраще жити — в чужині.
На чорну грудку стопиться твоє
розкошлане, мов сон, розкошування,
і тільки візерунок хвилювання
ізісподу, здається, постає.
На споді ночі спалахне вогонь
і молода, немов метелик, свічка
враз заструмує з теміні, і річка
стенається з грудей до білих скронь.

3.6.1972

* * *

Нас обкрадає здатність до звикання.
Неначе гамір — той, що повнить нас
бажанням існування, почезає
в навколишньому. Самодарування —
це здатність самознищення. Пощо
це добровільне самогубство? Нашо
це прагнення до ближнього? Воно
не стільки нагороджує, як губить
і робить нас мертвішими за смерть.
Ми обмираємо серцями (перша
подоба смерти). І душа потерпне,
і стане звичною їй тиша тиш,
і перший образ раю — так далекий
іще учора — видається бридким,
мов іграшка на час. Погрався — й досить.
Тепер — довкола розглядайся. Знову

і знову прозначай собі межу
для болю, ніби щастя. Так кавалки
самого себе душу нам сліплять,
облудою вимошуючи стежку
самоутрати. Од віків обіруч
ми з себе вириваємо життя,
аби живий зазнати рай. Та марні
усі зусилля. Розум твій збагнув,
де край дерзань, але глибинні нурти
штормуються подаленим криком
протобажань. Відлунням диких прагнень —
чи то вдоволень, чи лише велінь —
для того, щоб згубитися в цім світі
і, проминувши весь його огром,
не наразитися на справжню велич,
через благесенький ішовши міст.

4.6.1972

* * *

Синочку, чуєш, я тебе забув.
Неначе сонце, що в душі світило,
по довгих днях раптово відгоріло.
Хтось у мені помер ачи заснув.
І хтось притишений і не почув
того, що, ледь зродившись, забриніло —
ясне рожеве і безгрішне тіло,
мов найдорожчі роси, з мене здув.
І волохата прірва, ніби ніч,
пішла рости. І я стою узбіч
самого себе. Непомітно трачу
усе, чим жив, усе, чим тільки й значу,
усе, що відволодує мене
і входить, непомітне і страшне,
у пустку пустки серця, в тугу туги,
зазнавши найсвятішої наруги,
і перехлюпує, мов сон нічний
зізнався нагло: я — його. Він — мій.

8.6.1972

* * *

Ми, пустоцвіти Божих існувань,
упившись зазиченою кров'ю
чужих чинінь, спливаєм за собою,
чекаючи загублених світань
вовіки й віки. Ніби місяці,
посріблені відбитим мертвим сяйвом,
не живемо, лише життя збавляєм,
пригашені відбитки на ріці
минулих літ. Зупину нам — нема.
Ми з себе витікаємо, як ріки,
лиш самотою й пам'яттю великі,
встромляємось між скелями двома,
аби ріка пливла, а ми стояли
і несобою самострумували.
Поезіє, покаро із покар,
моєї волі вікова в'язнице!
Всю мертву воду випий із криниці
жаги ж життя не вистудиш. Той жар
троюдить нас, запраглу палить душу.
Ми ж вічно прагнемо з води на сушу.

9.6.1972

НА НЕЗАБУДЬ — ДРУЖИНІ

Зустрінемося нині уночі,
коли засну я. І зі сну у сніння
твоє самотнє прийду, з туги синій.
Зустрінемося нині уночі.
Лише не жур мене і не клени,
що я, мов янгол із крилом підбитим,
сколошкав сон твій, люба, і пригнітив.
Але не жур мене і не клени.
І разом розтроюдимو біду
і будем пити смертні алкоголі.
Там, де чотири вітри бродять в полі,
чекай мене, кохана, я прийду.

15.6.1972

* * *

Синочок спить, порозметавши ручки,
дружина бачить свій розмитий сон,
і тільки материнські білі пучки
все шлють кудись волення чи прокльон.
Допіру сонце вибилось поранне,
поранній щебет вітерець доніс,
а ти, неначе парашут, завис,
і в розтривоженому існуванні
кудись летиш, підвладний не собі,
а теміні, призначенню і долі,
летять довкола душі охололі —
чи то у радості, ачи в ганьбі.
Здається, в цілім світі ти один,
сколошканий зі сну тяжким видінням,
що Богом наслане, мов благостиня,
і сниш явою: мати, жінка й син.
І тільки Україна, ставши тінню,
ще творить весьвіт з вікових руїн.

19.6.1972

* * *

Наснився син, і море, і лагуни,
і синій сміх, і золотий пісок,
і твій, кохана, граціозний крок
при самім березі. Неначе гунни,
кошлаті хвилі просто в душу б'ють,
і вже тобі — ані передихнути.
Дарма, що без гріха і без покути —
ставай на довгу — далі смерті — путь.
Лиш перед тим — на окраї світів,
на окраї всеможної печалі
посидьмо разом і рушаймо далі,
де Пан-Господь нам зорі посвітив
знанацька і звабливо. Де дорога
повзе, немов гадюка, вздовж води.
Ступаю в слід. Куди ж твої сліди
прослалися — до чорта чи до Бога?

19.4.1972

* * *

Криваві бутони душі обпікаються, ніби золою,
і клякне твій розпач, неначе повік скам'яніла гроза,
і спаленим деревом всесвіт уже заволав над тобою,
і скапує сонце медове — густа за сльозою сльоза.
Цей цвинтар галактик, цей безмір лунких
вертикальних кладовищ
мерців ненароджених, в'язнів, напруглих, як розпач,
Оребер,
він гниллю зацвів, цей солодкий, отруйний
і збавлений овоч.
Останнє, Адаме, доїж. Але де твоя Єва тепер?
Пролізли крізь штольню, неначе вернули у власне
минуле,
здихай же на березі мрії, страшного діждавши кінця.
Ми, Господи Боже, давно вже ошукані віком, знебули,
зживши, як блазні, прикраси — тернового твого вінця.
Криваві бутони душі догорають в пустелі, мов зорі,
в торосах узвишся і паді, між тінню провальною круч,
уже переживши себе, ми в вічність вертаємось хорі,
справляючи власні кануни і власних чекаючи учт.
Оклякла, здревіла, зчорніла, в вогні спопеліла і струхла,
спинається ввись птероптахом душа галактична твоя.
Обмовкла, обтерпла, осліпла, од чорної люті осліпла
оця коронована гідра, отруєна болем змія.

24.6.1972

* * *

Ти ще зовеш мене — а я вже рушив
од тебе — геть. Ти ще зовеш і віриш
у тьмянний поклик свій. Та пойнялися
останніми вогнями береги
і покрутилися прижухлі лози
і вже лисніють стерні, мов ножі.
Вітрила виспокоєних небес
напнулися супроти — гиля, гиля
увись, увись — і вже мені курличуть

далеку путь. Та ж хутко! Не барись!
Ти ще мене сподієшся, та я
поймаюсь летом, наче безголів'ям,
ще чувши поклик твій. Коханий ретязь
урвався і просипав краплі крові,
як перламутри досвітків смеркальних
чи розсипи світанних вечорів.
Та ти — чекай мене. Бо ще за краєм
цієї вічності є друга вічність.
І там мене чекай. Отам. Одразу
за краєм смерти. Клич. І виглядай.

6.7.1972

* * *

Корися, сину мій. Корися, сину.
Життя бо нас ошукує. Дарма
стидатися, коли уклінний, ницьма
покутуєш свої гріхи правічні,
тобою взяті в спадок. Тож — корись.
Нам, може, не зустрітися. Бо сон
минулих літ лиш перебіг і станув,
немов туман (молозиво, притуга,
рожеві нашепти, серпанок мрій
і те непогамоване безчасся,
котрим лише впиваються усмерть).
Який далекий ти! Крізь сто ночей,
народжених, неначе покоління —
одна від одної, крізь сто зажур
у безбереге забуття дивлюся
туди, де знана усмішка твоя,
уже розмита по краєчках уст,
зависла — не дає мені заснути,
ані вернутися. Вона і я —
то двох руїн болючі гострі скалки,
дві, белькотіння сповнені, біди,
обчовгані, мов валуни терпіння,
зриваються із ночі скрижанілої
і котяться у непомітний день.

Корися, сину мій. Усе — облуда
у тому, що назвалося життям
і, дочекавшись нашої довіри,
зблудилося — само, зблудивши нас.

19.7.1972

* * *

Болото, луки, річка, очерет
так сонно дихають, туманом криті.
Вглядаються у човен зорі вмиті,
кажан прямує свій нервовий лет.
Там, де ворожить при вогні поет,
у казана дитинство зазирає.
Там молодість дібровою блукає,
в болотяного виквіту букет
збираючись. І не спіши вперед,
бо чагарями спогадів прослалась
твоя дорога дальня. Все б те звалось
тобою, тільки приопалих мет
ще крила не просторились, підбиті
шротиною покори. І не мед
до себе впасти в рабство. Лиш намет
скидається, як птах, у соннім житі.

23.7.1972

* * *

Кому жити, а кому не жити —
тільки серце трудити своє.
Не шукай дороги, посполитий,
тішся тою, що Господь дає.
Бо живі не обирають щастя,
але горе обирає нас.
Славен, Боже, будь за всі напасті,
як пробуде славен віщий глас,
бо не дав нам тиші кам'яної,
кам'яного спокою не дав,
але, поділивши нас надвоє,
єдинитися зобов'язав.

Через смерть вертай до існування,
через муку до блаженства йди,
віща повинь самопочезання
змиє наші всі земні сліди.

* * *

Одна — червона скеля,
а друга скеля — чорна,
і корчиться між ними
горизонтальний крик.
По вижовклій пустелі
змія повзе проворна
і висуває хтивий
роздвоєний язик.
Глухі судоми болю
посовгнулись, як брили,
їх рунтають оргазми
ізвомплених бажань.
Пізнай свою недолю,
як тіні оступили.
Гниє любов. Міязми
її хлипкі, як хлань
напівпомітних жестів
і корчів непомітних,
і довжених агоній,
і витерплих терпінь.
Ані ганьби, ні честі
між чорних паш неситих,
підпалені комоні
згубили власну тінь.
Одна — червона скеля,
а друга скеля — чорна.
Над ними сизь небесна
уся, як смерть, бліда.
Усесвіту пустеля
небавом нас огорне,
і, мертва, не воскресне
нам молода біда.

6.8.1972

* * *

Я марно вчив граматику кохання,
граматику грудей і губ твоїх.
Ти утікала і ховала сміх,
межи зубів затиснутий захланних.
Білили стегна в хижих шелюгах,
нескорена вовчиця зголодніла
об хижу рогозу шмагала тіло,
аж червонів багульник у ногах.
О покотьюло рук, і губ, і ніг,
відьомська завірюха пелехата
жбурнула нас, мов вихор, на розплату
в оглухий яр, і в ярий грім, і в гріх.
Тягнулись гони видовжених тіл,
курілись димом верховіття сосон,
коли кошлатий і простоволосий
заготів багаттям суходіл.
Вовтузилася петрівчана ніч,
одвільглий ранок віддавав навозом.
Сузір'я бігли за чумацьким возом,
а ми пливли в брунатному човні.

7.8.1972

* * *

А ти все мовчиш, і мовчиш, і мовчиш,
ні вістки про тебе, ні чутки, ні гадки,
все так би, неначе життям ані вадки.
(Знова нарікаєш? Даремне. Облиш).
Утішся — недолею. Тим себе тіш,
що більше не буде ні стежки, ні кладки,
що ти припочаток усіх припочатків.
(Знова нарікаєш? Не треба. Облиш).
Ці злигодні довгі, а буде ще гірш,
ці роздуми чорні, ці корчі і крадки,
оці парадокси, дива і загадки.
(Та цур, твоїм докорам. Досить. Облиш).
Ярій же, як свічка, згорьований вірш,

беруть най чорти, і почвари, і лядки,
від щастя, від трясця втікай без оглядки,
бо буде ще гірше, і гірше, і гірш.
Навіщо ж ти Господа-Бога гнівиш?
Хіба? Та ж за Бога — ніякої згадки.
Пограй самотою із горем у лядки
і з тим накеровуй крило до узвиш,
хоч ти все мовчиш, і мовчиш, і мовчиш,
хоч досі од тебе ні вістки, ні гадки,
ані тобі пам'яті, ні тобі зрадки —
гріши, як грішив. І гріши, як грішиш.

* * *

Десь музика лунає. Мов з-під криги
червона цівка б'ється. І струмок
дзюрчить, не відаючи жебоніння,
котре відлунює надовкруги.
Світ облягає зоряна і зимна
велика ніч. Голчасті, криті снігом,
отерплі сосни, знявшись до небес,
здригають віттям, бо на них спадає
червоно-ярий зоряний пісок.
Десь музика лунає. Чорні ріллі,
масною борозною рине кров,
а гола жінка, взявши жменю жита,
спішить обсіяти весь довгий лан.
Десь музика лунає. Знову степ,
укритий снігом. І чиїсь порожні
ступні, прокладені іще допіру,
аж сині на осонні. Угорі
червонокриле вороння тріпоче,
не рушачи із місця. Десь бринить
мелодія, мов чорна кров із вен
допіру задубілого. В zenіті,
над безгомінням, сонце аж кричить.
Десь музика лунає. Молодик.
На ньому зверху — дідько. Візьме маківку,
розлущить, просипаючи на діл

лискуче чорне сім'я, але те,
хоч просипається, та не спадає
до втраченого долу. Десь бринить
мелодія. І знелюднілий простір
шорошиться, лиш вуха не знайде,
аби почути... Десь палає ватра,
ледь видна з високості. Довкруги
ані душі немає, слава Богу.

12.8.1972

* * *

Не квиль, нічна душе! Даремні зойки,
і ти, зажуро, серця не труї.
О, де той світ, безгубий і безокий,
у ньому дні й у ньому сни мої.
Давно відгородився я від нього,
давно збагнув, що пруття заборон
поставлені благою дланню Бога,
і що твоє життя — безмежний сон,
де тільки й того — мариться, верзеться,
сподіється і віриться. І вже!
А той, на небеси, із нас сміється,
він, нас убивши, тільки й збереже.

17.9.1972

* * *

Моя кохана! Ластівко! Жоно!
Люблю тебе — палкіше, ніж донині
тебе кохав. Щоночі і щоднини
ввижається притьмарене вікно,
в якому ти бриниш, немов бджола —
прижурена, олітнена, пахуча.
Аж дибиться бажань нестерпна круча —
пади сторч головою, дубала
у діл у незглибимий. Скільки сну,
і скільки Бог відміряв нам години —

лечу у білі руки лебедини
і потерпаю — раптом промину.
І вже тоді не буде вороття
у той незбутній час, у богоданий.
Я падаю на діл, що, довгожданий,
враз утинає виспрагле життя!

21.9.

* * *

Клади сліпий свій крок межі проваль.
Утраченого тіла довгі тіні
сотаються, мов жили, з правіків —
неначе знаки певності, що роки
не знищили душі твоєї в пень.
Клади сліпий свій крок. Хай до ноги
тобі лягає кордубатий простір,
хай навертає те, чого ні око
твое не вгледить, ані вловить слух.
Клади сліпий свій крок. Почезлий світе,
ти з'явишся, повернешся мені,
коли я перейду пустелю мертву
чи вмру — і галактична рівнина
народиться з кісток моїх залізних,
з моїх залізних спроневір і верст.
Клади сліпий свій крок. Материками,
морями і безоднями ступай,
вельможно нахилившись над проваллям,
шукай підпори в вітрі! Не знайдеш —
то стрімголов посовгнешся в безодню
і пропадеш. Клади сліпий свій крок.
Народжені з мовчання словеса
вертають із мовчання. Тільки кроки
подвигнуть наперед твою ходу,
а вихолодять серце — то й зогріють,
а вимертвивши, разом одживлять.
Клади сліпий свій крок. Летять, як кулі,
спогадування проминулих літ.

Лише не наразись на них душею,
бо, убиваючи, вони живуть.
Хай буде похід твій благословен,
що, одмінивши смерть, тримає вічність
на вістрі болю, пам'яті й жадання —
хай уводносталъ він злютує їх,
і хай ознаменує твій порив
ця божевільно-радісна хода.

26.9.1972

* * *

Упасти Господові в ноги
і відмолити всі гріхи,
і попалити всі дороги,
і загубити всі шляхи.
Не діжде, проклятий, не діжде.
Я стану з Господом на прю!
Перечекаю ніч і вижду
чи вирву з посмерку зорю
і почеплю її на небо:
хай світить, бісова, як слід!
Бо тільки так, бо так і треба
людський виховувати рід.
Я на зорю не обернуся.
Я, може, завтра пропаду,
та, може, з правнуків діждуся —
хтось піде й піде по сліду,
і розпізнає серед снігу
серед глибокого мій хрест,
і може зіб'є з нього кригу,
аби, померлий, я воскрес
і пробудився жити знову,
щоб стати з Господом на прю,
і не поранню — вечорову
чіпляв над обрієм зорю.

29.9.1972

* * *

Де свінула Софія світанкова,
упав каштан, немов морений дуб.
О рідна стороно! Бувай здорова,
ти щонайтяжча із моїх загуб.
Сухий мороз і не зацвівши в'яне,
на яблунях і листя вже нема.
Камінний гроб. І ти — мов дерев'яний,
мов чорт, із нього дибишся сторчма.
Така журба, що може задушити —
ані тріпнешся. Ось ти, жало мук!
Кому не жити з нас? Кому з нас жити?
Щоб чути серця передсмертний стук.
Така оскліла рівнина довкола —
хоч покоти опукою по ній.
Чи це не ти, душе моя схолола?
Тоді так само сліпни і німій!
Така журба, що може задушити!
І розпач мій окляклий деренчить.
Кому не жити з нас? Кому з нас жити
під хижим сонцем доланих століть?

30.9.69 р.

Зі збірки «ПАЛІМПСЕСТИ»

(1971–1977)

* * *

На колимськiм морозi калина
зацвiтає рудими слiзьми.
Неосяжна осонцена днина,
i собором дзвiнким Україна
написалась на мурах тюрми.
Безгомiння, безлюддя довкола,
тiльки сонце i простiр, i снiг.
I котилося куль-покотьолом
моє серце в ведмежий барлiг.
I зголілі модрини кричали,
тонко олень писався в iмлі,
i зійшлися кiнці i начала
на оцiй чужинецькiй землі.

* * *

Мертвий сон галактик як не здушить нас,
Спати, спати, спати, бо минувся час.
Нiч блукає глупа у глухiм степу.
Хто там свiт протупав — тупу-тупу-ту.
Чи якась почвара, чи якiйсь вiдьмак,
Чи господню кару насилають так?
Нiби дерта рана репається дiл,
Та, од жаху п'яний, стелеться ковил.
Вирви та байраки, скитських баб ряди.
Хто ж то до галактик, був проклав слiди?
Що, як це останнiй iз живих людей,
Кинув край страждання i до неба йде.
В цiй-бо коловертi, в царствi сатани,
Нi життя, нi смертi, лиш блаженнi снi.
Мертвий сон галактик як не здушить нас,
Спати, спати, спати, бо минувся час.

* * *

Весь обшир мій — чотири на чотири.
Куди не глянь — то мур, кутор і ріг.
Всю душу з'їв цей шлак лілово-сірий,
це плетиво заламаних доріг.
І далі смерті — рідна батьківщина 1.
Колодязь, тин і два вікна сумні,
що тліють у вечірньому вогні.
І в кожній шибі — ніби дві жарини —
журливі очі вставлено. Це ти,
о пресвята моя зигзице-мати!
До тебе вже шляхів не напитати
і в ніч твою безсонну не зайти.
Та жди мене. Чекай мене. Чекай,
нехай і марне, але жди, блаженна.
І Господові помолись за мене.
А вмру — то й з того світу виглядай.

* * *

Присмеркові сутінки опали,
сонну землю й душу оплели.
Самоти згорьовані хорали
геть мені дорогу замели.
І куди не йду, куди не прагну —
смерк сосновий мерзне угорі.
Виглядаю долю довгождану,
а не діжду — вибуду із гри.
Аж і гра: літають головешки,
зуби клацають під ідіотський сміх.
Регочу на кутні — буде легше
(а як буде важче — теж не гріх).
Що тебе клясти, моя недоле?
Не клену. Не кляв. Не проклену.
Хай життя — одне стернисте поле,
але перейти — не помину.
Дотягну до краю. Хай руками,
хай на ліктях, поповзом — дарма,
душу хай обшмугляю об камінь —

все одно милішої нема
за оцю утрачену й ледачу,
за байдужу, осоружну, за
землю цю, якою тільки й значу
і якою барвиться сльоза.

1968

* * *

На Колимі запахло чебрецем
і руто-м'ятою, і кропивою.
Кохана сестро, дякую! З любов'ю
паду в про тебе спогади лицем.
А й спогади: сліпна коротка мить,
і ти в сльозах — обранена об мужа.
Квадратний отвір вахти, і байдужа
сторожа. І дрібненький син кричить:
«Татусю, до побачення!» А ми
вдивляємося в те, що не екрані
яви чи сніва. О мої кохані
розлучні лада, як вас світ гнітить
об вас обпертий. Від рамена — крик,
високий зойк — у дві гінкі долоні,
неначе рури, мов многоколонні
голосники атлантових музик.

* * *

Гойдається вечора зламана віть,
як костур сліпого, що тичеться в простір
осінньої невіді. Жалощів брості
коцюрбляться в снінні — а дерево спить.
Гойдається вечора зламана віть
туга, наче слива, рудою налита.
О ти всепрощальна, о несамовита
осмутами вмита твоя ненасить.
Гойдається вечора зламана віть,
і синню тяжкою в осінній пожежі

мій дух басаманить. Кінчилися стежі:
нам світ не належить — бовваном стоїть.
Шалена вогненна дорога кипить.
Взялась кушпелою — обвітрені крони
всю душу обрушать у довгі полони,
і згадкою — вечора зламана віть.
І сонце — твоє, простопадне — кипить.
Тугий небокрай, погорбатілий з люті
гірких дорікань. О піддайся покуті
самотності! (Господи, дай мені жить!)
Удай, що обтято дорогу. Що спить
душа, розколошкана в смертнім оркані
високих наближень. На серця екрані
гойдається вечора зламана віть.
Гойдається вечора зламана віть,
неначе розбратаний сам із собою.
Тепер, недоріко, подайся за водою
(а нишком послухай: чи всесвіт —
не спить?).
Усесвіт — не спить. Він ворушиться, во-
втузиться, тузаний хвацько під боки
мороками спогадів. Луняться кроки,
це, Господи, сяєво. Це — торжество:
надій, проминань, і наближень, і на-
вертань у своє, у забуте й дочасне.
Гойдається павіть, а сонце — не гасне
і грає в пожежах мосяжна сосна.
Це довге кружляння — над світом і під
кошлатими хмарами, під багряними
торосами замірив. Господи, з ними
нехай порідниться наvernений рід
отой, що принишк попід товщею неб —
залізних, із пластику, скла і бетону.
Надибую пісню, ловлю їй до тону
шовкового голосу (зацний погреб).
Поорана чорна дорога кипить
нема ні знаку — од прадавнього шляху.
Сподоб мене, Боже, високого краху!
Вільотно гойдається зламана віть.

* * *

Я так і не збагнув
і досі ще не знаю,
чи світ мене минає
чи я його минув.
Днедавнє завзялось
у снінні чарувати.
Та й знакомиті дати
мені проставив хтось!
Світ повен сподівань,
мов став, що ні схлюпнеться.
І царство це — минеться
без клятв і без карань.

* * *

Сто дзеркал спрямовано на мене
в самоту мою і німоту.
Справді — тут? Ти — справді тут?
Напевне,
ти таки не тут. Таки — не тут.
Де ж ти є? А де ж ти є? А де ж ти?
Досі зросту свого не досяг?
Ось він, довгожданий дощ (як з решета!) —
заливає душу, всю в сльозах.
Сто твоїх конань... Твоїх народжень...
Страх як тяжко висохлим очам!
Хто єси? Живий чи мрець? Чи, може,
і живий, і мрець — і — сам-на-сам?

* * *

Цей став повісплений, осінній, чорний став,
як антрацит видінь і кремінь крику,
вилискує Люципера очима.
П'янке бездоння лащиться до ніг.
Криваво рветься з нього вороння
майбутнього. Летить крилатолезо
понад проваллям яру, рине впрост

на вутлу синь, високогорлі сосни
і на пропащу голову мою.
Отерплі очі збіглися водно —
повторення оцього чорноставу,
насилу вбгане в череп.
Неприхищений,
а чуєш, чуєш протяг у душі?

* * *

Здається, чую: лопають каштани,
жовтозелену викидають брость
і зовсім поруч — київське весняне
пахуче небо гуком налилось.
Здається, бачу: рвуться буйні трави,
де вже відговорили всі струмки,
а Україна, Лебедина, Слава
за сином назирає з-під руки.
Невже то — квітень, і шпачиний клекіт,
ачи немудрі кпини чи чужі
обірвані рулади? Чий же шепіт
урвався на воронованім ножі?

* * *

Пливуть видіння, пагорбами криті,
а за горою — паділ і байрак.
Цвітуть волошки в золотому житі
а над смарагдом луки сяє мак.
І таємнича мавка білорука
ступає — ніби вічністю пливе.
Кружляє мак. А над смарагдом луки
уже нависло небо гробове.

* * *

Аби лиш подолати гнів,
сторозтриклятий гнів здолати,
я б поіменно міг назвати
усіх братів, усіх катів.

Та погляд застуге імла,
і ти, мов лев, у цій оборі,
де стільки кроків в коридорі, —
аж світ зайшовся дубала!
Намарне. Бога не гніви —
хай б'є пропасниця тобою,
допоки вижде час двобою
той вершник, що без голови.

* * *

Прикрійся мідною горою,
сховай зухвалу голубінь.
Тінь — трембітає наді мною
і в кожен слід ступає тінь.
Прикрійся обрію габою,
об розпач кулаки оббий —
і верне образ голубий
дружиною ачи сестрою.
Заповідається за мною
грим великодній, горовий.
Об розпач кулаки оббий,
прикрившись мідною горою.

* * *

Геть спогади — сперед очей.
Із лиць — жалі, із уст —
колючі присмерки ночей
у цей сорокопуст.
Як став — то вплав,
як брід — то вслід,
як мур — то хоч нурця,
пройдімо лабіринтом бід
до свого реченця,
де щонайвища з нагород
і найчесніша — мста
за наш прихід і наш ісход
під тягарем хреста.

* * *

Звелася длань Господня
і кетяг піднесла
над зорі великодні
без ліку і числа.
Ця синь зазолотіла
це золото сумне,
півравши душу з тіла,
об'яснили мене.
Голосить снігавиця,
колючий хрипне дріт,
а золота жар-птиця
пускається в zenit.

* * *

Лискучі рури власним сяйвом сліпнуть —
іззовні і зсередини. Струмить
високий день. Як спирту штоф, стоїть
осклілий обрій.
Інші в душах тихнуть
і віддаються щедру, як жінки,
твоїй душі, що в сяєві оскліла.
А рідна нива, як вогонь, горіла
і чорні викидала колоски!

* * *

Сосна із ночі впливла, мов шогла,
грудей торкнулась, як вода — весла
і уст — слова. І спогади знесла,
мов сонну хвилю. І подушка змочла.
Сосна із ночі впливла, мов шогла,
і посвітилась болем далина.
Кругом — вона, геть доокруж — вона,
та тільки терням поросла дорога.
Сосна росте із ночі. Роєм птиць
благословенна свинула Софія,

і галактичний Київ бронзові
у мерехтінні найдорожчих лиць.
Сосна пливе із ночі і росте,
як полохке вітрило всечекання.
А ти уже — по той бік, ти — за гранню,
де видиво гойдається хистке.
Там — Україна. За межею. Там.
Лівіше серця. З горя молодого
сосна спливає ніччю, ніби щогла,
а Бог шепоче спрагло: Аз воздам!

* * *

Яка нестерпна рідна чужина,
цей погар раю, храм, зазналий скверни!
Ти повернувся, але край — не верне:
йому за трумну п'ятьма кам'яна.
Як тяжко нагодитись і піти,
тамуючи скупу сльозу образи,
радійте, лицеміри й богомази,
що рідний край — то царство німоти.
Та сам я есм! І є грудний мій біль,
і є сльоза, що наскрізь пропікає
камінний мур, де квітка процвітає
в три скрики барв, три скрики божевіль!
Обрушилась душа твоя отут,
твоїх грудей не стало половини,
бо чезне чар твоєї Батьківщини,
а хоре серце чорний смокче спрут.

* * *

Церква святої Їрини
криком кричить із імлі,
мабуть, тобі вже, мій сину,
зашпори в душу зайшли.
Скільки набилося туги!
Чим я її розведу?
Жінку лишив — на наругу,

маму лишив — на біду.
Рідна сестра, як зигзиця,
б'ється об мури грудьми.
Глипає оком в'язниця,
наче сова із п'тьми.
Київ — за ґратами. Київ —
весь у квадраті вікна.
Похід почався Батиїв?
ачи орда навісна?
Мороком горло огорне —
ані тобі продохнуть.
Здрастуй, бідо моя чорна,
здрастуй, страсна моя путь.

* * *

Душа ласкава, наче озеро,
і трохи синім віддає.
Тут, поміж Туровом і Мозирем,
тепер призволення моє.
Горить налитий сонцем оболон
і день до берега припав.
А біля мене білим соболем
тремтить коханої рукав.
Мені була ти голубинею,
що розкрилила два крила.
І мужем, хлопчиком, дитиною
мене до неба вознесла.

* * *

У німій, ніби смерть, порожнечі свічад
пересохла імла шебершить, мов пісок,
і високий, як зойк, тонкогорлий співак
став ширяти над тілом своїм.
Дух підноситься д'горі. У зашморзі бід
аж зайшовся кривий од воання борлак,
аж огранням дзеркал заросилася кров!
Ніч зсідається, наче кришталь.

Начувайсь, навіжена, скажена душе!
Бо вдивляння, вслухання — зненацька уб'ють!
І зверескнула нервів утята струна,
і зверескнув пугкий напівсон кришталю,
і зверескнула пуста свічад.

* * *

Зажурених двоє віч,
криві терези рамен,
гербарій дзвінких долонь —
з ночі.
А де та горить зоря,
котру назирає син?
Об схід той, мов об багнет —
жалься.
Якісь переплески, блиск —
переймами досвітку.
І вже попливла-пливла
вічність.
Бо серце оговтати,
добігти до пам'яти,
немов на побачення —
годі.

* * *

Стань і вдивляйся: скільки тих облич
довкола виду твого, ніби німби,
так сумовито виграють на дримбу,
хоч Господа на допомогу клич.
Вдивляється у проруб край світів
душа твоя, зайшовшись начуванням.
Тонкоголосе щемне віщування
в подобі лиць — без уст, очей і брів.
І безберега тиша довсібіч!
Усесвіт твій німує і німіє.
І сонце, в душу світячи, не гріє:
в змертвілих лицях — відумерла ніч.

А з безгоміння, з тлуму світового
напружена підноситься рука
і пісня витикається тонка,
як віть оливи у долоні бога,
і сподіванням встелеться дорога,
і в серці зірка заболить жалка.

* * *

І стіл, і череп, і свіча,
що тіні колихає,
і те маленьке потерча,
що душу звеселяє.
Либонь, для тебе не дано
вартнішого зазнати
за цього, що спішить вікно,
як світ, заколисати.
Сховайся в череп, потерча!
Очниць великі вікна
потвердять, що горить свіча
розважно — ані бликне.
Тамте видіння у мені
світає — і світання
просториться в самотині,
як світу заступання.

* * *

Світання — мов яйця пташині,
кволі, спроквола сині,
що випали з гнізд і щебечуть
і крильцями тріпотять.
Оце голубе молодило —
пливе і пливе — не до краю
і не до кінця — щоб нагально
душу втопити сліпу.
А присмерк крутоберегий
роздався — аби в улоговину
сяєво сяєва сяйва
ввігналось, мов пружна стріла.

* * *

У порожній кімнаті,
біла, ніби стіна,
притомившись чекати
спить самотня жона.
Геть зробилась недужа:
котру ніч, котрий день —
ані чутки про мужа,
ані — анітлень.
Лячні довжаться тіні,
дзвонять німби ікон,
і росте голосіння
з-за соснових ослон.
Мій соколе обтятий,
в ту гостину, де ти,
ні пройти, ні спитати,
ні дороги знайти.
За тобою, коханий,
очі видивила,
ніби кінь на аркані,
світ стає дубала.

* * *

Як тихо на землі! Як тихо!
І як нестерпно — без небес!
Пантрує нас за лихом лихо,
щоб і не вмер і не воскрес.
Ця Богом послана Голгота
веде у паділ, не до гір.
І тінь блукає потаймир,
шовбами сновигає потай.
Пощо, недоле осоружна,
оця протрація покор?
Ця дума, як стріла, натужна,
оцих волань охриплий хор?
Та мури, мов із мертвих всталі,
похмуρο мовили: чекай,
ще обрадіє із печалі
твій обоюдожалий край.

* * *

Цей білий грім снігів грудневих,
грудного болю білий грім,
безокрай марень полудневих,
спогадувань рожевий дим:
в дуєті з лижвою — узлісся,
Святошин. Тиша. Свято. Днесь
ти перемерз, скипівся — ввесь
і — окрай себе простелився.

* * *

Ти тут. Ти тут. Вся біла, як свіча —
так полохко і тонко палахкочеш
і ширістю обірваною врочиш,
тамуючи ридання з-за плеча.
Ти тут. Ти тут. Як у заждалім сні —
хустинку бгаєш пальцями тонкими
і поглядами, рухами палкими
примарною ввижаєшся мені.
І враз — ріка! З розлук правікових
наринула, найшла і захопила.
Та квапилася моторошна хвиля
у берегах, мов коні, торопких.
Зажди! Нехай паде над нами дощ
спогадувань святошинських, пречиста.
О залишись! Не смій іти до міста
занудливих майданів, вулиць, площ.
Ти ж вирвалася, рушила — гірський
повільний поповз, опуст, розпадання
материка, раптовий зсув і дляння,
і трепет рук, і тремт повік німий.
Пішла — туннелем довгим — далі — в ніч —
у морок — сніг — у вереск заметілі,
Тобі оббухли слізьми губи білі.
Прощай. Не озирайся. І не клич.
Прощай. Не озирайся. Благовість
про тогосвітні зустрічі звістує

зелена зірка вечора. Крихкий
зверескнув яр. Скажи — синочок мій
нехай віка без мене довікує.
Прощай. Не озирайся. Озирнись!!!

* * *

Схились до мушлі спогадів — і слухай:
усе, чого не зволиш, донесе
насторчене од начування вуха,
що, як не ошукає, то спасе
і визволить із німоти і тиші
і від тяжкої — з кулаки — журби.
В глухому замурованім узвишші
туркочуть до світ-сонця голуби.
Поверне все — ні в чому не відмовить
і обдарує певністю сповна
блакитна мушля, та, що луни ловить
і від вслухання стала голосна.

* * *

Вона і я поділені навпіл
містами, кілометрами, віками.
Озвалось паровозними гудками
твоє минуле — із кількох могил.
І народився день тобі. Поранок
цідився крізь шпарини домовин.
Десь там береза, і паркан, і ганок,
неназвана жона і мертвий син,
скоцюрблений од болю молодого,
ще спередсвіта. І сльозу сльоза
повільно побивала. Слава богу,
що ані слова жоден не сказав,
лише зчорніле серце пік очима,
надсило спогади за душу тряс,
допоки сам обличчям не загас,
як крейда, стертий тінями чужими.

* * *

Зима. Паркан. І чорний дріт
на білому снігу.
І ворон — між окляклих віт —
гнеться в дугу.
Дві похнюплені сосни
смертну чують корч.
Кругом — мерці. І їхні сни
стримлять, як сосни, сторч.
Дві брами, вгрузлі в землю, тьма
колошкає Танар,
і духу — продиху нема
од жалібниць, од мар.
Зима. Паркан. І чорний стовп,
мережка шпичаків.
Злодійський огирів галоп,
вогненний грім підків.

* * *

Хлющить вода. І сутінь за вікном.
Прищухлі айстри вгорнуто у морок.
Здається, відучора був вівторок
(межи очі ударив колуном).
Пливе земля. І спокій сподіваний —
як тиша тиші. Як кінець кінця.
Хлющить вода. Так час біжить захланний —
наближує мене до реченця.
Від спогадів — самі чорніють вирви.
Дорогу розміновано — рушай!
Благословенні сходження і прірви
і славен рідний і нищівний край!

* * *

Посоловів од співу сад,
од солов'їв, і од надсад.

І од самотньої свічі,
і од жалких зірок вночі.
У небі місяць горючий
скидається, як пульс живий.
Ущухлим світлом сяють вишні
опонічні. Допіру лив
високий дощ. І всі невтішні
мої передуми будив.
Я двері прочинив з веранди,
де кострубатий вертоград,
собі не в силі дати лад,
пильнує перший сон троянди.
Свіча затріпотіла — й світло,
мов голуба, пустила в лет
і вірш твій вирвався без титла,
і дух твій вирвався з тенет,
бо надто кругле небо краю,
і кругла саду ліпота,
бо мати дивиться свята.
Я в ній — смеркаю і світаю.

* * *

Іди в кубельце спогаду — зогрійся!
Хай зашпори від серця відійдуть.
І терплячи покару, покорися
і поцурайся наvertати путь
до зустрічі. Хай пам'ять відбігає,
як кров тобі з обличчя відійшла.
Вже погорою голос сновигає,
згубивши рідні контури села.
З крайокраю, з цієї високості,
пади, згорнувши крила, до долин,
де ямину набрякли ярі брості
і склеплено повіки білих стін.
У пустці тій — метелики чотири
усілись по кутках — і тугу тьмять.
Кохана спить. У ярому потирі —
вино кохання і вино проклять.

* * *

Верни до мене, пам'яте моя!
Нехай на серце ляже ваготою
моя земля з рахманною журбою,
хай сходить співом горло солов'я
в гаю нічному. Пам'яте, верни
із чебреця, із липня жаротою.
Хай яблука осіннього достою
в мої червонобокi виснуть сни.
Нехай Дніпра уроча течія
бодай у сні, у маячні струмує.
І я гукну. І край мене почує.
Верни до мене, пам'яте моя!

СИНОВІ

Ти десь уже за пам'яттю. В пітьмі
утрати, до якої звикло серце.
І світишся, мов зірка, з глибини
узвишшя наднебесного. Тобі
все п'ять лиш літ. І ти в тих літах стрягнеш,
як зерня в шкаралуші. Болю мій,
на попiл вигорілий, як нестерпно
було б тебе удруге народити
і знов, як перше, вздріти немовлям!

* * *

Будні тут тобі про свято,
а про свято — будні правлять.
Хоч занадто творчу хату
пильні погляди буравлять,
хоч твоє зголіле серце
тут обмацують руками —
не зважай на те, не сердься:
те одвічне, що над нами,
стріли повиймає з рани
і губами обцілує,
адже хвиля пожадана
убиваючи рятує.

* * *

На однакові квадрати
поділили білий світ.
Рівне право — всім страждати
і один терпіти гніт.
Зле і кату, зле і жертві,
а щасливого — нема.
Всім судилося померти
за замками сімома.
Отаке ти, людське горе,
отака ти, чорна хлань,
демократіє покори
і свободо німувань.
А кругом життя веселе,
стільки сонця і тепла!
Ти мене даремне, леле,
в світ неправди привела.
Душ намарне гвалтування
без причини, без мети
соти ярого страждання
з диким медом самоти.
З диким медом самоти.

* * *

Невже ти народився, чоловіче,
щоб зазирати в келію мою?
Невже твоє життя тебе не кличе?
Чи ти спізнав життєву путь свою
на цій безрадній сумній роботі,
де все людською мукою взялось.
Ти все стоїш в моїй тяжкій скорботі,
твоїм нещастям серце поїнялось
моє недужне. Ти ж — за мене вдвоє
нешасніший. Я сам. А ти лиш тінь.
Я є добро. А ти — труха і тлінь.
А спільне в нас — що в'язні ми обоє,
дверей обоабоки. Ти там, я — тут.
Нас порізнили мури, як статут.

* * *

Тут сни долають товщу забуття
і згадкою лютуються, як змії,
тут, на кону минулого життя,
блазнують, корчаться, як лицедії
вертепних інтермедій. Тут живе
ховається у смерк і так існує
пропахле смертю. Віко гробове
з нас ані спустить ока. Все вартує,
щоб не згубити. А в хапливий сон
увійде гострий, наче ніж, прокльон
і повертається в душі розверстій.
Бо він — найбільший ворог мій — спішить
моєю кров'ю лезо окропить,
щоб став і ти такий, як треба, — чёрствий.

* * *

Тільки тобою білий святиться світ,
тільки тобою повняться брості віт,
запарувала духом твоїм рілля,
тільки тобою тішиться немовля,
спів калиновий піниться над водою —
тільки тобою, тільки тобою!
Тільки тобою серце кричить моє.
Тільки тобою сили мені стає
далі брести хугою світовою,
тільки Тобою, тільки Тобою.

* * *

Сумні і сині, наче птиці,
уже без неба і без крил,
обсіли край своїх могил —
живої не доб'ють водиці.
На попелищі віковім
досада щириться з досади,
їм спільної немає ради,
нерадісний їм спільний дім.

Тоді сторіками пливуть
і жалощами душі студять
і будять мертвих — не розбудять
і не докликавшись — кленуть.
Напростувалася їм путь —
спадна, укотиста, узвізна
і настає година грізна
і сурми доль в сто горл ревуть.

* * *

Нерозпізнанне місто дороге
відкрилося колючим скалком щастя.
І знов старі наринули напасті
здушили горло, кругле і туге.
Дивись, дивись — за муром цим рудим,
за другим, п'ятим, може, й сотим муром
дрімучий Київ — здибився буй-туром:
лукавим косить оком і незлим.
Святошин там — якраз дивись на ріг
в той кут глухий, де вартовий ступає.
І день постав, на підлікті спинає
охлялого по зазубнях доріг.
Ану ж, як сосни рурами гудуть,
жбурнувши в небо крони величезні!
Не пустять мури. Надто вже грубезні
і швидше вб'ють, ніж пустять.
Швидше — вб'ють.

* * *

Невідомі закипають грози,
десь божевільні грають весілля.
А начування, окрики, погрози
за мною назирають звіддала.
Куди й пощо? Не відаю, не знаю.
Мідяногорла ремствує сурма.
Ідуть етапи — без кінця і краю.
Реве шафар.
На світ зійшла пільма.

* * *

Неначе стріли, випущені в безліт,
згубилися між обидвох країв,
проваджені не силою тятив,
а спогадом про образи почезлі,
летять понад землею долілиць,
ані собі, ні світові не раді,
і лячно задивляються в свічаддя
людських озер, колодязів, криниць.
Так душі наші: майже неживі
пустилися в осінні перелети,
коли відчули: найдорожчі мети
на нашій окошилися голові.
В дорозі довгих самопроминань
під знадою земного притягання
проносяться від ранку до смеркання.
Крило торкає холодок вагань.
Обабіч — чужаниця-чужина.
Під кожним під крилом — чужа чужина.
І далені дальня Україна —
ошукана, оспала, навісна.
Дивлюсь — і мало очі не пірву:
невже тобі — ні племені, ні роду,
за сині за моря лети по воду
однаково — чи мертву чи живу.

* * *

Як добре те, що смерті не боюсь я
і не питаю, чи тяжкий мій хрест.
Що перед вами, судді, не клонюся
в передчутті недовідомих верст.
Що жив, любив і не набрався скверни,
ненависті, прокльону, каяття.
Народе мій, до тебе я ще верну,
як в смерті обернуся до життя
своїм стражденним і незлим обличчям.
Як син, тобі доземно уклонюсь
і чесно гляну в чесні твої вічі
і в смерть із рідним краєм поріднюсь.

ЗА ЛІТОПИСОМ САМОВИДЦЯ

Украдене сонце зизить схарапудженим оком,
мов кінь навіжений, що чує під серцем ножа,
за хмарами хмари, за димом пожарищ — високо
зоріє на пустку давно збайдужіле божа.
Стенаються в герці скажені сини України,
той з ордами бродить, а той накликає москву,
заллялися кров'ю всі очі пророчі. З руїни
підводиться мати — в годину свою грозову:
— Найшли, налетіли, зом'яли, спалили, побрали
з собою в чужину весь тонкоголосий ясир,
бодай ви пропали, синочки, бодай ви пропали,
бо так не карав нас і лях, бусурмен, бузувір.
І Тясмину тісно од трупу козацького й крові,
і Буг почорнілий загачено трупом людським.
Бодай ви пропали, синочки, були б ви здорові
у пеклі запеклім, у райському раї страшнім.
Паси з вас наріжуть, натешуть на гузна вам палі
і крові наточать — упийтесь пекельним вином.
А де Україна? Все далі, все далі, все далі.
Шляхи поростають дрімучим терпким полином.
Украдене сонце зизить схарапудженим оком,
мов кінь навіжений, що чує під серцем метал.
Куріє руїна. Кривавим стікає потоком,
і сонце татарське — стожальне — разить наповал.

ЗА ЧИТАННЯМ ЯСУНАРІ КАВАБАТИ

Розпросторся, душе моя,
на чотири татамі
і не кулься од нагая
і не крийся руками.
Хай у тебе є дві межі,
та середина — справжня.
Марне, вороже, ворожить —
молода чи поважна.
Посередині — стовбур літ,
а обабоки — крона.

Посередині — вічний слід
від колиски до скону.
Жаль — ні неба, ані землі
в цій труні вертикальній,
і заврунилися жалі,
думи всіли печальні.
Як то сниться мені земля,
на якій лиш ночую!
Як мені небеса болять,
коли їх я не чую.
Як постав в очах мій край
наче стовп осіяний.
Каже: синку, ступай, ступай,
ти для мене коханий.
Тож просторся, душе моя,
на чотири татамі
і не кулься од нагая
і не крийся руками.

* * *

Мов лебедина, розкрилила
тонкоголосі дві руки
збілілі губи притулила
мені до змерзлої шоки.
Сльозою темінь пронизала
в пропасниці чи маячні,
казала щось, даліти стала...
Мов на антоновім огні,
не чув нічого я, не бачив.
В останньому зусиллі зміг
збагнути: все, тебе я втрачу,
ось тільки виведуть за ріг...

* * *

Уже моє життя в інвентарі
розбите і розписане по графах.
Це кондаки твої і тропарі,
це кара, це з отрутою карафа.

Над цей тюремний мур, над цю журу
і над Софіївську дзвіницю зносить
мене мій дух. Нехай-но і помру —
та він за мене відтонкоголосить
три тисячі пропащих вечорів,
три тисячі світанків, що зблудили,
як оленями йшли між чагарів
і мертвого мене не розбудили.

* * *

Мені зоря сяла нині вранці,
устромена в вікно. І благодать —
така ясна лягла мені на душу
сумирену, що я збагнув нарешті:
ота зоря — то тільки скалок болю,
що вічністю протягий, мов огнем.
Ота зоря — вістунка твого шляху,
хреста і долі — ніби вічна мати,
вивищена до неба (од землі
на відстань справедливості), прощає
тобі хвилину розпачу, дає
наснагу віри, що далекий всесвіт
почув твій тьмянний клич, але озвався
прихованим бажанням співчуття
та іскрою високої незгоди:
бо жити — то не є долання меж,
а навикання і самособою-
наповнення. Лиш мати — вміє жити,
аби світитися, немов зоря.

* * *

Оце твоє народження нове —
в онові тіла і в онові духу.
І запізнавши погляду і слуху
нового, я відчув, що хтось живе
в моєму тілі. Нишком вижидає
мене із мене. Вабить повсякчас,

щоб погляд мій по ґратах цих обгас,
неначе свічка. Врочить і навчає,
що хай би грець, що й місця не знайду
од погляду зухвалого, що сниться
і видиться, коли мою біду
дотіпує громохка громовиця.
Це він для тебе обживав ці мури,
іще тебе не знаючи. Це він
шукає шпари у твоїй натурі,
аби солодкий близити загин!
Геть відійди, почваро! І не смій
ні кроку ближче. Одійди, почваро!
А все ж — нестерпна безневинна кара.
Хоч ти сказись. Хоч ти збожеволій.

* * *

Бальзаку, заздри: ось вона, сутана,
і тиша, і самотність, і п'ятьма!
Щоправда, кажуть спати надто рано,
ото й тельюшиш очі, як відьмак,
на телевежу, видну по рубінах,
розсипаних, мов щастя навісне.
Отут і прокидається уміння
накликати натхнення, що жене
од тебе всі щонайсолодші мрії
і каже: віщий обрій назирай,
де ані радості, ані надії.
То — твій правдивий край. Ото — твій край.

* * *

Така хруска, така гучна
уся моя кімната.
Як м'яко встелена вона,
лиш надто мультко спати.
Шість з половиною — в один,
чотири кроки — в другий.
Блукаю нею, вражий син,

неначе кінь муругий.
От тільки думається в ній —
і тісно, і обачно.
Так хутко збіг із мене лій,
хоч їсться й дуже смачно.
Мащини шастають навкруг,
неначе на параді.
Папір, мій зловорожий друг,
і тут мені завадить.
Покинув я сумний підвал,
лишив майдан Богдана,
де гетьман огиря учвал
кудись жене щорана.
Я там давненько вже не знав
про справжні емпіреї,
а тут Господь наобіцяв
гетьманські привілеї
(І в халепу ж ускочив ти,
коли на поверх третій
тюремні провели чорти
за буки і мислеті).
Така хруска, така гучна
уся моя кімната,
скрипить, як скрипочка, вона,
та ні з ким танцювати.

Січень [19] 72 р.

* * *

Вже цілий місяць обживаю хату,
Що ж, мабуть, навикати вже пора.
Стілець і ліжка, вільних три квадрати
в віконці ґрати, у кутку — пара...
І щохвилини в вічко зазирає
іскрадлива, як кицька, сатана,
мов дірочку під серцем назначає...
Напевне, приписали до майна
тюремного уже й тебе самого —

всі сни твої, всі мрії, всі думки,
завівши до реєстру потайного
і зачинивши на міцні замки.

* * *

Ще й до жнив не дожив, зелен-жита не жав
ані не долюбив. І не жив. І не жаль.

* * *

Господи, гніву пречистого
прошу — не май за зле.
Де не стоятиму — вистою.
Спасибі за те, що мале
людське життя, хоч надією
довжу його в віки.
Думою тугу розвіюю,
щоб був я завжди такий,
яким мене мати вродила
і благословила в світи.
І добре, що не зуміла
мене од біди вберегти.

* * *

Алея — довга і порожня,
старанно вгорнута у ніч.
Каштани. Сотні білих свіч,
а посвітитися — не можна.
І притінь, примерк торжества
і досить руку простягнути,
щоб за крайсвіту засягнути,
за гостру кригу розставань.
Кохана — ніби куш бузку,
обтяжений з задуми й тиші,
і на розстанні — ще миліша
за ту, що стрілась на віку.

Мовчить. Ображена. Застра-
шена. Зновародженна.
О тричі будь благословенна
лишатися. Мені ж — пора.
Куди? — здригнувся димний куш.
Куди? — суремила алея.
О краще з круч, аніж тебе я
згублю. З дніпрових краще круч.
Дорога довга і порожня,
дві чорні колії в огні
плафонів. І на серці кожна,
як басамани вогняні.
Куди? О, краще не питай.
Світ за очі. На всі чотири
шалені вітри. Далі віри
що стрінемося. Прощавай.
І там, де вимерлі провулки
погробли свідками німими,
ти, ніби випорснула з муки,
розсипалася вся лункими
підборами. Бігом, бігом —
з усіх пожеж — без озирання —
прожогом! Пасмуги світання
кололи небо колуном.

* * *

На Лисій горі догоряє багаття нічне
і листя осіннє на Лисій горі догоряє.
А я вже забув, де та Лиса гора, і не знаю,
чи Лиса гора впізнала б мене.
Поро вечорова, поро тонкогорлих розлук!
І я вже не знаю, не знаю, не знаю, не знаю,
чи я ще живий чи помер чи живцем помираю,
бо все відгриміло, відгасло, відграло довкруг.
І ти — наче птаха — понад безголів'ям летиш,
над нашим, над спільним, понад
світовим безголів'ям
Пробач. Я не буду. Це просто прорвалось
зничів'я...

Коли б ти лиш знала, о як ти ще й досі болиш...
І досі ще пахнуть журливі долоні твої,
і губи — гіркі — аж солоні — подосі ще пахнуть,
І тінь твоя, тінь проліта — схарапудженим птахом,
і глухо, як кров ув артах,
солоні гримлять солов'ї.

* * *

Наді мною сине віко неба;
сіро-чорна шлакова труна
геть обшила душу. Так і треба:
вже остання лопнула струна,
вкрай напнута сподіванням. Досить.
Бо немає стерпу. Твій кінець
умовляє, навчає, просить:
згинь, коли спромога. Хай їм грець
тим літам, що будуть непрожиті.
То ж бери собі останній шлюб,
бо не зійде на каменю жито
і сухий не розів'ється дуб.

* * *

Ти десь живеш на призабутім березі
моїх змілілих пам'ятей. Блукаєш
пустелею моїх молодощасть,
як біла тінь суворої скорботи.
Так часто Бог нам зустрічі дарує
в цій келії. Так часто я тебе
зову крізь сон, щоб душу натрудити
повік незбутнім молодим гріхом.
Припертий до стіни (чотири мури —
і п'ятого кутка ніяк не знайдеш),
чи не щодень до сповіді стаю,
та жодної мені нема покути.
На кожному мурі проступає рить
журби твоєї. Посестри — подоби
(нічний твій виступ) — в кількоро очей

зорять на мене поглядом німотним —
дошукуються давньої душі.
Ти є в мені. І так пробудеш вічно,
свічо моя пекельна! У біді,
вже напівмертвий, я в тобі єдиній
собі вертаю певність, що живий,
і жив, і житиму, щоб пам'ятати
нешастя щаст'я і злигоднів розкоші,
як молодість утрачену свою,
жоно моя загублена! Тобою
я запізнав ті розстані, які
нам доля не прощає. За тобою
спинив я часу плин. І кождодня
вертаюся в витоки. Надто тяжко
ступати безворотною дорогою,
де втрачено початки і кінці.
Я здумано живу і не зберуся
натішитися злагодою ночі
і забуття. Неначе стовп огнений,
мене ти з себе викликаєш, надиш —
забутим, згубленим, далеким, карим
і золотим. Куди ж мене зовеш,
брунатна бджілко? Дай мені лишитись
у цьому часі страдному. Дозволь
зостатися з бідю наодинці
і — ачи вмерти чи перемогти.
Дарма. Ти знову в сни мої заходиш
вельможно мури прочиняєш всі —
і золоті, брунатні, карі очі
йдуть зовсібіч на мене. І беруть
у свій полон.
До молодості зносять,
аби жбурнути — в прірву...

* * *

О, скільки слів, неначе поторочі!
І всі повз мене, ніби кулі, б'ють
і всі живу мою минають суть,

а тільки строчать.
І я бреду — крізь ці слова облудні,
бо йде тут бій, бо тут — передова,
де всі твої бійці — одні слова.
Та сіють зраду спогади марудні...
Не ошукайся ж, вірячи добру
і не згубись у мук своїх огроми.
Спогадуючи, піддаєшся втомі,
хоч тільки-но стомлюся — і помру
і в помережані сховаюсь ночі,
де ні жалю, ні радощів не ймуть,
де не живуть, а смерть свою жують.
О, скільки слів, неначе поторочі!

* * *

Як моторошний сон — ці дні і ночі.
Пригнічують мене і додають
безмежних сил. Хоч силоміць ув очі
засилую сон! Привиддя постають —
спогадані, згорьовані, урочі
з моїх артерій кров солону точать
і як криваві зозулі — кують.
Не кукайте, криваві зозулі,
над бідною моєю головою,
коли віконце обснувало млою,
коли мені так тяжко без землі,
завислому у вертикальній трумні.
О, кружні кроки — скрадливі й безшумні.

* * *

Крізь сотні сумнівів я йду до тебе,
добро і правдо віку. Через сто
зневір. Моя душа, запрагла неба,
в буремнім леті держить путь на стовп
високого вогню, що осіяний
одним твоїм бажанням. Аж туди,

де не лягали ще людські сліди,
з шовба на шовб, аж поза смертні грані
людських дерзань, за чорну порожнечу,
де вже нема ні щастя, ні біди.
І врочить порив: не спиняйся, йди.
То — шлях правдивий. Ти — його предтеча.

* * *

Довкруг — обрізано жалі,
обтято голосіння.
Десь при вечірньому столі —
батьків моїх тужіння
згорьоване. О цій порі,
аж чорні од розпуки,
голосять наші матері,
заламуючи руки.
Ще наші біди замалі!
Ще наберись терпіння.
Довкруг — обрізано жалі,
обтято голосіння.

* * *

Той образ, що в відслонах мерехтить,
повторюють дзеркалами дзеркала.
Це в прискалках душа твоя жахтить,
ледь народженна ачи з мертвих встала.
Вона збирає в стосики тонкі
усі твої розсипані відбитки,
мов золоті, з поховань скіфських, злитки
на поза всякий час і всі віки.
У синіх вітражах, б'ючи, як млість,
вже золота спалахує подоба
і біла пучка тягнеться до лоба,
і серце покріпляє благовість,
о милосердний Господи!
Знова душа постала з тліну всежива!

* * *

Ти підійшла — а я тебе не ждав.
Не сподівався, що аж так нагально,
знаку ані подавши — все відтрутиш,
щоб заступити весь світ мій цілий.
Так, світ тобою став. Ти — стала світом
чужим, як ти. Німим, як ти. Як ти —
непроханим. Та чую — жаль обох вас
уникнути — чи брата чи сестри.

* * *

І віщий голос подали вітри,
ласкаві ластівки зашелестіли,
мов листя лип. І крики замигтіли
мені на лицьох. Годі, очі втри,
моя зажуро. Поночіє світ,
гойднувся обрій — радості й докуки.
Сідають ластівки — мені на руки.
А серце поривається в zenit.

* * *

Ще кілька літ — і увірветься в'язь.
Забутий світ увійде в сни диточі,
і всі назнаменовання пророчі
захочуть окошитися на нас.
Червона барка в чорноводді доль
загубиться. І фенікс довгоногий
перенесе тебе в ясні чертоги
від самоволь, покори і сваволь.
А все тоте, що виснив у житті,
як рить, проб'ється на плиті могильній.
О, ти еси тепер довіку вільний
в нестерпному своєму всебутті.

* * *

У темінь сну занурюється шлях.
Все вище й вище засягають води

терпкого забуття. Все ближче край.
Дивлюся в порожнечу днів і літ —
і думаю: де та межа, котрою
вертається утрачена душа
у прапервні. У паділ тих розкошей,
які сурмили молоді літа.
Камо грядеши? Неслухняний крок
пізнав себе у цій ході невпинній,
а ти лише в його ступаєш слід.
І вужчає блаженка смужка літ,
мов тінь твоя, що йде тобі назустріч
і врочить, врочить... Ось і заламалась
твоя дорога. Темінь. Прірва. Край.
Зайди за грань. Нам надто тяжко жити
непевністю. Межи. Напівступою,
як над собою винесений крок
задумався і скляк. Напівбажання,
на півваганні втяте. Гони меж
ховаються за пагорби терпіння
і невидимі для зухвалих мет
простертості. О, що б, коли б той край
пізнав дробинність нашу! Що б то стало —
горі — горою бути? Що б то нам
посовгнути — ці межигони часу,
марудні межигони живоття,
коли змарнілі постаті снаги,
ці бурі пристрастей попопелілих,
раптово окошилися на нас.
І хочеться сягнути за крайчасу,
за прапервні. І все почати знов.
Первослідом. О, що б то нам прямитись
поверненням у смерть. О, що б то йти
узгір'ям долі в верхогір'я крику,
яким прорвався тверді першотвір,
і збував певність німоти і тліну!
О, ті нестерпні виходи за грань
привсюдності! О ті наломи ляку,
ота зухвала згага самовтеч,
жага згоряння, спалення, авто-
дафе. Та паморозь терпінь

і вічна недоконаність дерзання,
рух руху руху. Те безмежжя сил,
розбурханих од молодого болю,
ті парури зусиль, та виднота
себявлення, та оглухла прірва
обрушення і заступання за
видиму смерть, аби тороси муки
ліпили лона квітам. Ось ти є,
непевносте. Оце ти й є, дорого,
котра прожогом наvertsє нас
до серця серця, ув аорти шалу,
де безбережжя голубиний гуд.
Так обрїй замикає небо й землю.
Склепи ж повіки. Віщу таїну
спізнати серцем, духу не згубивши,
і кров, що рветься з голосних аорт,
погамувати — мабуть, не під силу
нікому з нас...

* * *

Замерехтіло межі двох світів
щось невпізнанно-знане. Ярі барви
по ньому заструмили, мов жалінь
тоненькі леза. Погляд мій взяли.
Вітрило пружне віщих начувань,
я сам пустився плавом за собою —
не стільки од вітрів, як од чекань
і спогадів. Як барви тріпотіли,
єднали поцілунками світи!
Метке осердя сталим серцем стало,
як протяг полохкого досвіт-сну.
Заворушилось небо. Ожило
весняним добрим громом. Глас Господній
начитує старозавітню книгу
(вільготний вітер горне сторінки).
За шелом'янем виспраглих видінь
зникомий чую: на долонях доль,
поміж обачних пальців, потекло,
немов пісок, дощами перемитий,

моє життя. До нього не дорослий,
я, майже немовля, ввійшов у мить
неподоланну. Тарілки литавр —
площини вишу й долу — колихались,
як мідь уроча. Тяжко набрякало
осердя, прагнучи знайти мене,
спостигнути і трепетом обдати.
Як я губився в тих долонях доль!

* * *

Михайлині К.

Там тиша. Тиша там. Суха і чорна
і крешуть кола сиві голуби.
Тож як не вдатися до ворожби,
як ніч по горло мороком огорне?
І видається: віщуні проворні
перед тобою мечуть жереби.
В квадратах жертв — чистописом журби —
усепокора, майже невідпорна.
Свічадо спить. У ньому спить свіча,
розплатана метеликом, акантом.
В щопті аканту — біль твій — діамантом.
Сліпучим оком глипає одчай.
Стань. Не стирай з свічаддя порохи —
то все — твої страхи, страхи, страхи...

* * *

Схилившись до багаття давніх спогадів,
на цій безмежній виглухлій розлуці,
де ані зір, ні місяця нема,
де навіть вітер не подме, я грію
пограбілі долоні, виглядаю
геть забарного досвітку. Дивлюсь,
перебираючи життєві чотки,
аби не провалитися у розпач
і не піддатись смертній самоті.
Сиджу, поклавши лікті на коліна,

поштурхуючи вугілля пригасле,
що бурхає, і жевріє, й тремтить,
уяві непідвладне. Білий світе,
чи ти мені наснився ночі гупої,
чи я про тебе пам'ять приборіг
моїх далеких предків? Чи самотність —
така безмежно довга і жалка —
тебе створила із душі моєї,
стараючись про зими холоднеч?

* * *

Уже тоді, коли, пірнувши в ліс,
ти пив пожадно тугу підкарпатську,
востанне причащаючись його
правікової чужості, що склиться
і не пускає ближче, вже тоді,
коли, сягнувши урвища стрімкого,
тримаючись окляклыми руками
за голе корневище, вже тоді,
посовгнувшись по глеюватих надовбах,
колючим тремом бралася нога
і терпло серце. Вже тоді, як вечір
плекав твою самотність феєричну
між постатями феєричних пройд
(пільма убгала в жовті колби спогаду
похнюплені тягучі ліхтарі) —
передчуття біди в твій слід ступало
і начування бігло наперед.
Спаскуджене парсунами п'яниць,
розпусників, повій, заброд, ссавущих
і пришелепкуватих землячків,
це грішне без гріха глухе містечко
тряслось, гойдалось, мов драговина,
під шептами байдужих баляндасників,
волівши догодити всім і вся —
яким війнуло холодом на мене
в цій вичужлій вітчині, отут,
де край мені здавався серцем серця,

а стогін крові — обрій знакував!
Уже тоді, коли твій рідний люд —
ці милі, грішні, славні, чесні лица
зашелестіли, засичали разом
над головою в тебе, вже тоді,
коли в осонні дорогих околиць
ти чув тривожний безрух, а вода
здубілими артеріями бігла,
на тебе коні мчали (він це, він! —
вкрай спантеличені казали здвиги
і жовті пальці тицяли в твій бік),
будучина писала навмання
своє сьогодні вкрадене. Тоді вже,
коли останні строїлись святки
(Свят-вечір був, і коляда, і гамір
диточої дзвінкої коляди),
ти чув про це. Коли незнаним Львовом
ішов наздогад, близячи свій час
(аж ось, аж ось, аж ось ти, мить прощання,
що обігнала зустріч), вже тоді,
коли сподіючись щасливих зичень,
нас виглядали сонми хорих з клініки,
а урочистий вікопомний спів
був греблею для гомінких трамваїв
і перехожих спізнених, збагнув я:
це все — одне прощання понадмірне —
з Вітчизною, зі світом, із життям.

* * *

Немов крізь шиби, кроплені дощами,
крізь скрик розлуки, ліхтарів і грат
затрембітав тонкими голосами
гранчастий келих квітів і дівчат.
Там мармуровий врунеться акант,
різьбленими лопоче язиками
поколяду — немов за образами —
доносить співу тужний аромат.
Там буриється похмурий амарант

і айстри у покірній непокорі
останні долітують прозорі
дні вересня — ясноджерельний кант.
І папороті цвітом процвітає
оцей дивочний опівнічний спів,
о як би я туди, до вас, хотів —
хоч краєм ока або серця краєм!
Ридають ув аортах солов'ї
і пролітають в вирій, пролітають.
А ті, що йдуть крізь смерті, поринають
в галай-світи, світища-галаї.
Покірні тузі, образи пливуть,
тремтять, мов струни, кроплені сльозою.
Промов же, Україно, за котрою
із загород відкриється нам путь?
Такі бо забродили алкоголі,
такі надсади — йой! — такі хмелі!
Сурмлять у ріг чотири вітри в полі
і, ніби криця, сталяться жалі.

* * *

Коли тебе здолає тлум смертей
і втома літ твої обляже груди
і понесуть ізвомплені маруди
світ за очі і геть сперед очей.
Коли спромога самоуникань
при узголів'ї спалахом прозріння
відкриється тобі, як благостиня
прошень, опрошень, прощ і прощавань.
Коли протліла згага живоднів
ураз попустить серце, ніби напад
нагальної недуги, в смертний запад,
у феєричні полиски жалів.
Невже тоді помислиш: безпуть є
в пекельній товчі нескінченних тріпань,
апокрифом здобиться житіє.
Як відшаліє безголосий кипень,
чи впустиш, Боже, в царствіє твоє?

* * *

Потрібен янгол помсти. Мій захисник,
мій щит, що не дозволить підупасти,
не дасть зотліти в пеклі дорікань
великосвітніх. Де ж ти, появиись!
Бо сходяться усі кінці. Всі ріки
доходять гирл. І море невсипуше
колотиться, і ремствує, і скоро —
наперекір всім бідам — зареве.
Тож не барись. Поквапся, помсти янголе,
допоки гнів мій горній гороїжиться,
допоки ув очах червоне марево
переді мною безумом повзе.

ТРЕНИ М. Г. ЧЕРНИШЕВСЬКОГО

1

Народе мій, коли тобі проститься
крик передсмертний і тяжка сльоза
розстріляних, замучених, забитих
по соловках, сибірах, магаданах?
Державо напівсонця-напівтьми,
ти крутишся у гадину, відколи
тобою неспокутний трусить гріх
і докори сумління дух потворять.
Казися над проваллям, балансуй,
усі стежки до себе захарашуй,
а добре знаєш — грішник усесвітній
світ за очі од себе не втече.
Це божевілля пориву, ця рвань
всеперелетів — з пекла і до раю,
це надвисання в смерть, оця жага
розтлінного весь білий світ розплити
і все товкти, товкти зболілу жертву,
щоб вирвати прощення за свої
жахливі окрутенства — то занадто
позначене по душах і хребтах.
Тота сльоза тебе іспопелить

і лютий зойк завруниться стожало
ланами й луками. І ти збагнеш
обнавіснулу всенищівність роду.
Володарю своєї смерти, доля —
всепам'ятна, всечула, всевидюща —
нічого не забуде, ні простить.

2

Виснажуються надра: по світах,
по диких нетрях, криївках і кублах
розсовано твій рідний суходіл.
Німі, нерозпізнанні вже уста,
серця студені, тьмою взяті очі
і шкарубкі долоні, де вже доль
не розпізнаєш лінії.

То рештки

душі твоєї, що напівжива.

О болю болю болю болю мій!

Куди мені податися, щоб тільки
не трудити роз'ятреної рани,
не дерти серця криком навісним?

Стою, мов щовб, на вічній мерзлоті,
де в сотню мишачих слідів угнались
розпадки тьмаві — і скупі сльозу,
що на морозі мерзне, ледь тамую:

це ж ти, мій краю, в цятках крові — ти!

Займанщино пекельна! Де не скинь
страпатим оком — то охлялі надра
то рідний край — пантрує звідусюди
«Це ж я (на голос Йорика), це ж я».

3

Чотири вітри — полощуть душу.

У синій вазі — стеблина яра.

У вирві шалу, світ-завірюсі
чорніє безум хитай-води.

Біля колчану — хвостаті мітли.

Під борлаками як запах безу

убрався обрій вороноконий
у смерк, у репет, у крик, у кров.
Новгородці, новгородці!
Загородила пуга дорогу.
У синій вазі — стеблина яра.
Як білий бісер — холодний піт.
О білий світе сторчоголовий,
опріч опричнин — куди подітись?
Кошлатий обрій вороноконий
йде берегами ридай-ріки.

4

Боже, не літості — лютості,
Боже, не ласки, а мсти,
дай розірвати нам пута ці,
ретьязі ці рознести.
Дай нам серця неприкаяні,
дай стрепіхатий стогнів,
душ смолоскипи розмаяні
між чужинецьких вогнів.
Пориве, пориве, пориве,
разом пірвемося в лет.
Бач — розсвітається зориво.
Хай і на смерть, а — вперед.
Благословенна хай буде та
куля туга, що разить
плоть, щоб її не марудити
в перечеканні століть.
Боже, розплати шаленої,
Боже, шаленої мсти,
лютості всенаученної
нам на всечас відпусти.

5

Зрадлива, зваджена Вітчизна в серці дзвонить
і там росте, нам пригнітивши дух.
Ви, нею марячи, зазнайте скрух і скрух
і най вас Бог, і най вас Бог боронить.

Розкошлані на всіх вітрах вагань,
як смолоскипи молодого болю,
в неволі здобули для себе волю,
ногою заступивши смертну грань.
Щедрує вам безсмертя щедрий вечір
в новій Вітчизні — по громадді спроб.
Отож, не ремствуйте, що вам на лоб
поклав Господь свій світлий перст
нищівний.

* * *

Невже оце ти й є, бідо,
що стала посестрою щастя?
Шуми, водо, шалій, водо,
і жебони: нам доля — вдасться!
Коли не прийде — то мине,
коли не стріне — не відтручить
і, як жар-птиця, промайне
і, як нічна сова, напучить.
Двокрайо обрушає біль
нам душу, ветху і огромну,
як нашу трумну вікопомну
вогненна в'южить заметіль.

* * *

Цей берег зустрічей — і не збагнеш:
чи то твоє життя обабереге,
чи — очі в очі — двох смертей шереди
зближаються, пустившись власних меж.
В овали болю безкінечний світ
вривається захланно, ніби злодій,
допоки духи не промовлять: годі,
ще на тобі і кров твоя, і піт,
ще повен скверни ти. І недомога
твоя — спізнати долі ліпоту:
все презмагати стежку цю круту
від царства Сатани до царства Бога.

* * *

О, там були правдиві антрацити,
які рівняла маячна вода,
і туга олива і цинова руда.
Те все цвинтарним сьєвом повито.
І затирає час всі справжні міти,
і почезає вікова жада,
і сновидінь довгаста череда
урвалася. І нічим більше снити.
Час порожнечі — найстрашніший чад —
несамовитою шаліє люттю
до голосу. Спинившись на розпутті,
світ стрімголов пускається назад.
І, ревний раб, зве небеса рабами,
а зизим оком стежить за зірками.

* * *

Як вікна в позапростір, позачас,
за мури німоти і всепокори,
так світяться свічада, світлом хорі,
і пильно задивляються крізь нас
у сяйва, що озерами стоять
на споді наших душ, в лямівці ночі...
Стань і молися, попустивши очі,
допоки не відчуєш благодать,
що йде на доли. Полиски вогнів
враз висвітлять на шарому екрані
той саркофаг терпінь — в перечеканні —
і знімуть кільця літ, кружала снів,
і ти, залишений в осерді серця,
збагнеш, якої проби диво — смерть ця.

* * *

М'яко вистелив іній
український обік,
тільки довшають тіні
і коротшає вік.

Ночі врвала Варвара,
сонце йде за Різдом,
і чигає покара
за сусіднім горбом.
На Водохреща маєм
Об, Иртиш, Єнісей,
а в очах не світає,
тьма не йде із очей.
Пси, наглядачів крики
і залізя тобі ж.
Пригравайте ж, музики,
за колимський рубіж!

* * *

Кривокрилий птах: коротке —
рідне, довге — що чужинне.
Спробуй — спекайся мороки:
за крайсвіту — Україна!
Сонце, сонце утікає,
зизооке і зловісне,
в безпуть ринула залізна
колія. О, рідний краю!
Десь ти тінню тіні тіні,
десь ти скраю всіх краєчків
вікопомній домовині
поначеплено вервечки.
Ця дорога вседороги
всенезустрічі — всегону.
Позирай із заквагону
за сузір'ям Козерога.
Але — буду-перебуду,
перечую — перебачу.
Скільки віку — стільки й труду.
Кривокрилий, круком крячу.

* * *

Цей біль — як алкоголь агоній,
як вимерзлий до хрусту жаль.

Передрукуйте прокльони
і переписуйте печаль.
Давно забуто, що є — жити
і що є світ і що є ти.
У власне тіло увійти
дано лише несамовитим.
То ти ще довго сатаній,
ще довго сатаній, допоки
помреш, відчувши власні кроки
на сивій голові своїй.

* * *

Син — ще малий — вигулькував, як птах,
мала дочка — живіша од живої —
як перепілка з-за трави густої
скидалася, косматячи мій страх.
Я з ними був — летів за ними вслід
ачи вони за мною. Острах ока
все ріс, як прірва, — і гулка, й глибока
і прогинався під ногою лід.
Ковзалися, стеналися довкола
бажання, наче тіні полохкі
і белькотіли довгі лотоки
призабуття. І пам'ять несхолола
ще тужилася вберегти тепло
долонь і лиць, щоб усміхи забуті
на мене чатували на розпутті,
щоб не стихало сну метке живло...
Той сон життя озорено іскрить.
О, дотягнись до сніння дорогого
і осіянна спалахне дорога
і з далини Софія заряхтить.

* * *

Послухай вересня — і він повість
у миготливо-золотій задумі:
те, що в веснянім виснилося шумі,
іще й подосі жде на благовість.

Спадає листя — і твоє ждання
мов перелітний птах, пірветься в вирій.
З усіх коханок дайсь єдиній — вірі,
що зраджує і любить навмання.
Бо вже верхів'я молодих трепет
напризволяще наслухає гуки
німих висот. Тополя ламле руки —
їй сил нема — пірвати тіло в лет.

* * *

Як лев, що причаївся в хащах присмерку,
заки й зблудив, отак від мене обрій
відбіг, залігши в чорних шпарах спогаду —
минушини чи то будучини.
Сичить піщаним нашептом годинник,
розвалюються храми, шойно зведені,
і голос болю вільно розтікається
по риті часу, що спливає вспак.
Стоять світи зголілі довкруги
безобрійні — куди не скинеш оком —
черга видінь, немов дереворити,
на білому екрані миготять.
Як лев, що причаївся в хащах обрію,
заки й зблудив, отак і я, зморившись
од тяготи доріг, розтав, як порох
по розстанях і зазубнях чекань.
Як лев, що причаївся в хащах обрію,
заки й зблудив, отак і я валандаюсь,
від тебе відмежований навіки,
і всеспогадую — немов живу.
За частоколом чорних загород
багріє сонця пишне покотьоло,
а далі — ніби цятка мого болю,
роз'ятрена вітрами начувань —
ти світишся. Як крихта світла
в вістрі
пекучого двожаłego ножа.
І мерехтиш вогнем моїх темнот,

подвійно обережена чеканням,
і кожне коло в'ється вколо стану.
Одне об Чдне вдаряться — й лящать.
Як лев, що причаївся в хащах обрюю,
заки й зблудив, отак і я від тебе
далію, наближаючись.
Розлуко,
ти порізняєш нас чи єдиниш?

* * *

Земля гойдається під нами
і небо, ніби маячня,
накликана нічними снами
і необачно, й навмання.
Нема ні вишу, ані долу
бо долі кривокрилий птах
вергає душу нашу голу
то проміж зір, то по тернах.
Людино, шу твої воління,
віками значені сліди,
оце впокоєне струміння
прозріль, радіння і біди?
І що усі твої напасті
і сподівання, і жалі,
як по Вітчизні довгі страсті
ряхтять, мов рани на чолі!

* * *

Як хочеться — вмерти!
Аби не мовчати,
ні криком кричати
останню зірницю,
обвітрену врано
останнє спинання
осклілої днини —
діждати — і вмерти!
І вже — не вертати:
у спокій глибокий,

де тиша колише,
де пісня затисне
обкладене серце —
ані продихнути —
як хочеться вмерти!
Відмрілися мрії,
віддумались думи
всі радощі — вщухли,
всі барви — погасли.
Голодна, як проруб,
тропа вертикальна
не видертись нею
ні кроком ні оком
ні рухом ні духом
ні тілом зболілим
ні горлом скривілим
од крику — владико,
піднось мене вгору,
бо хочу — померти!
Та й як перебути —
ці гони чекання
понижя безодні
цей паверх терпіння
цю муку прелюту
дай, Господи, — вмерти!
Пропасті, забутись,
зійти себе в зойках,
на друзки розпасти,
розвіятись в вітрі,
згубитися в часі
і вирвавши душу
піти — в безімення!
За пагорбом долі —
снігів снігавиця,
завія дороги,
кушпелиця шалу,
а матірні руки,
осклілим світанням
піднеслі над світом,
шукають навпомац

синівське привиддя
родимку при оці
зажурені згорблені схилені плечі.
Як хочеться — вмерти!
Зайти непомітно
за грань сподівання
за обрій нестерпу
за мури покори
за грати шаленства
за лють — огорожі
за лози волань
шпичаки навіженства
аби розплататись
в снігах безшелесних
десь між кучугурами
доль запропалих —
Як хочеться вмерти!

* * *

Немає Господа на цій землі:
не стерпів Бог — сперед очей тікає,
аби не бачити нелюдських кривд,
диявольських тортур і окрутенств.
В краю потворнім є потворний бог —
почвар володар і владика люті
скаженої — йому нема відроди
за цю єдину: все трощити впень
і нівечити, і помалу неба
додолу попускати, аби світ
безнебим став. Вітчизною шалених
катованих катів. Пан-Бог — помер.

* * *

Те, що було за смертю, я пізнав.
Всю силу таємничого діяння,
весь морок неб і твань землі движку.
І тяжко жити, цим знанням підперши

свою оселю, витрухлу на пустку.
Склепіння склепу, тліну тліну тлін
опав тебе, подужав і змєртвив.
І вже тобі повік не відволодати
довірливого серця. Все — в подобах.
Світ, у котрому виросла душа,
зінакшав. Це твоя, Єресіярхе,
найтяжча плата і страшне знання.
Ось — твій убивця: руку подає,
всміхається, щасливих зичить років,
ховаючи зненависть, як ножа...

* * *

Коли найперші сполохи світання
схрестять на небі голубі мечі —
лежи й мовчи. Твоє недосягання
простиме буде. Перші орачі
порушать ниву, поки напівсонну,
тополю збудить трактор край села.
Мовчи, мовчи. Не утекти полону,
бо оборала серце, облягла
рілля жорстока. Сонце підіб'ється
і чорні заворушаться жуки...
Сміється світ. Недобре так сміється
і гупають далекі молотки
твоїх звістовань. Буде попри спаді
цей пишний день і кров'ю підбіжить
страпатий вечір — стане на заваді
це неситиме пожадання жить.
Тоді згадай: десь за стома морями
десь на крайсвіту мати є твоя
і ламле руки, ставши коло брами.
А позад неї — вічна течія.

* * *

Такий близький ти, краю мій
і безнадійно так далекий.

У вирій відлетять лелеки,
а ти пробудь один — і скній.
Ізвмплена душе, ярій!
Коли докучили ці втеки —
в лет, до вогненної пашеки.
Як він оширився, стозмій!
Іще в цій тиші гробовій
колись почувеш: орлій клекіт
шикує молоді шереди
всіх наших змагань і надій.

* * *

І стало тихо, і святочно, й вічно,
як смерть тебе забрала забарна.
А в пам'яті ще длань твоя заклична
і пісня псалму, древня і журна.
І сяйний погляд — неба голубого
і лазуровий шовк старечих слів.
Оце ти й є, дорого цнот, дорого
в епітим'ї впокоєних жалів.
А клір мовчить. Ніхто й не заголосить,
ніхто й не знає, де твій буде прах.
По цих мордовських рознесе вітрах
ота злоба, котрої дневі досить.
Лети ж, пожовклий золотий листочку,
світами, що угрілися в піснях
твоїх прещедрих. В льолі-сповиточку
най стріне тя Господь у небесах.

* * *

Прощайте ви, чотири мури,
три двері, грачене вікно
і ти, мовчазний і понурий
мій столе, й ти, вільготне дно
ночей тюремних. Прощавайте.
Коло Тенара — мерехтить.
Нічні сонця, мені світайте,

бодай на день, бодай на мить.
Біда тут грала на басолі,
чорти казились по кутках.
А втім, скажу: пізнав і волю,
свободу на семи замках,
коли гуртом відпочивали
(как на курорте — еге-геж!).
І на чим світі проклинали
і папу римського й папеж!

* * *

Ще вруняться горді Славутові кручі,
ще синіє річки замріяна гладь,
та вже проминув тебе птахом летючим
твій час, твій останній. Попереду — падь.
Ще сонце високе, ще небо глибоке,
та серце замало грудей не пірве.
Урвались, подались прекрасні мороки
і щось тебе кличе, і щось тебе зве.
Розкрилені висі твої пронеслися,
попереду прірва. І ока не мруж.
Ти бачиш розхрестя дороги? Молися,
бо ще ти не воїн і ще ти не муж.
Ревуть пароплави, гудуть паровози,
і аероплани прокреслюють слід.
Чіпляйся за кручу, як терен колючий,
чіпляйся за небо, як яблуні цвіт.
Бо вже ослонився безокрай чужинний
бо вже чужинецький оширився край.
Прощай, Україно, моя Україно,
чужа Україно, навіки прощай.

* * *

Калюжа, мов розчавлений павук,
сліпила шлях і заступала кроки,
чіпляючись до походи людської
і присмеркових зойків. Крізь імлу

надобрію здіймався ярий місяць,
скрадаючись повз виголлі крони
осіннім вітром видутих дерев.
Асфальтом біг старий кудлатий пес,
сахаючися гамору людського,
сирен автомобільних і бездонної,
мов поніч, яро-чорної води,
котра солопила на огорожу
розбійницького злого язика.

* * *

І жайворони дзвонять угорі, —
мов гостре срібло річки степової
мені заблисло з пам'яті глухої,
де бродять тіні — з ночі до зорі.
З лісів довкільних сірі зозулі
предовгого наобіцяли строку.
Чи й вистане здоров'я нам, нівроку,
на цій пахкій, а не своїй землі?
Прогірклим медом пахне сіножать,
зелені шкла горять в зеленій хижі,
де мертві сплять, навіки впавши крижем,
здобувши приостанню благодать.
Там ще лежить архангел Михаїл,
стуливши в пучку пальці молитовні.
А світ гріховний котить хвилі повні,
що б'ють об пекло, вибившись із сил.

* * *

Пам'яті А. Г.

Заходить чорне сонце дня
і трудно серце колобродить.
При узголів'ї привид бродить.
Це сон, ява чи маячня?
Це ти. Це ти. Це справді ти —
пройшла вельможною ходою
і гнівно блиснула бровою.

Не вистояли ми. Прости.
Прости. Не вистояли ми,
малі для власного розп'яття.
Але не спосилай прокляття,
хто за державними дверми.
Свари. Але не спосилай
на нас клятьби, що знов Голгота
осквернена. Але і потай
по нас, по грішних, не ридай.

* * *

Пам'яті М. Е.

Блідава зелень молодих суріп
і дві сосни, обчухрані вітрами —
сумний ескорт, коли тебе до брами
несли на ношах, під іржавий скрип
замків старезних. Світ живе добром
Господніх благ. Отож, корись потворі,
що верховодить нами в лютім горі.
Ні, скрути палісандровим хрестом
ти не прикрив. Господній післанець
любов'ю ти спиняв отого вбивцю,
що цілий вік точив із тебе кривцю
в руці тримавши смертний рішенець.

* * *

Наснилося, з розлуки наверхлося,
з морозу склякло, з туги — аж лящить:
над Прип'яттю світання зайнялося —
і син біжить, як з горла кров біжить!
Мов равлики, спинаються намети,
а мушля в безсоромності цноти
ніяк не знайде барви для прикмети
твоїх надсад, твоєї німоти.
І шклиться неба висліпла полуда —
тверда труна живих, як живчик, барв.
Бреде зоря — сновида і прибудла —

одержаний задурно щедрий дар.
А човен побивається об здвиги
повсталих хвиль, твердих, немов стовпці.
...Підтале чорноводдя зелен-криги
займається світанням на щоці.

* * *

Прийшло — по зустрічі прощання.
Непам'яте, залізна стань!
Ти — за шелом'янем, за гранню
додосвітків і надсмеркань.
Путі — задовгі і загострі,
неначе язика вогню
і надить-надить невідь-простір
горбів, і урвищ, і багнюк.
Крізь хащі й шпичаки — на волю!
Свій стрепіхатий сказ винось,
благословляючи сваволю,
цих розпачей і безголось.

* * *

Вглядаюсь в осінні стерні —
куди ти біжиш, дорого?
З-за обрію — хто поверне,
як холодно і волого?
За ставом праліс холоне,
берез вітражі вогненні
все ваблять — подайся в гони,
за окраї безіменні.
А чий навіжений голос
вештається серед степу?
Блукає старезний Волос
привидом із вертепу.
Та прозимом осінь віє,
німує земля Сварога,
і сонце божеволіє,
бо ж холодно і волого.

* * *

Коли б не ти — оця зима
мені була б, як нескінченна
оскліла вулиця. Для мене
без тебе і життя нема.
Коли б не знав, що в тиші тиш
і в п'їтьмі теміні немає
твоеї свічки, що світає
попід безоднею узвиш —
я збожеволів би давно.
Щодень за днем, щорік за роком
вглядаюся в сумне вікно —
і бачу мигдалеве око,
Вітчизно, Матере, Жоно!
Недоля ця, коли б не ти,
мене косою підкосила,
а ти всі крила розкрилила
і на екрані самоти
до мене крізь віки летіла
і шепотіла, шепотіла:
Це ти, мій сину. Муже, ти!

* * *

Ці сосни, вбрані в синій-синій іній,
на взгір'я збігли і завмерлі, мерехтом —
чи то цвинтарним ачи межисвітнім —
мені відкрили візерунки душ:
омиті потойбічною водою,
у сьайві тамземних просвітлих весен,
у білій білоті недосягання —
вони стоять в короні сніговій.
І світ — далекий — за малою тінню
миттєвих роздоріж — посиротіє
од холоду розлуки, і од стужі,
і од навічних сліпосайних щасть.
Узорені, роздумані, прозорі,
піднесені, знімілі, кришталеві,

немов одне високе чудування
невговтаних, життя жадібних душ!
Отак — відсторонитися і жити,
світ чарувати поглядом осклілим.
Яка недоторканна ця пишнота
і всепрощення добрих всеочей!
Мені за березневі є дари —
оця богорожденність, стала святість
оце світіння пологких світань
світів жертовних, що мене запалює
всенепогасним і ламким, як крига,
огнем співучих надторосів — криг.

* * *

Бриніли по обранених ярах
скляні струмки, відтеплювались кручі.
Глухоніма вода, і сонця спях,
і зойк лісів, нагальний, як падуча.
І перша птаха різала крилом
обрус небес, морозний і зелений.
Чаділи верби і шаліли клени.
О рвись до них — крізь ґрати — напролом!

* * *

Вона лежить, як зібгана вода —
усепокірна і усеприймуша.
І геть здирає з неї шкаралущу
глуха, як пуца, вікова жада.
Як водограй, піднісся пагорб хіті,
щоб дужче бути спаленим дотла
коли, як млість солодка, увійшла
ввігналася в її устяж одкриті
звогнілі надра пружна і движка
нестерпна, живодайна і убивча
шалена міць. І втіха таємнича
її протнула з ніг до борлака.

Порожня руро, під ярмом волянь
дерися вгору чи зривайся з кручі,
як задвигтіло кішло згаг дрімучих
у реві родив, натерпу й конань!

* * *

Збудився врано синій-синій птах,
на мокру гілку всівся — і щосили
виспіває — на весь колючий світ —
що скоро-скоро літо переможе
цю весну забарну і надлетять
шелихвости, і кулики, й зозулі,
і ліс здригнеться в співі солов'я,
почавши течію плавкого літа.
Як зачинає, як тріпоче він
всім серцем і всіма грудьми вузькими
виспіває — аж гілка в брость береться
і тим шпачиним співом зацвіта!

* * *

Коли б, коли б ви мали, голуби,
хоч трохи серця — ви б його на крила
взяли до себе і перенесли
на Україну, геть за ним стужілу.
До вас він добру руку піднесе
і озоветься — щедро і заклично:
Ходіть до мене, ось вам їсти й пити
крихти на стежці, в черепку — вода.
Ану, маленький, що на хору ніжку
ізчаства припадаєш — дай-но я
із лапки скапку вийму, просто з губ
тебе, ще жовтодзьобе, нагодую
і дам злетіти в небо із руки.
Той бог птахів, і провесни, і хмар
і молоді зелені й шумної
помолоділої по ста струмках

небесної води, відтеплів серцем,
поголубів, посивів з голубами
й розтав між них — ледь
осени діждав.

* * *

Болото, луки, річка, очерет
так сонно дихають, туманом криті,
вглядаються у воду зорі вмиті,
кажан справляє свій нервовий лет,
там, де ворожить при вогні поет,
у казана дитинство зазирає,
там молодість дібровою блукає,
з болотяного виквіту букет
збираючи. І не спіши вперед,
бо чагарями спогадів прослалась
твоя дорога дальня. Все б те звалось
тобою, тільки приопалих мет
вже крила не просторяться, підбиті
шротиною покори. І не мед —
до себе впасти в рабство. Лиш намет
скидається, як птах у соннім житі.

* * *

Весь обшир мій — чотири на чотири.
Куди не глянь — то мур, куток і ріг.
Всю душу з'їв цей шлак лілово-сірий,
це плетиво заламаних доріг.
І дальша смерти — рідна батьківщина!
Колодязь, тин, і два вікна сумні,
що тліють у вечірньому вогні.
І в кожній шибі — ніби дві жарини —
журливі очі вставлено. Це ти,
о пресвята моя, зигзице-мати!
До тебе вже шляхів не напитати
і в ніч твою безсонну не зайти.

Та жди мене. Чекай мене. Чекай,
нехай і марне, але жди, блаженна.
І Господові помолись за мене.
А вмру — то й з того світу виглядай.

* * *

Самого спогаду на дні, як зірка у криниці,
вона з'являється мені — і світить, і святиться.
Із темряви, з безодні літ, із забуття і тиші
вона зродилася на світ, неначе доля віща,
і все ячала, все росла, болила і боліла,
допоки в тебе увійшла, аж дух пірвався з тіла.
І зайнялась мені зоря і обняла півнеба
громовим гуком Кобзаря і сурмами погрОба.

* * *

Ми вже твої коханці, смерте:
життя нам світить крізь туман.
Але возрадуйся тепер ти,
як місячний засіявсь лан.
...блукає музика багряна
на гострожалім чолопку.
Сидить зозуля, горем п'яна,
і просторікує: «ку-ку».
Ми соку випили в берези,
ми в річки випили води,
а явори довготелесі
в долині хрумали льоди.
І свидина вже бралась жаром,
грушанка прогортає сніг,
земля парує понад яром,
відчувши заплід, наче гріх.
І як то добре на узліссі
згубити стежку лугову,
упавши навзнак у траву,
як немовлятко у колисці.

* * *

Сховатися од долі — не судилось.
Ударив грім — і зразу шкереберть
пішло життя. І ось ти — все, що снилось,
як смертеіснування й життесмерть.
Тож іспитуй, як золото, на пробу
коханих, рідних, друзів і дітей:
ачи підуть крізь сто своїх смертей
тобі услід? Ачи твою подобу
збагнуть — бодай в передкінці життя?
Чи серцем не жажнутьсь од ознобу
на цих всебідах? О, коли б знаття...
Та відчайдушно пролягла дорога
несамовитих. Світ весь — на вітрах.
Ти подолала, доле, слава богу.
На хижім вітрі чезне й нищий страх.

* * *

Ущухло серце джерела.
Криниця тьмяна обміліла
і висхла. Як душа зболіла!
Як час ступає спроквола!
У небі нагодиться птах —
покружеляє-кружеляє —
і відлетить. Кого шукає
той птах? Кого ж йому немає?
О, де ж він — край твій, біль твій,
крах?

Де ти еси, ясна водо —
в ній тихі зорі полоскались,
в ній білі хмари тінню брались.
Німій, бідо моя, жадо
моя. Бо серця джерело
вже обміліло. Обміліла
криниця. А верба пустила
гарячі брості — в крик-зело.

* * *

На золоту солому
лягає червінь дня.
Десь мати пише втому,
як призьбу, — навмання.
Надії озеречка —
довкола тьмавих вій,
як курячі яечка
в соломі золотій.
Вже й день скінчиться скоро
і супокій паде
і сон сховає змору
в колодязі грудей.

* * *

І пензель голосу сягає сфер.
І пише голубим на порцеляні
небес понурих. Спроба відживити
весь безмір мертвих зойків і очей
крилом метелика. Лиши світам
безсиле спромагання надлетіти
до вічності, щоб свій спинити плин.
Бо там диточа пучка молитовна
затвердне зіркою. Здревілий дух
постане ув огромі порожнечі.
І скрем'яніє на зорю сльоза.
Бринить крило метелика прозоре
забутим співом.
Жди себе.
Колись.

* * *

Який бездонний цей горішний сон!
Яка блакить — зелена і тривожна!
Ні тобі збожеволіти не можна,
ані зродити із грудей прокльон.

Розкоше світу, йми мене в полон,
адже і ти така, як я, порожня.
Тож полони мене, усевельможна,
дай перейти з тобою Рубікон.
Чи дай звільнитися з оцих запон,
в мені бо проросла зернина кожна
і кожна плідна, і туга й неложна
в собі зібгала крик високих крон.
Це горе — пагорб мій і терикон —
моє новонародження і скон,
неначе домовина і колиска,
уже просторить скулені громи.
А світ, що причаївся за дверми,
хай грониться у полисках і зблисках.

* * *

Плач, небо, плач і плач. Пролий невтримне
море
тонкоголосих вод і серце одволож.
Здається — от-от-от, здається — тільки вчора
раптово запопав тебе смертельний дроз.
Плач, небо, плач і плач. Минуле не вернути,
сьогодні згибіло, майбутнього нема.
Щось на душі лежить, чого повік не збути
ні з серця вирвати несила. Задарма.
Плач, небо, плач і плач. Пролляйся, неборкаю,
і зорі, опадіть з потьмарених небес.
Чи в світі є сурма, що по мені заграє
останньої уже, щоб більше не воскрес.
Струмуй, ясна водо! Знова біда нас косить.
І ще не зіп'ялись — а вже чигає скін.
О Господи, скажи, хіба ж тобі не досить
погромів і офір, і гвалтів, і руїн?
Струмуй, ясна водо! Ти смолокрила хмаро,
благослови мене. Ти, блискавко, звістуй.
Нехай святиться світ — йому бо ніч до пари.
То ти, водо, струмуй, а ти, бідо, лютуй.

* * *

Між співами тюремних горобців
причулося — синичка заспівала
і тонко-тонко прясти почала
тугеньку цівку болю.
Мов з-під снігу
весняний первісток зажебонів.

* * *

Уже тебе шукають сновидіння
і довго блудять, як сестер черга
устромиться в мої свічаддя накліків,
котрі, неначе димом, туга тьмить.
І небезпечно це бажання дляти,
збираючи благочестивим рухом
знайомі губи, очі, підборіддя,
аби інкрустувати білу тіль.
Єси ти за крайокраєм, чайшся
од мого неогованого погляду,
бо розпізнала: весь тягар розлуки
побачення колись перебере.
Уже тебе шукають сновидіння,
ступаючи навшпиньках, бо застрашно,
замоторошно — серцю зізнаватися,
що вже тебе нема.
Що сон був снівся
і вдосвіта, мов за водою, сплив.

* * *

Гармонійоване страждання,
оправлене в обручку травня.
Бетговен. Добрий маг. Пречистий
четвер. Пречистий тлум чекань.
Поразка. Усмішка. Поразка.
Метал надій. Тонкоголосить
одвертий біль. Яка докука!

Але рятує душу — згук!
Так заховати, спеленати
ізранену і стотривожну
самотню душу. Так — прожити.
Так — усміхатися біді!
О навісний, о навіжений!
А літ, а збавлених — замало?
Йди геть, патетико облудна.
Гучи ж — і серце, і струно.

* * *

Цей спалах снігу, тьмяно-синя тінь
від частоколу огорожі, кетяг
різьблений намерзу на утлих вікнах
і олімпійське торжество берез,
ця теплота сподіяння і сну,
вспокоєного спогадами, окрай
душі впокороєної, де усі
початки і кінці зійшлися разом —
це все розгадка віщих таємниць,
котрі тебе спостигнуть ненароком
і відживлять. Спостигнуть — і уб'ють.
І що то все? Життя легка основа
лягла в прозорості земного дня
і світиться. І світ благословенний,
караючи, у душу увійшов.
І душу геть обліг.
Душе, світися,
як цей сліпучий — в кучугурах — сніг.

* * *

Зворохобилися айстри
приосіннім сонцелетом,
проминальною порою
падолистом деручким.
Бозна-звідки ждати ранку.
Може, зазимок раптовий,

може, дощ, а, може, вітер,
стій — немов на чолопку.
Кружеляє понад ними
вечір, крила розкриливши,
впав на горлицю із неба
стонасторчений коршак.
Скоро ходором заходить
щирим злотом кута брама
лісу, зблісу, узлісся
і розтане благовість.
Але квітам досить миті
досить долі, досить часу
досить їм життя і смерті —
всього Бог їм дав сповна.
Тож під листя кругопадом
в урочистості вечірній
мріють сині-сині айстри
без радіння і журби.

* * *

Наснилося, що я на тім дворі,
безмежно розгородженому шойно,
де вже кортить колючими алеями
прогулюватись тіням воружким.
Я став при чорній брамі. В сто очей
вглядаюся — і вже за назиранням
себе не чую. Бачу: біла тінь
у сардаку сіренькому бредє
зі згаслим поглядом, золотокоса.
— Ти хто? — питаю з острахом — ти хто?
І згадую. І сам відповідаю:
— Це ти, це, мабуть, ти, котра мені
повинна появити царство тіней,
щоб я себе на тому тлі чіткому
зустрів віч-на-віч.
В дертих куфайках,
як німічні прояви, болі тлумляться
чи розтікаються безлюдним широм,

чи товпляться торосами терпінь.
Така гуде зав'юга довкруги!
І не зійти із дива, що трепети
листок зелений — ані ворухнеться,
як мертвий висить. Жду. Чого ж я жду?
Щоб надійшов один болючий рот
з попеченими тьмавими губами
і злякано накрив мої уста,
проносячи движкий свій усміх далі.
Весняна мжичка. І земля ще спить.
От-от зі сну прокинеться погода.
І зблисне сонце, і забродить сік
в тих овочах, що довго літа ждали
і старіли в чеканні. Але ти,
трояндо чорна, пуп'янки пустила!

* * *

Тюремних вечорів смертельні алкоголі,
тюремних досвітків сліпа, як близна, ртуть.
А сто мерців, обсівши серце, ждуть
моєї смерти, а своєї волі.
І день при дні глевтяники жують,
аби чим-небудь душу закропити.
Валує дим — то дні несамовиті
вершать ачи розпочинають путь —
по спогадах, що в пам'яті гніздяться,
по втратах, що тебе з усіх спромог
угору поривають, коли Бог
постав, як лютий бич і можновладця.

СПОГАД

Вечір. Падає напруго
сонце. Обрій ошкірений
наколовся на шпичаки
дальніх сосон.
Спокій. Понад узгір'ям гроз
легіт — шойно зведе крильми

і застигне. Пам'яттю вражений,
пригадаю:
Темінь. Вишні під місяцем
дрібно тремтять. Свічка розкошлана,
а троянди пуклі серця
б'ють на сполох.
Ось ви, полиски щастя моїх!
Ось ти, щемна поро прозрінь!
Будь же, мите, на віддалі
і не ближся!

* * *

І як ти озовешся — з такої німоти?
Такі шляхи пройти — із розуму зведешся!
Вікно прокрила ти — гучне вікно прокрила,
зозулку посадила, щоб гостя стерегти.
Кує зозуля «ку». «Ку-ку» — зозуля піє,
а квапити не сміє часу ходу тяжку.
Та до моїх ушей той спів не долинає.
Лиш досвіток світає, вся провість — для очей.
Весь просвіт — ледь бринить тичиною надії.
Склепи, кохана, вії: бринить і брость і віть.

* * *

Горить сосна — од низу до гори.
Горить сосна — червоно-чорна грива
над лісом висить. Ой, і нещаслива
ти, чорнобрива Галя, чорнобри...
Пустіть мене, о любчики, пустіть!
Голосить Галя, криком промовляє
і полум'я з розпуки розпукає,
а Пан-Господь — і дивиться, й мовчить.
Прив'язана за коси до сосни,
біліє, наче біль, за біль біліша,
гуляють козаки, а в небі тиша,
а од землі — червоні басани.
Ой любі мої легіні, пустіть,

ой додомоньку, до рідної мами.
Зайшлася бідолашна од нестями
і тільки сосна тоскно так тріщить.
Горить сосна — од низу догори
сосна палає — од гори до низу.
Йде Пан-Господь. Цілуй Господню ризу,
ой чорнобрива Галю, чорнобри...
Прости мені, що ти, така свята,
на тім огні, як свічечка, згоріла.
О як та біла білота болила
о як болила біла білота!

* * *

Значи себе спадною хвилию,
як серце досягає горла,
коли вода, стомившись падати,
закручується в віражі.
Ця прірва прикінця, уламок цей
злютованої висі й падолу,
оцей двогорбий замір родива,
ця туга на одним крилі —
усе назначено до тебе ще.
Дорога рвіння прикорочена.
І не зайти за дальні далечі.
І за крайсебе не зайти.

* * *

Всі райдуги відмайорили,
лишився довгий сірий шлях.
Відгасли всі вогні, що гріли
мене по самітних ночах.
І порожнеча скрижаніла,
і скрижаніла німота,
і вся душа, на дуб здубіла,
і плоть, мов знята із хреста.
Ще, оглашений, накликаю.
Ще, начуванний, чую глас:

— Це спит. Я спитом вивіряю.
— Мій Божечку, забуди нас!

* * *

Місячне сяйво ле
сиву куделю мрій.
Боже, царство твоє —
наче бджолиний рій.
Шепче лапятий сніг,
д'горі знялась сосна,
стану, зайду за ріг,
ніби нічна мана.
Грає зоря в гіллі,
спогад, мов грім, гримить.
Десь на сумнім столі
білий метелик спить.
Зорями повен світ,
думами повен дух.
Лине твій крик-привіт —
ані торкнеться вух.
Щоки сумні твої,
руки сумні твої,
наспіви-солов'ї
ллються — в три ручаї.
Темене, почезай,
де він, мій рідний край,
мій русокосий рай?
Радосте, не ридай.
Хай кружеляє твердь,
хай вороніє смерть,
повне тобою вщерть,
серце зболіло геть.

* * *

І дім наліг на дім,
і вулиць крутія.

У імені твоїм —
ганеба — скорб моя.
Тороси вікон, грат,
проспектів, ліхтарів —
за кожним рогом — кат
зі злим острішком брів.
Це він — кивав каштан,
як вишколений шпиг.
Вродився враз паркан:
це я його встеріг!
Це він, це він, це він —
при кожнім вітражі:
Піймався, вражий син,
держи його, держи!
Трамвай тебе затис,
цей мур дорогу втяв.
Куди подіти хист,
що душу запопав?
Прости ж їм, Боже, встид,
і відпусти їм гріх.
Ловці душі в твій слід
біжать з усюд усіх!

* * *

Сьогодні прощальна пора настає —
і від суходолу зірветься літак.
Але й з-поза хмар небезпека чигає —
то ледь відстає, то вперед забігає.
Отож, начувайся: рушаємо вспак.
Таксі. Шурхотіння. Пронозистий вітер
і далеч, урубана в обрій мечем —
тих ієратичних назначених літер
нервовий скоропис — як сіверкий щем.
Пронозистий вітер. Таксі. Шурхотіння.
Заплакані вікна. Всевікна твої.
Готуйся до злету. Кінець животінню.
На тебе чатують світи-галаї.
Прощальний — як подим пожарищ — той спогад.

Колюча жорства. Деренчать камінці.
Дорога в провалля. В провалля — дорога.
Середина пекла. Розбіглись кінці.
Згадаєш відльоти — і душу ошпариш.
Суремить Ірена. Мовчить В'ячеслав.
Той спогад — як подим пожарищ. Товариш
ім'ярек чатує — всі шпари заткав.
Викружуй, таксисте, ми вже на екрані.
Це аеропорт, це аеропорт!
Чи то ж тобі в честь, навіжений талане, —
такий велелюдний позаду ескорт!
Як пси, зовсібіч оступають сексоти
і кожен очима буравить тебе.
Вокзал. Коридори німі, як комплоти.
А небо в вікні — наче біль голубе.
Тож — в неба провалля, в бездоння, бездолий
нагірний, невірний, западистий рай,
всебідий, всегнівний, всещедрий, всекволий.
А що під крилом твоїм? Кара — карай.
У небо, у надвищ, за хмари за чорні
до сонця, Ікаре, спрямовуй свій лет!
Нарівні зі смертю — ми вже непоборні.
Нарівні зі смертю — сягаємо мет.
О царство півсерць, півнадій, півпричалів,
півзамірів царство, півзмаг і півдуш!
Скрегоче в металі, регоче в металі
остання дорога випроби і скруш.
Ламка і витка всеспадна вседорога.
Дорога до Бога — ламка і витка.
Коли ж нас поймає, долає знемога —
підноситься пісня — і віща й щемка!

* * *

Сни складено у стоси,
неначе кістяки,
на відстані руки —
ридання безголосо.

Світ вишито хрестом,
гудуть хрущі травневі,
зла, що довліють дневі,
являються обом.
Між нами стільки тьми,
обснаної ночі,
аж обірвали очі,
аж посвітились ми.

* * *

Хоч покоти м'ячем по цій дорозі —
надсадний погляд скинеш за собою —
і ніяк зачепитися на ній:
там радощі, вже й пам'яті не варті,
там горе в борозні леміш лишило
і ніяк утекти її, проклятої,
ні збутися, ні спекатися ні.
То погар доль, осмалені хрести
знакують путь охлялої вітчизни,
блукає мати битим бойовиськом,
ламає руки, плаче і клене:
Кринице незглибима, доки ще
до тебе воду лити джерелову,
щоб не всихала. Крові б наточила
зі своїх вен, щоб било джерело!

* * *

І все то — за: дарунок сили
за себекраєм: на, візьми,
аби дороги доль гуділи
всіма серцями і грудьми.
Це я, це духи стоголосі,
мої брати найменші (я
негідний брат їм). Мабуть, досі
зваблива шурхотить змія
під скелею, на спечнім сонці,
на синьо-маревнім піску.

Прийди, спади з небес, відслонься,
дай труту випити гірку.
Ти лялечка. Ти з льолі льолі
викружеш. А я — зі ста
звільнився шкур. І ми — на волі,
хоч білий світ — як блекота.
Двом легше спекатись рахуби
і за державними дверми,
на чолопку тієї згуби,
де край — і прірва: на, візьми.

* * *

За мною Київ тягнеться у снах:
зелена глиця і темнава червінь
достиглих черешень. Не зрадьте, нерви:
попереду — твій крах, твій крах, твій крах.
Лежить дорога — в вікових снігах,
і простори — горбаті і безкраї
подвигнуть розпач. О, мій рідний краю,
ти наче смертний посаг — в головах.
І сива мати мій куйовдить страх.
Рука її, кістлява, наче гілка
у намерзі. Лунає десь гагілка
і в сонці стежка. Й тупіт у степах.

* * *

Так хороше і моторошно так:
шаріє повечір'я, мов підпалок.
І звідти голосіння в кілька сталок
обволікає тугою байрак.
Тонкі, високі, сині голоси
дивочними подобами світають.
Глухонімі безгубо промовляють,
що може здатися на всечаси.
Покірні вітру, нахлюпи щедрот
з убогого жебрацького бенкету,
відвирувавши, котяться у Лету,
в таночок взявши кривних і заброд.

* * *

Світу — півдня і півночі.
І — половина життя.
Час опочити, пророче:
більше нема вороття
в пекло? Пророче, намарне:
світу — півночі й півдня.
Сяєво світить полярне
близнам очей — навмання.

* * *

Нарешті — ось ви, присмерки душі,
що вигасили гамір тогосвітній
і безгоміння — геть туге, мов бич,
обклало простір. Вибринь через силу,
надпоривом і нбдвигом — пробийсь.
Чи обережно з темряви густої
скрадися вгору, сну не наполохавши
одвертого, як біль. Пройди між тіней
і — заблукай між них.

* * *

Ще трохи краще край Господніх брам
людська душа себе відчути може.
Я спекався тебе, моя тривоже.
Немає світу. Я існую сам.
Довкола — вистигла земна товща.
Я — магма магми, голос болю болю.
Що ж ти надбав, свою шукавши долю,
о волоконце з вічного корча?
Що ти надбав? Увесь у ґрунт угруз,
з семи небес упав сторч головою.
А справді десь є небо над тобою —
за кучугурами камінних друз?
А світло — ще народиться колись
у серці пільми, в тускних грудях ночі?

Засвітяться сонця, як вовчі очі
у судну днину. Але — стережись!

* * *

Так ми відходимо, як тіні,
і мов колосся з-під коси,
в однім єднаєм голосінні
свої самотні голоси.
Не розвиднялось, і не дніло,
а в першу пору половинь
завирувало, задудніло,
як грім волання і велінь.
Оце післав Господь наслання!
Вогненным подихом війне —
і ув оазі безталання
нас тлумить, підминає, гне.
Народжень дибиться громаддя
з торосів вікових страстей —
і знов синодиком смертей
утверджується самовладдя.
Та віщуни знакують долю:
ще роздойметься суходіл —
і хоч у прірву, хоч на волю
піввешся із останніх сил.
Тобі не буде опочину.
Об обрій погляд свій оббий —
і видивиш свою країну
в тяжкій короні багряній.

* * *

Ждання — витратне. Ти — пунктир смертей
душі живої. Спекайся чекання
і глянь відважно в померк існування,
котре на нас ані зведе очей.
Чого ж ти варт без рятівних подоб,
живих конань, що в піжмурки з тобою

вولیють гратись? Прихистись — бідою,
прикрий добою свій порожній лоб.
Чого ж ти варт, згубивши машкару,
що панцирем холодним біль студила.
Тепер душа втікає твого тіла,
спрожогу в тілі роблячи діру.

* * *

Ту келію, котра над морем
(гуде басове жалюзі),
ми, смертній віддані жазі,
очима нетерпляче борем.
А за вікном — крізь чадний гуд,
крізь пугача ошадні крики —
твій шанталавий, без'язикий
твій недорікуватий люд.
Пустеля. Спогади. І дух
морських лагун і риболовлі.
Такий театр — на безголов'ї —
аж пір'я сиплеться, аж пух!
Гуде басове жалюзі,
йде репетиція страждання,
прем'єра самопочезання.
І досвіт сонця наразі —
немов божественне наслання!

* * *

Вже вечір тіні склав у стоси,
за обрій котиться курай,
і дальні пахнуть сінокоси,
і дальній пахне рідний край.
Ще пахне сонцем біла стежка,
медами пахне сон лугів,
і пахне юністю мережка
червоно-чорних поликів.
Кімната пахне ще духами
твоїми. Але ніч руда

уже чатує біля брами.
Голосить голосна Біда.
Муругий кінь іржить на зорі,
в голодні висі виє вовк,
а ти в тісному коридорі
прносиш начування шовк.
Так часто цокотять обчаси,
так часто серце стугонить.
І — закінчились баляндраси.
І в гніві кров хмільна кипить.

* * *

Жовтава більше, ніж зелена,
прокільчується вже трава.
Росте і тягнеться до мене,
аби зродити ці слова.
Забутий більше, аніж знаний,
мені відкрився білий світ,
де піє півень, сонцем п'яний,
так хвацько скочивши на пліт.
А дума-думочка сокоче —
курчатком жовтим в шпориші.
Душа зродилась. Жити хоче.
А глузд шепоче: не спіши.
Все, що намріялось, — то дивна
дивниця — й тільки. Адже ти
спізнав, що сон і світ — зарівна
ворушать стебла самоти.

* * *

Горобчик цвіркнув на бантині.
І плиски білоногий злет,
і сніг останній — синій-синій,
і перегуда-очерет.
Шпаків трикутники любовні
коло шпаківень, до осик
ув'язаних. І очі, повні

од сяйва сонця. Й зичний скрик
ген з-за обтятої діброви —
людей, дерев ачи води?
І перше мукання корови
і рання прорість лободи —
добірне зерня заронило
у ярну душу. Прорости ж,
аби заколосилось тіло,
діждало взятися у спиж.

* * *

Ніч — хай буде тьмяніша за темну.
День — хай буде ще чорніший за ніч.
Хай проллється нам — твоє потаємне,
в сяйві ласки — найсвітліше з облич.
Хай пробуде в віках — десниця твоя простерта
багряна твоя тога і голубий хітон.
Треба славно, раз судилося вмерти —
перебути вік свій, а не покон.
Треба щедро — серцем одним, устами
ледь розпуклими — розпелюстити втіхи гін,
всевідради! Сонце бо йде — за нами.
Набирай же — свій смертельний розгін.
Треба щиро — день за днем перебути.
Треба ніжно — вилоскотати шал
серця! Треба виринути зі скрути,
як із рури — срібногорлий хорал.
Хай багаття вигорить геть на порох,
д'горі зійде весь голубиний дух —
спогадає і нерозумний ворог
спогадає і незбагнений друг.

* * *

Зачервоніє горобина,
птахи у вирій відлетять,
і ладо, ластівка, дружина
відчує: див голосить, тать

на голому гіллі, на вітрі
на хмарнім небі, на дощі,
і заспокоєння нехитрі
зупинять руку на плечі
прижурному. Ще осінь буде,
ще будуть зими і сніги.
Тоді спадуть з очей полуди
під млосні шепоти пурги.

* * *

О земле втрачена, явися —
бодай у зболеному сні!
І лазурово простелися,
і душу порятуй мені.
І поверни у дні забуті,
росою згадок окропи,
віддай усеблагій покуті
і тихо вимов: лихо, спи.
Сонця хлюпочуться в озерах,
спадають гуси до води.
В далеких, дожиттєвих ерах
твої розтанули сліди.
Де сині ниви, в сум пойняті,
де чорне вороння лісів.
Світання тіні пелехаті
над райдугою голосів.
Причадні нашепти молільниць,
де плескіт крил і хлюпіт хвиль,
і солодавий запах винниць,
і молодечий трунок-біль,
де дня розгойдані тарілі,
мосяжний перегуд джмелів,
твої пшеничні руки білі,
неначе шутий корч жалів,
де чорні коси на світанні
і жаром спечені уста.
Троянди пуп'янки духмяні
і вся ти — грішна і свята.

Де та запади́ста долина,
той приярок і те кубло,
де тріпалася лебедина,
туге ламаючи крило,
де голубів вільготні лети
і бризки райдуги в крилі.
Минуле, озовися, де ти?
На чорному проблисни тлі.
О земле втрачена, явися
бодай у зболеному сні.
І лазурово простелися,
і душу порятуї мені.

* * *

Золотокоса красуня на милицях.
Зветься Оксана.
Захоплена собою — вражена —
зворохоблена

Гурмом хлопців,
Що, ніби в вольєрі,
Роздивляються її непорочне
Голе каліцтво.
Не дивіться. Заради Бога,
Не дивіться.
Ні про що не питайте.
Не звертайтеся.
Стійте, мальовані стовпи,
Ані кроку назустріч.
Тримайте своє співчуття,
Як дулю в кишені,
Не виставляйте на продаж.
Ваші погляди — ляпаса,
Від них зацвіли
Мої лица змарнілі.
Від вашої уваги
Я вся на голках.
Дайте пройти спокійно.
Забавляйтеся —

Ні ви до мене, ні я до вас...
Чужі перехожі,
Зовсім чужі —
Ви мені найрідніші.
Невже ви не розумієте
Золотокосої красуні,
Що йде від брами
Нескінченно довгою стежкою
Під нестерпним сонцем
Перевірити хорі легені?
Їй нерадісно. Ні. Але вона осміхається,
Щоб тамувати сльозу,
Дихати киснем
І не чути тлустої тіні,
Що, як пес,
У кожен ступає слід.

* * *

Довкола стовбура кружляємо.
Ану, бува, наздоженеш?
(Що цього вже не буде — знаємо,
проте — живеш).
Такий твій сміх мені заливистий,
так він заходився — на плач.
Пробач — за те, що ані вісті
не подаватиму. Пробач.
Ото невитерпу! Недаром
соснова дубиться кора.
— На гору — хочу! — Вниз — і яром!
— І ще побродимо? — Пора!
Прийти до пам'яті й розстатися
на віки-вічні, на-не-на...
— «вандеєю не стань, сум'ятнице»
мовчить, притужно-потайна.
І ось наш дім — гніздо лелече
в гойдливих вітах етажів,
і спогад солов'єм щебече
до зозулиних ворожінь.

Той спогад може нам придатися,
коли дійде до реченця.
— Невже — навік? Танцює таця
тікає краска із лица.
— А дерево — кружляє вихором?
Вогнем весільним пойнялось!
Музик троїстих чути пригри,
таки — збулось!
Тугими колами кружляємо,
усе збиваючись з ноги.
Світ вечоріє. Ми — світаємо,
коли ні сили, ні снаги.

* * *

І знов Господь мене не остеріг,
І знов дорога повилася.
Тож — до побачення — у просторі
І — до побачення у часі.

ЗМІСТ

Дорога долі Василя Стуса	3
Зі збірки «Зимові дерева» (1970)	
«Куріють вигаслі багаття...»	7
«Сиве небо обрієм пролилося...».	7
Безсонної ночі	9
«Осліпле листя відчувало яр...»	10
«Жовтий місяць, а ще вище — крик твій...»	11
«Увечері везли віолончель...»	11
З гармошкою хлопці пройшли...	13
Весна йде несміливо...	13
Зимові дерева	12
«Те, що було тобою, стало сном...»	13
«Утік з казарми, прослав шинельку відкинув ратиці...»	14
Гайдамацьке	14
«Глухо сосни скриплять на світанні...».	15
«Висамітнів день. Висмоктали сили...».	16
«Я марно вчив граматику кохання...»	17
«Удруге кульбаба в долині пророста...».	17
«Хрещатиком вечірнім під неоновим...»	18
«З обличчям першокласниці-школярки...»	19
«Гарноброва, пожежностанна...».	19
В. Попелюх	20
Пісенька для В.	21
Проводи	22
«Не відповідаєш? Мовчиш? Заціпило...»	23
«Скорбний хорал за стіною...».	23
«Вона заслухана у себе...»	24
«Бідне серце...»	24
«Сьогодні — неділя...».	28

«Друзі на тебе чекають...»	29
«Бредуть берези, по коліна в небі...»	32
«Не співатиму. Казатиму. Отак...»	33
«Нехай горить трава по осені...»	34
Натурщик	35
«Вона хилиталася цілий день...»	36
«Небо. Кручі. Провалля. Вода...»	36
«Дні стали сторч. І рік — мов чорний бір...»	37
«Мовчазно...»	38
Пісня конфедератів	38
«Несамовито-синій вороновий...»	39
На грані	40
Озеро Кисегач	40
Кольоровий образок	41
«Голова невагома...»	41
«Дві дівчинки...»	43
«Отак і вікувати...»	44
«Верби навесні — немов човни...»	44
Повернення Орфея	45
Гайворонське	46
«З надвечір'я визирає ніч...»	46
Зі збірки «Веселий цвинтар» (1970)	
Над осіннім озером	47
Вертеп	47
«Мені здається, що живу не я...»	48
«Порідшала земна тужава твердь...»	49
«Біля метро “Хрещатик”...»	49
«Посадити деревце...»	50
«Їх було двоє — прибиральниця і двірник...»	50
«Тато молиться Богу...»	51
«На Лисій горі догоряє багаття нічне...»	52
«Відлюбилося...»	52
Мумія	53
«Ось вам сонце, сказав чоловік з кокардою на кашкеті...»	54
«Я йшов за труною товариша й думав...»	55
«Попереду нарешті порожнеча...»	56
«Пам'яті А. Горської...»	57
«Вони сидять за столом...»	57
«Сповнений почуттям вдячності...»	58

«Я знав майже напевно...»	59
«Пам'яті М. К. Зерова...»	60
«Так явно світ тобі належать став...»	61
«Ця п'єса почалася вже давно...»	61
«Змагай, знеможений життям...»	66
«Мов жертва щирості — життя...»	67
«У тридцять літ ти тільки народився...»	67
«Людина флюгер. Так. Людина флюгер...»	68
«Вмирає пізно чоловік...»	69
Вертаня	69
«Молочною рікою довго плив...»	70
«Рятуєчись од сумнівів...»	71
«Як страшно відкриватися добру...»	71
«Напередодні свята...»	72
«Сьогодні свято...»	73
«Утрачені останні сподівання...»	73
«Цей корабель виготовили з людських тіл...»	73
«У Прохорівці — сни, мов ріки...»	74
«Чоловік підійшов до меморіуму...»	74
«Я сидів на весіллі...»	75
«Сидимо біля погаслого вогнища...»	75
«То все не так. Бо ти не ти...»	76
«Спочатку вони вбивали людину...»	76
«Вечірній сон. І спогади. І дощ...»	77
«Цей біль — як алкоголь агоній...»	77
«Тагіл. Зима. Шістдесят перший рік...»	77
«У цьому полі, синьому, як льон...»	79
«— Громадяни, дотримуйтеся тиші...»	80
«Чого ти ждеш? Скажи — чого ти ждеш...»	81
«Вдасться чи ні...»	82
Марко безсмертний	83
«Раз на тиждень...»	84
«Один лиш час і має совість...»	85
«— Надворі дощ? — я запитав...»	85
«Ми сиділи за пляшкою шампанського...»	86
«Вночі його мучили блохи...»	86
«День величався і пишався...»	87
«— Досить крові, — продекламував кат...»	87
«Сто дзеркал спрямовано на мене...»	87
«Я блукав містом своєї юності...»	88

«Націлений у небо обеліск...»	88
«В мені уже народжується Бог...»	89
«І поблизу — радянський сад...»	90
«Зазираю в завтра — тьма і тьмуща...»	90
Зі збірки «Час творчості — Dichtenszeit» (1972)	
«Напевне, так і треба...»	92
«Мені зоря сіяла нині вранці...»	92
«Яке блаженство — радісно себе...»	93
«Як добре те, що смерті не боюсь я...»	93
«Ще й до жнив не дожив...»	94
«Наснилися мені мої кохані...»	94
«Блажен, хто тратити уміє...»	95
«У затишку прожити не судилось...»	95
«Гаряча ложка юшки — як молитва...»	96
«Крізь сотні сумнівів я йду до тебе...»	96
«Вік би не бачити й не чуть...»	97
«Ці яблука тримала у руках...»	98
Спогад	98
«Коли б ти знала, як ми є удвох...»	98
«Я разом зі смертю — пліч-о-пліч лечу...»	99
«Синочку мій, ти ж мами не гніви...»	100
«Здається, нас ніколи й не було...»	100
«Не потурай жалям. Бо то дарма...»	101
«Бажання жити — тільки-но на дні...»	101
«Тебе пойнято дрожем світовим...»	102
«Недоля вже нитку сурову снує...»	103
«Горить гора. Горить і ліс, і небо...»	104
Шевченко. Дорога до Орська	105
«Ми з темні виходимо на світ...»	106
Пісня	106
«Дорога самовтечі, непідвладна...»	107
«Між клятих паливод, їуд і христів...»	108
«Розспіваний сніг, розлінований лижами, ранній...»	109
«Возвелич мене, мамо. А я ж бо тебе возвеличу...»	109
«Мов кінокадри — буйне це життя...»	110
«Це час покар. Останнє — хто єси...»	111
«Ти власну плоть утратив і життя...»	111
«Вервечка заборонених бажань...»	112
«Є дві надії. Перша: білий світ...»	113
«Ледь очі стулиш — дерево росте...»	113

«Нас обкрадає здатність до звання...»	114
«Синочку, чуєш, я тебе забув...»	115
«Ми, пустоцвіти Божих існувань...»	116
На незабудь — дружині	116
«Синочок спить, порозметавши ручки...»	117
«Наснився син, і море, і лагуни...»	117
«Криваві бутони душі обпікаються, ніби золою...»	118
«Ти ще зовеш мене — а я вже рушив...»	118
«Корися, сину мій. Корися, сину...»	119
«Болото, луки, річка, очерет...»	120
«Кому жити, а кому не жити...»	120
«Одна — червона скеля...»	121
«Я марно вчив граматику кохання...»	122
«А ти все мовчиш, і мовчиш, і мовчиш...»	122
«Десь музика лунає. Мов з-під криги...»	123
«Не квиль, нічна душе! Даремні зойки...»	124
«Моя кохана! Ластівко! Жоно...»	124
«Клади сліпий свій крок межі проваль...»	125
«Упасти Господові в ноги...»	126
«Де свінула Софія світанкова...»	127

Зі збірки «Палімпсести» (1971–1977)

«На колимським морозі калина...»	128
«Мертвий сон галактик як не здушить нас...»	128
«Весь обшир мій — чотири на чотири...»	129
«Присмеркові сутінки опали...»	129
«На Колімі запахло чебрецем...»	130
«Гойдається вечора зламана віть...»	130
«Я так і не збагнув...»	132
«Сто дзеркал спрямовано на мене...»	132
«Цей став повісплений, осінній, чорний став...»	132
«Здається, чую: лопають каштани...»	133
«Пливуть видіння, пагорбами криті...»	133
«Аби лиш подолати гнів...»	133
«Прикрійся мідною горою...»	134
«Геть спогади — сперед очей...»	134
«Звелася длань Господня...»	135
«Лискучі рури власним сяйвом сліпнуть...»	135
«Сосна із ночі впливла, мов шогла...»	135
«Яка нестерпна рідна чужина...»	136
«Церква святої Ірини...»	136

«Душа ласкава, наче озеро...»	137
«У німій, ніби смерть, порожнечі свічад...»	137
«Зажурених двоє віч...»	138
«Стань і вдивляйся: скільки тих облич...»	138
«І стіл, і череп, і свіча...»	139
«Світання — мов яйця пташині...»	139
«У порожній кімнаті...»	140
«Як тихо на землі! Як тихо...»	140
«Цей білий грім снігів грудневих...»	141
«Ти тут. Ти тут. Вся біла, як свіча...»	141
«Схились до мушлі спогадів — і слухай...»	142
«Вона і я поділені навпіл...»	142
«Зима. Паркан. І чорний дріт...»	143
«Хлющить вода. І сутінь за вікном...»	143
«Посоловів од співу сад...»	143
«Иди в кубельце спогаду — зогрійся...»	144
«Верни до мене, пам'яте моя...»	145
Синові	145
«Будні тут тобі про свято...»	145
«На однакові квадрати...»	146
«Невже ти народився, чоловіче...»	146
«Тут сни долають товщу забуття...»	147
«Тільки тобою білий святиться світ...»	147
«Сумні і сині, наче птиці...»	147
«Нерозпізнанне місто дороге...»	148
«Невідомі закипають грози...»	148
«Неначе стріли, випущені в безліт...»	149
«Як добре те, що смерті не боюсь я...»	149
За лігописом Самовидця	150
За читанням Ясунарі Кавабати	150
«Мов лебедина, розкрилила...»	151
«Уже моє життя в інвентарі...»	151
«Мені зоря сіяла нині вранці...»	152
«Оце твоє народження нове...»	152
«Бальзаку, заздри: ось вона, сутана...»	153
«Така хруска, така гучна...»	153
«Вже цілий місяць обживаю хату...»	154
«Ще й до жнив не дожив, зелен-жита не жав...»	155
«Господи, гніву пречистого...»	155
«Алея — довга і порожня...»	155

«На Лисій горі догоряє багаття нічне...»	156
«Наді мною сине віко неба...»	157
«Ти десь живеш на призабутім березі...»	157
«О, скільки слів, неначе поторочі...»	158
«Як моторошний сон — ці дні і ночі...»	159
«Крізь сотні сумнівів я йду до тебе...»	159
«Довкруг — обрізано жалі...»	160
«Той образ, що в відслонах мерехтить...»	160
«Ти підійшла — а я тебе не ждав...»	161
«І віщий голос подали вітри...»	161
«Ще кілька літ — і увірветься в'язь...»	161
«У темнь сну занурюється шлях...»	161
«Замерехтіло межі двох світів...»	163
Михайлині К...	164
«Схилившись до багаття давніх спогадів...»	164
«Уже тоді, коли, пірнувши в ліс...»	165
«Немов крізь шиби, кроплені дощами...»	166
«Коли тебе здолає тлум смертей...»	167
«Потрібен янгол помсти. Мій захисник...»	168
Трени М. Г. Чернишевського	168
«Невже оце ти й є, бідо...»	171
«Цей берег зустрічей — і не збгнеш...»	171
«О, там були правдиві антрацити...»	172
«Як вікна в позапростір, позачас...»	172
«М'яко вистелив іній...»	172
«Кривокрилий птах: коротке...»	173
«Цей біль — як алкоголь агоній...»	173
«Син — ще малий — вигулькував, як птах...»	174
«Послухай вересня — і він повість...»	174
«Як лев, що причаївся в хащах присмерку...»	175
«Земля гойдається під нами...»	176
«Як хочеться — вмерти...»	176
«Немає Господа на цій землі...»	178
«Те, що було за смертю, я пізнав...»	178
«Коли найперші сполохи світання...»	179
«Такий близький ти, краю мій...»	179
«І стало тихо, і святочно, й вічно...»	180
«Прощайте ви, чотири мури...»	180
«Ще вруняться горді Славутів кручі...»	181
«Калюжа, мов розчавлений павук...»	181

«І жайворони дзвонять угорі...»	182
Пам'яті А. Г...	182
Пам'яті М. Е...	183
«Наснилося, з розлуки наверзлося...»	183
«Прийшло — по зустрічі прощання...»	184
«Вглядаюсь в осінні стерні...»	184
«Коли б не ти — оця зима...»	185
«Ці сосни, вбрані в синій-синій іній...»	185
«Бриніли по обранених ярах...»	186
«Вона лежить, як зібгана вода...»	186
«Збудився врано синій-синій птах...»	187
«Коли б, коли б ви мали, голуби...»	187
«Болото, луки, річка, очерет...»	188
«Весь обшир мій — чотири на чотири...»	188
«Самого спогаду на дні, як зірка у криниці...»	189
«Ми вже твої коханці, смерте...»	189
«Сховатися од долі — не судилось...»	190
«Ущухло серце джерела...»	190
«На золоту соломую...»	191
«І пензель голосу сягає сфер...»	191
«Який бездонний цей горішний сон...»	191
«Плач, небо, плач і плач. Пролий невтримне море...»	192
«Між співами тюремних горобців...»	193
«Уже тебе шукають сновидіння...»	193
«Гармонійоване страждання...»	193
«Цей спалах снігу, тьмяно-синя тінь...»	194
«Зворохобилися айстри...»	194
«Наснилося, що я на тім дворі...»	195
«Тюремних вечорів смертельні алкоголі...»	196
Спогад	196
«І як ти озовешся — з такої німоти...»	197
«Горить сосна — од низу до гори...»	197
«Значи себе спадною хвилею...»	198
«Всі райдуги відмайоріли...»	198
«Місячне сяйво ллє...»	199
«І дім наліг на дім...»	199
«Сьогодні прощальна пора настагає...»	200
«Сни складено у стоси...»	201
«Хоч покоти м'ячем по цій дорозі...»	202
«І все то — за: дарунок сили...»	202

«За мною Київ тягнеться у снах...»	203
«Так хороше і моторошно так...»	203
«Світу — півдня і півночі...»	204
«Нарешті — ось ви, присмерки душі...»	204
«Ще трохи краще край Господніх брам...»	204
«Так ми відходимо, як тіні...»	205
«Ждання — витратне. Ти — пунктир смертей...» . . .	205
«Ту келію, котра над морем...»	206
«Вже вечір тіні склав у стоси...»	206
«Жовтава більше, ніж зелена...»	207
«Горобчик цвіркнув на бантині...»	207
«Ніч — хай буде тьмяніша за темну...»	208
«Зачервоніє горобина...»	208
«О земле втрачена, явися...»	209
«Золотокоса красуня на милицях...»	210
«Довкола стовбура кружляємо...»	211
«І знов Господь мене не остеріг...»	212

Літературно-художнє видання

СТУС Василь Семенович

ВИБРАНЕ

Головний редактор *А. В. Красовицький*
Відповідальна за випуск *Т. В. Філоненко*
Технічний редактор *Г. С. Таран*
Художній редактор *Л. П. Вировець*
Комп'ютерна верстка: *В. А. Мурликін*
Коректор *Л. І. Вакулєнко*

Підписано до друку 18.01.15. Формат 84×108 1/32.
Умов. друк. арк. 11,76. Облік.-вид. арк. 10,69.
Тираж 2500 прим. Замовлення № .

ТОВ «Видавництво Фоліо»

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції
ДК № 3194 від 22.05.2008 р.

61057, Харків, вул. Римарська, 21А

Електронна адреса:

www.folio.com.ua

E-mail: realization@folio.com.ua

Інтернет-магазин

www.bookpost.com.ua

Надруковано з готових позитивів
у ТОВ «Видавництво Фоліо»,
61057, Харків, вул. Римарська, 21А

Свідоцтво про реєстрацію
ДК № 3194 від 22.05.2008 р.